A-PDF Image To PDF Demo. Purchase from www.A-PDF.com to remove the watermark

Слово ПРОСВІТИ

ГАЗЕТА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА КВІТЕНЬ, Ч.4 (46) 1998 РОКУ

• ЗАПИСКИ ВИБОРЦЯ: — ЧУЄШ, БРАТЕ МІЙ?

Квітень нинішнього року -- широке поле для асоціацій. Можна порівнювати наше громадсько-суспільне життя з чим завгодно, варто лише озирнутися навколо -- порівняння, як-то кажуть, у траві. Витолоченій, випаленій, змитій дощами і знову віджилій. Що ж полишилося на українському березі після дев'ятого валу пристрастей, після піни компроматів, взаємоперекреслень і взаємозвинувачень, імітації боротьби або й -- справді боротьби не на життя, а на смерть? Порвані вітрила випадкових партій, розламані плоти тимчасових союзів, ганчіркове лахміття плакатів і сум у людських серцях: хотілося, як краще, а вийшло, як завжди. Свої поборювали своїх...

Короткочасний штиль обіцяє вибухнути штормами вже на перших засіданнях новообраної Верховної Ради; від морських асоціацій доцільно перейти на менші, річкові масштаби. Словом, «берег лівий, берег правий», між якими повинні визначитися ті депутати, які у своїх виборчих параметрах хитромудро заявили сакраментальне «б/п», а також ті малочисельні представники багаточисельних партій, які здобули перемогу в мажоритарних округах, програвши в партійних списках. Політологи з допомогою калькуляторів уже підрахували відсотки можливих політичних виграшів і програшів, компромісів і співрозумінь, пересічний же виборець залишається у невіданні, чи нові народні обранці будуть здатними якось виправити економічне становище України і вплинути таким чином на його, виборцеву, долю... Коментарі Президента і його оточення цілком конкретно дають зрозуміти, що порозуміння двох гілок державної влади майже неможливе, відтак атмосфера взаємозвинувачень навряд чи розрідиться; а якщо ще й пам'ятати про те, що наступний рік -- це рік виборів «гаранта Конституції», то сподіватися на взаємноконструктивне подолання кризи -- наївно... Комуністи, соціалісти, громадівці і прогресивні соціалісти вже почали лякати імпічментом Президента. Президент теж недвозначно заявив, що має під рукою ті важелі, після натискування яких дехто опустить голову і довго не підніматиме її... Отож можна тільки уявити ті баталії, в які -- чи мимовільно, чи доброхіть -- буде втягнуто кожного громадянина, а переможців, як відомо, в громадянських війнах не буває: зруйновані авторитети, очорнені імена, втрачені покоління... Спостерігаючи безконечні телевізійні кориди, я неодноразово задавала собі запитання, які, як правило, починалися словом «навіщо»?

Навіщо так самозречено, запінившись по вуха, ЗМІ створювали всуціль негативний образ Верховної Ради і нардепа, як «нечистого із самого пекла»? Та ж колгоспна ветеранка-бабуленція проголосувала за «червоних» тільки тому, що добре пам'ятає ті свята, якими були вибори в її селі: духовий оркестр у сільбуді, прапори на вулиці, вантажівка з лозунгом «Усі на вибори!», на якій з піснями, всім хутором, їхали віддавати голоси і душу за єдиного, найкращого, авторитетного, незамінимого кандидата... О, те висміяне неодноразово ситро у спеціально організованому буфеті теж, либонь, згадувалося ностальгійно, -- на цьогорічних виборчих дільницях часто навіть води не було, аби відпоїти напівзомлілий у черзі електорат... Уявляю іронію декого з читачів, мені адресовану. І цілком без іронії запитую: «А чому ж нам не святкувати, не шанувати наші вибори?». Згадаймо Референдум -- хіба не відчували ми піднесення і самоповаги, урочистої і урочої миті вибору? Тож -- навіщо? -- з усіх усюд -- від коментарів представників влади до маразмів найбездарнішого писаки виборцям натякали, нашіптували, натовкували, що вибори в незалежній Україні -- це щось таке... ну не зовсім, не доконечно важливе. Так, формальність, від якої мало що зміниться. Влада -- ось вона, ріднесенька -- щодня в ефірі, б'є шампанським «об борт корабля», дає кредити, рятує немічних та бідних. А тут ще й «голосуй за нас, а то залишишся в дурнях!» -- начебто в нього, отого кандидата і гаранта партій, три шістки плюс одна козирна -- в кишені, -- раз! -- і ви ж «при погонах...»

Навіщо вважати когось дурнішим за себе? Та ж ви, червоні, зелені, сині -- плоть від плоті, кров від крові, -- чому ж, мов Хамові сини, смієтеся над п'яним від біди народом? Сите, слоняче -- «прислоняйтесь», вочевидь, розраховане на тих, чий дистрофічний дух не має не лише батьківщини, україннo означеної, але й тіла... Нетутешній тлустий голуб, що перелітає від папських палат до сабоданівських передпокоїв, і фарисейське «десять дороговказів»... Десять заповідей Господніх ще не приватизував ніхто. Важко повірити, що на них посилалися справді увірувані... приватизатори. Або: «Сама доля поставила нас першими»... І хоча пара облич з «п'ятірки» виглядали цілком по-нашому, у їх фатальність вірити не хотілося. Справді фатальним був постріл М. Хвильового, який поставив довічну окличну крапку у його лозунгові «Геть від Москви!» і -- ніякого лібералізму... Навіщо лідери дрібних груп, націоналісти і патріоти, воювали з РУХом, а не з комуністами? Кому ж прислужилися нині відібрані ними голоси виборців?—

Навіщо колишній рухівець В. Яворівський, який все допитувався «що ми за народ такий?», поєднався з капіталом тутешніх і нетутешніх широт («ми знаємо, як зробити вас багатшими»)?

То для кого, врешті-решт, звучало щопівгодини по радіо симоненківське «Ти знаєш, що ти людина?!»? Для 14-го номера у виборчому списку? Для самого Яворівського? Чи для нас, тих, хто боготворив цей вірш, повторюючи як клятву? І, воістину, що ж ми за народ такий, коли дозволяємо зі святинь слова робити розмінну аптаційну монету?!..

Відхід лідерів «Національного фронту» від блоку «Рух за народ, за Україну», утвореного рівно за рік до виборів на Віче демократичних сил у Києві, став справжньою трагедією для багатьох виборців. Той, для кого національна ідея -- понад усе, мав вибирати між лідерами, чиї думки він поділяє, кого підтримував роками і словом, і ділом. У результаті «Національний фронт» зазнав поразки, а національні демократи втратили щонайменше півтора десятка місць у парламенті.

Ті, хто називає себе українськими реформаторами, по суті своїй теж родом з Руху, -- принаймні і Лановий, і Пинзеник свого часу співпрацювали з національними силами і вважають себе національними реформаторами та економістами. Однак блокуватися з Рухом не поспішали і теж програли вибори, здобувши лише кілька мандатів на мажоритарці. Поза парламентом лишилися і представники Християнської партії М. Поровського та М. Гориня -- колись діяльних і видатних рухівців. Не побачимо ми в парламенті й І. Калинець -- третьої з п'ятірки виборчого об'єднання «Менше слів».

Відтак, за свідченнями політологів, українські національні сили втратили ті місця в парламенті, завдяки яким могли повною мірою протистояти комуністам, соціалістам та їх прибічникам...

Прогноз політичний «на завтра» досить невтішний хоча б тому, що селева хвиля взаємозвинувачень серед українських демократичних сил не стихає. А тим часом український інформаційний простір продовжують стрясати громи і блискавки, націлені в бік уже новообраної Верховної Ради. Здається, нас хочуть переконати, що нічого хорошого там бути не може...

Що ж діяти тим українцям, хто хоче вірою й правдою служити майбутньому і нинішньому дневі України? Пам'ятати, що РУХ -- єдина сила у Верховній Раді, яка мусить обстоювати нашу державність, наші національні святині!

Центральне правління Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Г. Шевченка закликає просвітян, усіх виборців України і депутатів-демократів усіх рівнів об'єднуватися на платформі Руху. «Потрібні зміни» -- ця ключова фраза рухівської команди стосується всіх нас. Потрібні зміни і в самому Русі -- діалоги між партіями мусять бути більш відкритими; варто позбавитися закритості і деякого сектантства, що сприяло амбіційному множенню партій, блоків, угрупувань, які нині вповні зрозуміли свою безперспективність. Їхня поразка стала поразкою національних сил. Тож хай будуть відкриті для них двері батьківської оселі -- Руху. Хай сильніший скаже переможеному: «Чуєш, брате мій...»

Л. Г.

А були ж часи, які шикували українців плечем до плеча...

«ДЕРЖАВНІЙ МОВІ -- ДЕРЖАВНУ ПІДТРИМКУ»

«Круглий стіл» під такою назвою відбувся 12 березня з ініціативи «Просвіти», за участю Міністерства інформації, Спілки журналістів України та Державного комітету у справах національностей і міграцій.

Інформаційний простір держави -- один із найголовніших чинників, що формує її громадянина. Свідомого чи несвідомого -- тут уже найбільше важить, наскільки держава дбає про власну ідеологічну наповнюваність і, зрештою, свою національну безпеку.

Українська держава -- в особі своїх нинішніх керівників -- абсолютно не дбає, якщо називати речі своїми іменами, про **український** інформаційний простір. Злочинна байдужість, а то й свідоме потурання антидержавницьким силам призвели до того, що, як казав один відомий політичний «персонаж», маємо те, що маємо: в Українській державі повнокровно й неподільно владарює російське слово, а проголошена Конституцією як державна українська мова відсунута на околиці державного життя. Тираж україномовних видань становить сьогодні менше чотирьох відсотків від загального. Не витримує жодної критики з дотриманням мовного режиму українська -- лише за назвою-- телевізія, яка «віщає» українському народові в основному іноземною мовою. В якій ще державі можуть видавати свої газети особи, які не мають її громадянства? -- лише в нашій рідній Українській!.. Наші міста теж заполонила іноземна реклама.

Тож чи не мав рації член Центрального правління «Просвіти» Анатолій Погрібний, стверджуючи: «Міністерство інформації перебуває в ролі фіксатора-статиста того, що відбувається. І це печально...»

Заступник міністра інформації Олександр Савенко напротивагу зазначив, що міністерство несе відповідальність за стан справ в інформаційному просторі України, але не слід звинувачувати його в усьому: в чинному законодавстві, назагал недосконалому, існує чимало різнотлумачень, якими й уміло користуються антидержавні сили. От і виходить, що на сьомому році незалежності доводиться захищати українську мову в Українській державі.

Як діагноз пролунали слова голови Київської крайової організації Товариства «Просвіта» Юрія Гнаткевича: «Процес українізації в Україні фактично припинився»...

Тож аби бодай спочатку зупинити руйнівний процес, а вже згодом і починати виправляти існуюче становище, виступаючі вносили конкретні пропозиції. Їх узагальнив міністр інформації України Зіновій Кулик, а відтак доніс до учасників прес-конференції, яка відбулася після двогодинного засідання «круглого столу».

Вирішено проводити такі спільні «круглі столи» з захисту інформаційного простору України регулярно, з щоквартальною періодичністю, розробити й внести суттєві зміни до чинного мовного законодавства, утворити постійно діючу комісію з кваліфікованих людей, яка б стежила за мовною ситуацією в Україні й оперативно реагувала на антиконституційні порушення й прояви...

Відповідальним секретарем постійно діючих «круглих столів» призначено Василя Василашка.

В. Г.

НЕ НАРІКАТИ, А ПРАЦЮВАТИ!

4 квітня відбулася VIII позачергова звітно-виборча конференція Вінницького обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка.

Проблеми просвітянської роботи сьогодні особливо актуальні. Сама конференція засвідчила вболівання національно-свідомої інтелігенції Поділля про духовний стан українського суспільства. Актовий зал на 200 місць облдержтелерадіо був переповнений. На конференцію прибули 97 делегатів. Це представники вищих та середніх навчальних закладів, творчих спілок, учителі, лікарі, широке коло інтелігенції. Серед запрошених представники органів державної влади, засобів масової інформації, громадських організацій.

У роботі конференції взяли участь голова Вінницької обласної Ради Іван Бондарчук та відповідальний секретар централі «Просвіти» Микола Нестерчук.

Із звітною доповіддю виступив голова обласної «Просвіти», відомий учений, письменник Михайло Потупейко. Основну увагу було зосереджено на проблемах активізації просвітницької роботи в області на зміцнення організаційної структури об'єднання. Лише за півтора роки при безпосередній участі п. Потупейка створено 14 нових осередків у м. Вінниці та області. Активність була високою. В обговоренні взяло участь 19 промовців.

У виступах делегати наголошували, що слід просвітницьку роботу розгортати більш наступально і не плакати, не нарікати на обставини, а працювати! Про це вели мову Василь Кобець, Микола Кравець, Олег Колесник та інші.

Леонід Філонов наголосив на ролі засобів масової інформації в просвітницькій роботі, на конструктивній співпраці з органами державної влади.

У доповіді голови й у виступах звертала увага на відсутність злагодженої роботи правління. О. Безверхий, О. Яцюк, О. Пойда, Л. Кієнко-Романюк, Т. Ягельська, М. Бардин, Т. Пірус, П. Марченко проявили себе не організаторами просвітницької роботи, а дезорганізаторами. Через їхні амбіції і користолюбство заважали нормально працювати. А тому й не дивно, що, на вимогу делегатів, діяльність керівництва Вінницького обласного об'єднання оцінювалася неоднозначно: голова -- задовільно, правління -- незадовільно.

З промовою виступив голова Вінницької обласної Ради Іван Бондарчук, який наголосив на тому, що не час тепер з'ясовувати стосунки, а всім разом треба будувати державу, посилити оргроботу, конструктивно співпрацювати з органами державної влади. Тут же, на конференції, його прийняли в члени «Просвіти».

На конференції прийнято розгорнуту ухвалу. Одним із головних завдань було і залишаються утвердження державної мови в усіх сферах суспільно-політичного життя, конструктивна робота з місцевою владою, посилення організаційної роботи, співпраця з громадськими організаціями державницької орієнтації. Особливу увагу звернуто на необхідність об'єднання в єдиний блок національно-демократичних сил.

На альтернативній основі головою об'єднання знову обрано Михайла Потупейка.

Микола НЕСТЕРЧУК,
відповідальний секретар ВУТ «Просвіта»

ЗВЕРНЕННЯ КЛУБУ ПРИП'ЯТЧАН «ЗЕМЛЯКИ» ДО КОЖНОЇ ЛЮДИНИ ПЛАНЕТИ
26 квітня — роковини Чорнобильської трагедії

Любий друже!

Ким би Ви не були -- безпритульним жебраком чи можновладцем, праведником чи останнім грішником, видатним ученим чи домогосподаркою -- почуйте наш голос із стародавнього Києва, з епіцентру чорнобильської трагедії, останнього попередження Людству. Ви ж бо не можете не бачити, не відчувати, що всі ми, люди Землі, хибними вчинками, порочними ідеями, злими думками та нелюдськими діями привели планету до останньої межі. І ніхто не порятує нас від неминучої загибелі, якщо самі не захочемо допомогти собі та всьому живому на Землі. Адже землетруси і повені, екологічні катаклізми, війни та хвороби -- наслідок нашої жорстокості та бездуховності. Хіба Ви, любий друже, можете не подбати в такий час про долю нашого спільного дому, тобто про власне майбутнє і майбутнє своїх дітей та онуків?!

Політики нездатні на це через недолугі протиріччя, що роз'єднують їх. Тільки ми, всі разом, спроможні зробити перший крок до Спасіння, розкаявшись у власних гріхах та байдужості до Святих Заповідей. Згадайте, що бодай один раз у житті Вам чудодійно допомогла сердечна молитва чи невимовно сильне бажання! Тож уявіть, яка то буде могуть, коли ми всі -- кілька мільярдів -- у кожному куточку планети, в одну і ту ж мить підведемо очі до неба та підтвердимо Господові, Вищому Розуму Всесвіту, наше спільне прагнення Добра й Любові. Цей потужний енергетичний струмінь якщо не очистить ноосферу Землі від злоби агресії, відчаю і зневіри, то зупинить її руйнацію, а скорботний день 26 квітня стане ще й Днем Надії та спасіння Людства. Для цього від Вас, любий друже, потрібно так небагато -- 26 квітня (щороку) з 20.00 до 20.10 за київським часом -- з коректівою на місцевий! -- відкинути всі свої турботи, найприкріші образи та біди і:

а) якщо Ви віруєте в Ласку Божу, то зверніться з найщирішою молитвою до Господа (своєю мовою, за своїми традиціями) про очищення і спасіння власної душі та очищення і спасіння планети і людства;

б) якщо Ви не віруєте, то присвятіть ці кілька хвилин добрим, світлим думкам, щиро побажайте собі любити й допомагати ближнім -- бодай одній живій душі.

Господь почує нас!

Тамара БОХАНЧЕНКО,
голова об єднання громадян
клубу «Земляки»

ТЕРМІН «РОСІЙСЬКОМОВНЕ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ» — ЩОНАЙМЕНШ НЕКОРЕКТНИЙ

У залі засідань Вченої ради Київського державного лінгвістичного університету 3 квітня відбувся «круглий стіл» на тему «Проблема визначення терміну «російськомовне населення в Україні». Ініціатори заходу — Київське крайове об'єднання «Просвіта» ім. Т. Шевченка, Державний комітет у справах національностей і міграцій України та заклад, у якому він відбувався.

Основні доповіді виголосили В. Хмелько — доктор філософських наук, завідувач кафедри соціології Національного університету «Києво-Могилянська Академія», Р. Кісь — науковий співробітник Інституту народознавства (м. Львів) та Ю. Гнаткевич — кандидат педагогічних наук, голова Київського об'єднання «Просвіта». Проблеми, які вони порушили, віддзеркалені у самих назвах тем: «Поширення в Україні українсько-російської лінгвоетнічної гетерогенності», «Психоантропологічні та соціальнопсихологічні аспекти мовленнєвої інтерференції (про так звану «двомовність»)» і «Психолінгвістичний аспект правомірності існування терміну «російськомовне населення в Україні».

В обговоренні доповідей узяли участь визначні мовознавці держави. За підсумками заходу вироблено «Висновки...» щодо неправомірності вживання терміну «російськомовне населення в Україні». Подаємо їх у цьому числі часопису, а проблемні матеріали з «круглого столу» — в наступному.

ВИСНОВКИ

Унаслідок тривалого перебування України у складі Російської держави в Україні склалася особлива лінгвоетнічна ситуація. Як свідчить соціологічний, соціально-психолопічний і психолінгвістичний аналіз, вона має такі особливості:

1. Населення України характеризується українсько-російською двомовністю, що має різні типи, які у кожному конкретному випадку визначаються етнічною приналежністю громадян, місцем їхнього проживання, соціальним станом, рівнем та характером освіти.

2. Значна частина громадян України є білінгвами, що однаковою мірою може читати, слухати, писати та спілкуватися і українською, і російською мовами, незалежно від того, який віддають перевагу в побутовому спілкуванні.

3. Більша частина громадян України поділяється на дві основні групи: а) ті, хто володіє українською мовою пасивно і користується нею переважно під час читання і слухання, а російською мовою - в усному спілкуванні;

б) ті, хто українською мовою може користуватися в усіх видах мовленнєвої діяльності, а російською лише для читання і слухання.

4. В Україні немає громадян, які є виключно російськомовними і не володіють українською мовою у жодному виді мовлення. Водночас є значна частина етнічних росіян та представників інших національних груп, які досконало володіють українською мовою і можуть користуватися нею в усіх видах мовленнєвої діяльності включно з усним спілкуванням.

5. Певна частина етнічних українців не може вільно спілкуватися українською мовою, оскільки не має достатньої практики в усному спілкуванні своєю мовою.

З огляду на вищеозначене та беручи до уваги той факт, що в міжнародній юридичній практиці терміни типу «англомовне населення», «російськомовне населення» є невизнаними і не вживаються, маємо підстави констатувати, що **словосполучення «російськомовне населення» для умов України як термін є некоректним і непридатним**. Необхідний пошук термінів, які служили б точним визначенням усіх існуючих в Україні лінгвоетнічних груп.

Критерієм лінгвоетнічної класифікації населення України мають бути характер і рівень володіння українською, російською та іншими мовами. Кількісні параметри наявних лінгвоетнічних груп можуть бути з'ясовані переписом населення у 1999 р. Проте такий підхід вимагає певної корекції запитань переписної анкети та інструкцій до неї.

Учасники «круглого столу» звертають увагу громадськості на неоднозначне розуміння терміну «двомовність» та політичні спекуляції навколо нього. Двомовність означає одночасне володіння двома мовами, а не одночасний офіційний статус двох мов.

Юрій ГНАТКЕВИЧ,
голова редакційної комісії

ВІТЧИЗНЯНА ЮВІЛЕЙНА МОНЕТА: І ЗОЛОТО, І СРІБЛО, Й НЕЙЗИЛЬБЕР...

20 березня у приміщенні УНІАН відбулася презентація пам'ятної монети «80-річчя бою під Крутами». Ініціатори заходу -- Національний банк України та Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Номінал презентованої монети -- 2 гривні, метал -- нейзильбер, загальний тираж -- 200 000 штук, з яких 50 000 карбовано в покращеній якості «анцир-кулейтед», а 150 000 -- звичайної якості. У презентації взяли участь представники Всеукраїнського товариства «Просвіта», НБУ, автори ювілейної монети та численні журналісти.*

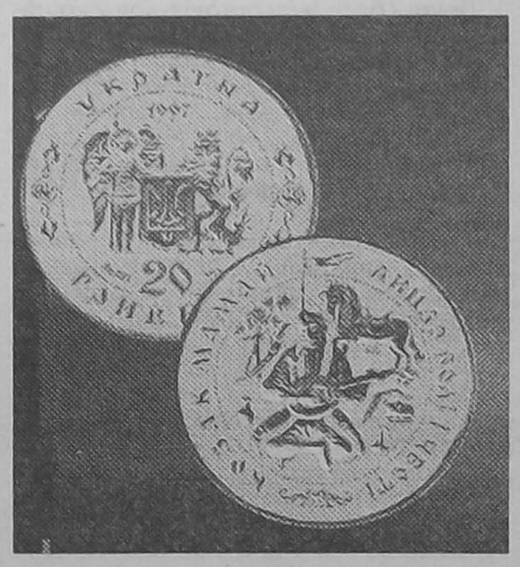

Слід зазначити, що презентована монета, створена фахівцями Національного банку з ініціативи і за сприяння Товариства «Просвіта», стала однією з перших такого роду «продукцією» Монетного двору України. Лише торік, 13 листопада введено в дію в Україні першу чергу карбування монет із дорогоцінних металів, а до кінця цього року підприємство має вийти на проектну потужність.

Карбування власних монет, цілком зрозуміло, є обов'язковим атрибутом державності, ювілейні й пам'ятні монети фіксують найзнаменніші віхи вітчизняної історії, видатних діячів держави, пам'ятки історії й культури, популяризують національну ідею, тож мають не лише колекційну, але й виховну вартість.

Попередні пам'ятні монети України, як відомо, карбувалися за кордоном. Розуміючи важливість і престижність цієї справи, в Україні на державному рівні почали розробляти й реалізовувати програму створення пам'ятних і ювілейних монет. У квітні 1994 року Кабінет Міністрів і Національний банк ухвалили постанову, згідно з якою передбачався весь комплекс заходів, що відповідають світовим стандартам мір.

І ось уже 7 травня 1995 року було

введено в обіг першу ювілейну монету України, присвячену 50-річчю Перемоги у Другій світовій війні. Незабаром побачила світ серія мельхіорових пам'ятних монет, присвячена українським містам-героям -- Києву, Севастополю, Одесі, Керчі. Того ж року випущено першу срібну колекційну монету, присвячену 400-річчю від дня народження Богдана Хмельницького.

У лютому 1996 року Національний банк України уперше взяв участь в авторитетному міжнародному нумізматичному

форумі -- 25-й Базельській європейській монетній конвенції, де, окрім згаданих уже монет, представив нову -- «50-річчя ООН». До слова сказати, на цьому форумі виставляють свою продукцію ведучі державні й приватні монетні двори зі всього світу. Українська колекція стала несподіванкою для колекціонерів і нумізматичних товариств, тож інформацію про неї вмістив найавторитетніший у світі німецький каталог Г. Шена.

На 105-й Конвенції Американської нумізматичної асоціації (АНА) 1996 року НБУ репрезентував колекцію новостворених срібних монет «Незалежність»,

«Богдан Хмельницький», «Леся Українка», «Григорій Сковорода», «10-річчя Чорнобильської катастрофи», «100-річчя Олімпійських ігор сучасності», «Перша участь у літніх Олімпійських іграх». Усі монети -- різного карбованцевого номіналу перехідної національної валюти.

Першою ювілейною монетою гривневого номіналу стала мельхіорова монета «Софіївка», присвячена 200-річчю Уманського дендропарку.

Золоті пам'ятні монети вищої проби «Т. Г. Шевченко», «Києво-Печерська лавра», «Оранта» чотирьох розмірів побачили світ 1997 року й ознаменували своїм виходом відродження традицій карбування власних золотих монет в Україні від часів Київської Русі. Уперше золота серія українських монет була репрезентована у січні 1997 року на 26-й Базельській європейській монетній конвенції й мала великий резонанс. Особливе зацікавлення викликала тут і срібна сувенірна копія гривні київського зразка XI--XII століть, яка була в обігу на українських землях нарівні із золотою гривнею аж до XIV століття. Її вага 160 г, форма -- шестикутна (напротивагу, чернігівська срібна гривня мала ромбоподібну форму й вагу 196 г).

Значне зацікавлення серед колекціонерів викликали й наступні українські монети -- «Десятинна церква», срібна монета, присвячена 400-річчю від дня народження видатного церковного й політичного українського діяча Петра Могили, монета «Юрій Кондратюк», присвячена 100-річчю від дня народження видатного українського вченого в галузі космонавтики й вітроенергетики, перша із серії пам'ятних монет «Герої козацької доби» -- срібна монета «Козак Мамай».

16 жовтня 1997 року випущено ювілейну срібну монету, присвячену 200-річчю проведення в Києві першого контрактового ярмарку, а 12 листопада -- нова колекційна монета, приурочена до 125-річчя від дня народження видатної української співачки світового рівня Соломії Крушельницької.

Програмою Національного банку України передбачено в майбутньому випуск таких серій монет: «Видатні діячі України», «Герої Княжої доби», «Пам'ятки архітектури, історії, культури», «Княжа Україна», «Духовні скарби України», «Флора і фауна України»...

Першою ювілейною монетою, відкарбованою на Монетному дворі НБУ, яка продовжила серію «Духовні скарби України», стала золота монета «Київський псалтир», присвячена 600-річчю видатної пам'ятки національної культури (1397р.), номінальна вартість 100 гривень, виконана із золота 900 проби в якості «пруф», вага в чистоті 15,55 г, діаметр 25 мм, тираж 2 тисячі примірників.

Звичайно ж, кожна із випущених монет варта окремої статті, детальнішого опису. Тож Національний банк України присвятив їм окремі буклети, каталоги, й гадається, заповзятливі нумізмати вже

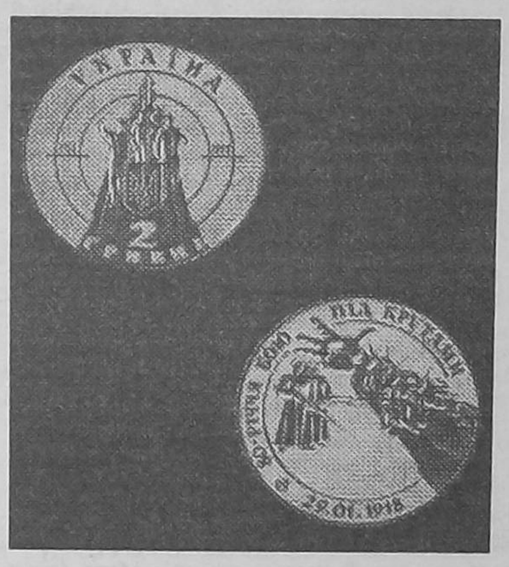

придбали їх. Ми ж повертаємося до презентації в УНІАН.

Як відомо, у січні цього року відзначалася визначна подія в суспільно-політичному житті України -- 80-річчя бою під Крутами, де триста українських юнаків виступили на захист УНР від московсько-большевицької орди. Подвиг героїв Крут став символом незламності духу українського народу, його прагнення до незалежності. Події такої ваги мали б відзначатися на загальнодержавному рівні, в найпрестижніших залах України. Всеукраїнська «Просвіта» ініціювала й провела низку заходів, які, на превеликий жаль, зігнорувала вища влада в Україні, починаючи від Президента. І тим більш відрадно, що Національний банк України оперативно відгукнувся на ініціативу просвітян, започаткувавши монетою «80-річчя бою під Крутами» нову серію пам'ятних монет «Відродження Української державності».

Основна ідея цього високохудожнього твору (а саме мистецьким твором хочеться назвати цю монету) полягає в тому, що юнаки були свідомі того, що їм не зупинити наступу червоної навали, вони усвідомлювали приреченість свого опору, але їхня героїчна смерть стала взірцем незламності віри, прикладом самовідданої любові до Батьківщини. Цю ідею вміло й майстерно втілив автор ескізів монети народний художник України, член-кореспондент Академії мистецтв України Анатолій Кущ. Гіпсові моделі виконали скульптори Роман Чайковський (аверс) та Володимир Дем'яненко (реверс).

На аверсі в центрі зображено малий Державний герб України на тлі багатофігурної композиції, яка втілює ідею розстріляного відродження: через центр мішені, позначеної на монетному колі трьома концентричними колами, прямує у перспективу колона озброєних юнаків. Вони пішли від нас назавжди, в безсмертя. Ліворуч і праворуч від зображення -- дати: 1918--1998. По колу розміщено написи: вгорі -- УКРАЇНА; внизу у два рядки -- 2 ГРИВНІ.

На реверсі монети розміщено композицію, яка складається з двох частин і відтворює історичний момент протистояння двох сил: ліворуч -- фігури юнаків-героїв як уособлення захисту незалежності УНР; праворуч -- алегорія большевицької інтервенції у вигляді простертої руки, яка прокладає шлях атакуючій кінноті. Навколо зображення напис: **80-річчя бою під Крутами. 29.01.1918.**

Монети звичайної якості виготовлення вперше перебуватимуть безпосередньо в обігу і таким чином стануть доступними широкому загалові, бо вони задумані як інструмент поширення серед широких мас знань про цю славетну подію.

Учасники заходу мали нагоду придбати ювілейний двогривеник у поліпшеному виконанні й буклети безпосередньо під час презентації.

Слід сподіватися, що Національний банк України підтримає й наступну ініціативу Всеукраїнської «Просвіти» -- про випуск ювілейної монети, присвяченої 130-річчю Товариства, яке відзначатимемо через кілька місяців, у грудні. Ця подія є однією із золотих сторінок нашої вітчизняної історії, тож гідна, гадаю, бути увічнена в благородному металі найвищої проби і якості.

Володимир ГЕРМАН

* **Нейзильбер** з німецької, буквально - нове срібло; сплав міді, нікелю й цинку; відзначається великим електричним опором і стійкістю щодо корозії.

Репліка

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ БЕЗ ВАРІАНТІВ

Коли читаєш деякі матеріали «України молодої», то мимоволі згадуєш, що цю газету не так уже й давно заснував ЦК Компартії України на противагу занадто проукраїнській «Молоді України». Ось, скажімо, повідомлення про презентацію «з присмаком скандалу». Скандал, мабуть, дуже цікавив і Вахтанга Кіпіані, і всю газету, і тих, хто за нею стоїть, бо матеріал рекламували попередньо. У числі «України молодої» (5.03 1998) В. Кіпіані дуже хвалить харківське недержавне видавництво «Folio» та його директора п. В. Красовицького, що друкує чимало книжок, «які мав би за честь тримати на полиці кожен бібліоман». (До речі, бібліоман має негативне забарвлення, як еротоман, наркоман тощо, а той, кого мав на увазі автор, зветься бібліофіл, книголюб.) Більшу частину книжок «Folio» видає російською мовою, а дещо й українською, бо «в пересічного українського інтелігента низька купівельна спроможність». Російськомовні книжки, як запевняє В. Кіпіані, дуже корисні, їх читає багато людей, зокрема й син Василя Стуса Дмитро та «його хлопці». Видавництво палко підтримують і академік Дмитро Васильович (між іншим, Володимирович!) Затонський, і той, і другий, і третій. Лише Павло Мовчан, наче той матрос Залізняк (це порівняння на сумлінні В. Кіпіані. -- *О. П.*), не схотів слухати «розумних аргументів», а звинуватив усіх, «хто не сприйняв його варіянт «національної ідеї», у російщенні і досі не скасував справді ганебного оподаткування друкованої продукції в Україні.

Я на тій презентації не був. Припускаю, що П. Мовчан був надміру запальний, але хочу змістити деякі акценти в бойовому вступові В. Кіпіані. Знаю достеменно, що Павло Мовчан також читає російськомовні книжки, часописи й газети. Він виступав і виступає не проти російськомовної друкованої продукції як такої, а проти її засилля в Україні. (Хай би п. Кіпіані навів хоч один приклад, щоб якась країна, визволившись із-під метрополії, більшість своїх книжок видавала мовою метрополії, а потім ще й гендлювала цифрами на кшталт: Україна — Росія 0,07 : 7,5). Б. Єльцину, який «звільнив російські видавництва від більшості податків», протистоїть не П. Мовчан, а Президент України. Якби це залежало від П. Мовчана, то українська книжка давно вже була б звільнена від оподаткування. До речі, Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка на чолі з П. Мовчаном неодноразово зверталося до керівних інстанцій з такими пропозиціями, але «хура й досі там», як казав Леонід Глібов. На жаль, П. Мовчан — не вся Верховна Рада. Думаю, що В. Кіпіані це розуміє, але він поставив (чи йому поставлено) за мету скомпрометувати народного депутата, голову «Просвіти», поета й публіциста (і зовсім не колишнього, а теперішнього) Павла Мовчана разом з його «національною ідеєю».

Що ж до національної ідеї (без лапок!), то вона в П. Мовчана така сама, як і в Василя Стуса, як і в Євгена Маланюка, як у всіх мертвих і живих патріотів української землі: немає Італії (Греції, Чехії) без італійської (грецької, чеської) ідеї, тож і України без української ідеї нема. Хай живе українська ідея!

Олександр ПОНОМАРІВ,
академік АН ВШ України

ВЕЛИКА ПРОСВІТЯНСЬКА РОДИНА

В нашій великій родині Андрощуків було десятеро дітей -- п'ять синів і п'ять дочок. Згодом з'явилися дві невістки. Я була наймолодшою. І скільки пам'ятаю себе, в нашій хаті проводилися просвітянські зібрання. Всі старші брати і сестри були членами «Просвіти». Батьки мої були братчиками Братства Андрія Первозванного при церкві. Найстарший брат Віктор у 1927 році став засновником філії «Просвіти» в нашому селі Гать (тепер Луцького району), про що в обласному архіві зберігся документ -- протокол установчої конференції, власноручно ним написаний.

Просвітяни організували курси для неграмотних людей і драматичний гурток, відкрили в селі бібліотеку. І знову ж таки, репетиції і співанки проводились у нас узимку в хаті, а влітку -- в садку. Можливо, тому, що наш двір був розташований у центрі села. До того ж наша родина складала основу так званих акторів і співаків. У нашому селі ставили вистави «Дай серцю волю, заведе в неволю», «Назар Стодоля», «Воскресення», «Наталка Полтавка», «Безталанна» та інші. Це відбувалося знову ж таки у нашій клуні, яка була з довгим током, що слугував замість залу. Тут збиралося не тільки все наше село, але й «глядачі» з сусідніх сіл.

А ще за Польщі видавали журнал «Просвіти», який називався «Університет на дому». І справді, це був своєрідний університет. Бо навіть ті, хто не передплачував його сам, а лише спілкувався з передплатниками і просвітянами, ставали освіченішими, інтелігентнішими людьми. Збереглися світлини 30-х років, на яких зафіксовані колишні просвітяни із села Гать.

Другий брат Іван організував у нашому селі два хори -- церковний і світський. Він мав музичну освіту і неабиякі здібності. Тому хор у нього звучав дуже гарно.

Пізніше, коли Івана направили на роботу в с. Буяни, хором почав диригувати молодший брат Микола, якого підготував Іван. Це діялося в 1920--1930-ті роки.

У 1992 році Волинський обласний архів організував у себе зустріч із краєзнавцями. Запросили й славного шевченкознавця Миколу Куделю з с. Буяни та нашу невтомну просвітянку Ірину Левчанівську. На цю зустріч була запрошена і я, де з двома своїми онуками співала волинські народні пісні, записані для архіву.

Пан Куделя розповів про те, як і чим жило його село за Польщі. Там діяла «Просвіта», було два хори, драмгурток, курси крою і шиття, й усім цим керував Іван Андрощук. Але гірка доля випала Іванові, бо, крім диригентських та організаторських здібностей, у нього був ще найголовніший талант -- велика любов до України. Він на кожному кроці старався, щоб люди усвідомили, хто вони, якого роду-племені. Навчав літературної мови. Старався прищепити любов до всього рідного, до національних та християнських традицій-звичаїв. А найбільше -- любити Україну, плекати й шанувати свою рідну мову. А будучи священиком, виголошував це у проповідях у велелюдних місцях. За що ціле своє життя його переслідували й судили.

За Польщі відбував покарання в Березі Картузькій. За німців мав бути повішений, та втік. Але за «совітів» 1945 року був засуджений на 25 років каторги, яку відбував у Магадані.

Коли старші сестри повиходили заміж, а я підросла, довелося мені продовжувати естафету. Я не тільки співала в хорі (з 12 років), але й грала головні ролі в п'єсах і навіть була режисером. Найбільше я любила грати Наталку Полтавку і Марусю в п'єсі «Дай серцю волю». Пізніше, у 1944--1949 роках працювала у Волинському муздрамтеатрі.

Можливо, тому, що виросла в родині просвітян, з перших днів перебудови, відродження нашої «Просвіти» і понині беру активну участь у нашому Товаристві. Була й на Всеукраїнській установчій конференції у Києві. На міській і обласній установчих конференціях обиралася членом міської та обласної рад, членом обласного управління товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка, де й досі, незважаючи на свій вік, беру участь.

За все своє життя я так зріднилася з піснею, що, як не дивно, й досі пам'ятаю їх понад тисячу. І щоб зберегти цей скарб неоціненний, я з великими зусиллями видала три збірки маловідомих українських народних пісень: «Фольклорна веселка» (Київ, «Музична Україна», 1984 р.), «Українські народні пісні» з голосу Антоніни Голентюк-Андрощук (1991 р., там же), колискові пісні «Люлі, люлі, люліса» (Київ, «Веселка», 1992 р.). Тепер готую до перевидання збірку колискових пісень, оскільки після виходу її накладом 100 000 примірників через три місяці її вже ніде не було в продажу. А вона нині, вважаю, як ніколи, дуже необхідна. Колискові пісні, проспівані матерями, бабусями, а також у садочку вихователями, наповнюватимуть дитячі серця ніжністю, лаской і добротою. Лише з їх допомогою ми зможемо виховати чесних, порядних і доброзичливих людей, сподіватися на достойне покоління. Колискових я навчилася від своєї мами. Співала їх своїм внукам, а згодом і сама почала їх складати. Так з'явилися «Ходить, ходить зайчик» (надрукована в збірці) та «Ой люлі, люлі». До п'ятирічного ювілею нашої незалежної держави я написала вірш про мову «Україно мила». Після виходу моїх збірок у світ протягом усіх років перебудови я була дуже щасливою, бо майже кожний Божий день мене запрошували у школи міста і навіть у райони, у дитсадочки, училища, профтехучилища й на заводи, на різні зустрічі й святкування: «Свято української пісні», «Козацькому роду нема переводу», «Українська мова -- калинова», «Люби Україну до загину» та інші. На цих зустрічах я виступала зі словом і піснею. За мою працю 1993 року мені присвоїли почесне звання «Заслужений працівник культури України». Тож скільки житиму, доки Господь сили подасть, аби хоч краплиночку своєї непосильної праці вкласти на розбудову нашої рідної, багатостраждальної, серцем жаданої матері-України.

Антоніна ГОЛЕНТЮК-АНДРОЩУК,
м. Луцьк

НОВІ ВИДАННЯ

«РОКСОЛАНІЯ» -- СВІЖИЙ ПОДИХ ОЗОНУ ІЗ ПРИДНІПРОВ'Я

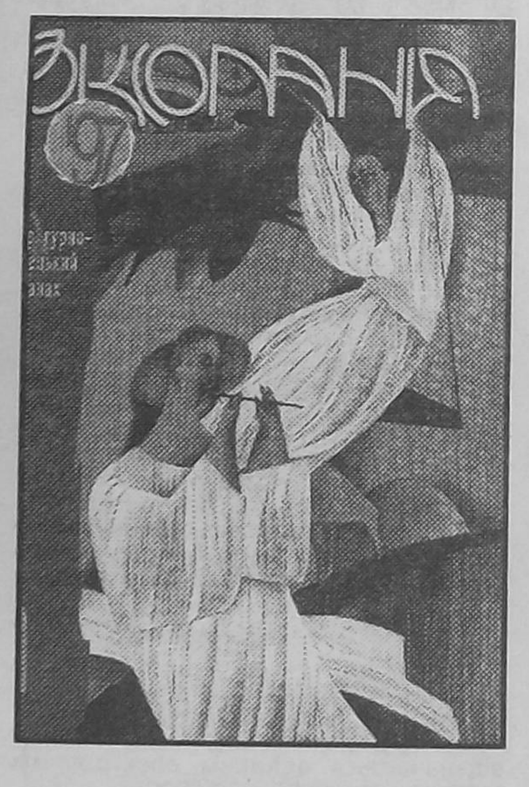

Новим періодичним виданням сьогодні нікого не здивуєш: чи не щодня в газетних кіосках непомітно з'являється щось нове, й так же непомітно чомусь зникає невдовзі... Така вже прикмета часу: хтось має намір видавати «розумне, добре, вічне», та не розрахував власних спроможностей, хтось переслідує інші цілі, шукає миттєвої вигоди. Натомість залишається кілька уже звичних назв видань, які витримали фінансові шквали й грози...

Видання ж, про яке піде мова нижче, особливе. По-перше, воно охайне й добротно видане, на гарному папері й привабливого дизайну і, найголовніше, українськомовне, що у нашій «не своїй» поки що державі виглядає майже симптоматично -- цунамі російськомовних видань підім'яли під себе останні паростки друкованої продукції рідною, лише задекларованою державною мовою. По-друге, побачило воно світ у Дніпропетровську -- місті й регіоні, масово ураженому москвофільськими та ретрорадянськими настроями. По-третє, за привабливою «формою» криється не менш привабливий зміст, чи, пак, інформаційне наповнення: одразу впадає в око, що робили його патріоти й професіонали, які вільно володіють фактажем -- як із далекого нашого минулого, так і з сьогодення...

Отже, представляємо: інформаційний літературно-мистецький альманах «Роксоланія», число 1/97 -- видання Дніпропетровської організації Спілки письменників України. Вже за назвою можемо скласти думку, що йдеться тут про нашу спільну Батьківщину -- Україну-Роксоланію. І що це справді так, довідуємося, зазирнувши за привабливу, зі смаком оформлену обкладинку, де задекларовано програмні цілі друкованого органу: «відродження культурницьких традицій та зміцнення духовності читачів Придніпров'я». Узялися за цю нелегку, але почесну ношу головний редактор Анатолій Кравченко-Русів та робоча редакція у такому складі: Віктор Савченко, Іван Гнип'юк, Олександр Завгородній, Тамара Завгородня, Валерій Ковтуненко, Микола Семенюк. Художником значиться Костянтин Ткаченко, якому, мабуть, і слід завдячувати високохудожнім оформленням альманаху: в оформленні анотованого числа використано його власні твори та оригінальну й цікаву роботу Людмили Тафійчук «Ой я знаю, що гріх маю...»

Іще дещиця із вихідних даних: «видання здійснено за рахунок коштів авангардних письменників» (як тут не згадати загальновідоме: «хочеш жити -- умій крутитися»); тут же й задекларовано: «Безмежність художньої вигадки в творах підтримується редакцією... Замість винагороди автори отримують примірники альманаху безкоштовно» (сюди слід додати натомість досить значний капітал, який автори теж отримають безплатно, -- прихильність масового читача)...

Тож уперед, у мандрівку -- сторінками новопосталого часопису.

Театр, усім відомо, з чого починається. А книжка -- з титулу.(Альманах, зазначу принагідно, саме зручного книжкового формату!) Тут уміщено гасло номера-- вислів геніального Григорія Сковороди «...Хто **добре** загорівся, той **добре** почав, а добре почати -- то наполовину завершити...» Що ж, тут уже -- ані додати, ні відняти.

На «Авансцені» -- саме так називається вступна рубрика -- головний редактор Анатолій Кравченко-Русів зі словом до читача «Україна -- європейська держава»: «Наш альманах повинен сказати світові, що ми є і вічно будемо... Дбаючи про свій духовний поступ, ми дбаємо про свій народ. У розкішній природі України-Роксоланії чотири пори року: зима, весна, літо, осінь... І до кожної хай прийде (хай освятиться нею!) наш часопис і принесе нам свіжий подих озону...»

В альманаху -- 80 сторінок, про кожну з яких можна вести посутню мову. Оскільки ж ця публікація -- ніби «рекламний ролик», обмежимося переліком рубрик і матеріалів, заздалегідь зазначивши: тут читач знайде свою віддушину для втечі від грішного суєтного торговища до перламутрового світу слова.

У рубриці «Перлина» -- уривок із класичної поезії XVI століття, поеми Себастяна Фабіана Кленовича «Роксоланія» -- «Музи, співайте про русів...» (перекладено з латини Віталієм Маслюком). Це справді перлина вітчизняної класики, яка, між іншим, не так давно побачила світ окремою книжкою, а тут слугує ніби заспівом майбутньої симфонії «Роксоланії», яку творять ентузіасти.

Не стільки світу, що в вікні -- засвідчує наступна рубрика «Весь білий світ» маленьким романом «однієї з найяскравіших постатей сучасної естонської літератури Ліллі Промет «Хто поширює анекдоти?» (переклад Олексія Завгороднього). Це трагікомедія, в якій зображено життя народу на початку Другої світової війни. Серед народу ширяться дотепні анекдоти про вождів рейху, й намарне таємні агенти поліції намагаються зупинити цей живоплин народної мудрості...

У цій же рубриці -- вибірка поезій «...І тільки на свій край надія» класика білоруської літератури Максима Богдановича, який народився 105 років тому і прожив усього 26 років.

До 125-річчя від дня народження Василя Стефаника, в якого «імпресіоністична манера письма просякнута життєвими реаліями, наче шовковими нитками», у рубриці «Вітер з-під сонця» видруковано його новелу «Лан» та слово про письменника «Свобода Василя Стефаника».

«Тринадцять солов'їв» --так називається поетична антологія, представлена віршами Юрія Драгана, Оксани Забужко, Василя Симоненка, Наталки Білоцерківець, Богдана-Ігоря Антонича, Олени Теліги, Юрія Щербака, Емми Андієвської, Романа Купчинського, Марти Тарнавської, Ігоря Качуровського, Антоніни Цвид, Олега Ольжича. Це ніби перегук поколінь, свідчення неперервності явища, ім'я якому -- українська поезія.

Драматичний образок «Гроза» Анатолія Кравченка-Русіва -- своєрідний внесок до скарбнички вітчизняної Шевченкіани (рубрика -- «Кобзареві дзвони»).

До 70-річчя від дня народження передчасно згаслого українського поета, свого земляка Михайла Чхана редакційний гурт підготував публікацію про нього «Степовий Апостол» під рубрикою «Прозріння Великого Лугу».

«Мистецький «Діоген», «Ірій новин», «Живиця», «Духовне золото» -- матеріали цих рубрик про культурне життя краю, його духовні набутки теж, гадаю, знайдуть свого вдячного читача й не вельми суворого поціновувача...

Ось і перегорнуто останню сторінку нового часопису. Не хочеться шукати в ньому якихось огріхів, які, безперечно, зможе побачити тут дошкільний читач. Бо сталася подія небуденна: дитя народилося, й народилося на високій ноті. Побільше б нот таких високих було в усій благословенній Україні, то й не фальшивив би і не збивався би на манівці наш спільний оркестр -- од Сяну до Дону. Під сонцем матері-України-Роксоланії нашої збулося б омріяне-виспіване разом «Єдність дай, Боже, народу...».

Щасливої долі тобі, «Роксоланіє», -- степова квітко, теплих вітрів, щедрих дощів і доброго ужинку -- на многії літа.

Володимир ГЕРМАН

З роси й води!

Григорію БУЛАХУ – 60!

Центральне правління Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка, редакція газети, всі просвітяни щиро вітають письменника, народного артиста України, члена Центрального правління Григорія Булаха з його славним ювілеєм, бажають невтомному прапагандисту українського слова щастя, здоров'я, натхнення!

Інтерв'ю з ювіляром читайте в наступному числі «Слова Просвіти».

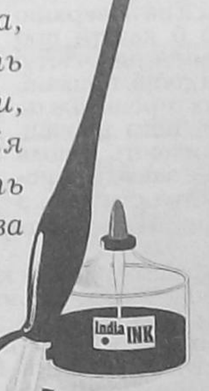

«ТРЕБА ДІЙТИ ДО СПРАВЖНЬОЇ СОБОРНОСТІ, МАЄМО ВЕЛИКУ СПРОМОЖНІСТЬ ЯК НАРОД»

Першому православному патріархові Київському й усієї України-Руси Мстиславові 10 квітня виповнилося б 100 років. Ось уже понад 5 літ немає його серед нас. Та залишилися його заповіти нам, українцям, і яскраві сторінки життєвого подвигу.

Є постаті у нашій буремній історії, життєвий шлях яких уміститв цілу епоху, позначену здобутками і втратами, падіннями і злетами у боротьбі за власну державність. Народившись на зламі двох епох, на грані двох світів, крізь усе своє життя вони пронесли найсвятіше — віру в спроможність своєї Вітчизни відродитися, мов той казковий птах Фенікс, із-під чужоземного потопту й руїни, стати урівень із іншими розвинутими державами Європи.

Не всі, хто був поруч із ними, доверстав свою путь до похилих літ. Одні лягли кістьми у вирі визвольних змагань двадцятих років, других поглинув молох сталінсько-енкаведистських катівень тридцятих-п'ятдесятих, треті заплатили життям кривавому фашистському монстру... Шляхом поневірянь по чужинах-чужинецьких пішли четверті...

А він був не просто свідком — будівничим храму наших звитяг, скріпленого кров'ю і потом поколінь борців за волю України. А путь здолав незрівнянно високу — від перших бунтарських спротивів поневолювачам України юного полтавського гімназиста до духовного провідника мільйонів українців, й між цими двома віхами — самовідданість і жертовність, звитяга й мужність, життя, виповнене втратами, й нескореність духу, віра у найвищу справедливість і власний народ. І — ні тіні сумніву в єдино вірному обраному шляху — служіння йому таки, народові.

До нас сьогоднішніх, окрадених і розсварених, знекровлених і роз'єднаних, линуть його заповіти. Вслухаймося-вчитаймося в мудрі слова того, хто не з тишини чернечих келій і не з чужої ласки,— із самої душі рідного народу виріс до чину Патріарха й одного з найчільніших національних провідників XX століття: «Ми, українці, мусимо всі бути в одній церкві. Патріархат — найвища форма незалежності церкви. Треба передумати, переболіти. Наша церква відірвалася від однієї патріархії і од другої патріархії, з яких одна продавала нас, друга — купувала. Але тепер мусимо скласти іспит. Здобули найвищу форму церковного організму — патріархат. Але не допустімо розпорошеності на групи. Треба дійти до справжньої соборності, маємо велику спроможність як народ».

Не оступімось, отже. Не знехтуймо, почуймо мудре слово Патріарха. Щоб упокоїлась із миром його мудробунтарська, любляча й прощаюча — за кривди вільні і невільні — усіх нас праведна душа.

В. Г.

Молода «Просвіта»

МОДЕЛЬ СУСПІЛЬСТВА -- ЗА ЮЛІУСОМ ЕВОЛОЮ

Інформація до роздумів із приводу його книги «Язичницький імперіалізм».

Знайомлячись з Італією, ми подаємо читачеві для роздумів уривок із книги італійського теоретика консервативної революції Юліуса Еволи «Язичницький імперіалізм».

Варто сказати кілька слів про самого Ю. Еволу та його книгу. Написана вона 1928 року. Тоді Європа йшла від одного світового потрясіння до другого. Тривала боротьба традиційного для країн Західної Європи монопольно-капіталістичного устрою та соціалізму, який ішов з більшовицького СРСР та знаходив благодатний ґрунт в Європі.

Юліус Евола гостро критикував і капіталістичну, і соціалістичну формації та подав альтернативну ідею -- відродити імперську ієрархію, кастовість, божественну владу пана, переваги якого над слугою не ставляться під сумнів і слуга має за честь виконувати його волю. Щоб усе суспільство ділилося на чотири касти: королів, військо, торгівців-підприємців і рабів. Щоби ці касти не змішувалися, не змінювались, а існували нерухомо, на благо одна одній, і щоб така ідилія панувала незмінно, на віки вічні.

Ці погляди свідчать, що Евола був ідеалістом-романтиком. Його життя і творчість -- ностальгія за минулим, яке в легендах здається набагато кращим та романтичнішим за прагматичне сучасне.

Юліус Евола -- один із останніх лицарів, як Дон-Кіхот Сервантеса. Він теж «боровся» з вітряками, кинув виклик народним масам, націям, капіталістам, монополіям, заводам і фабрикам та технічному прогресові. І не зміг вистояти, був репресований фашистським режимом Муссоліні, який називав плебейським.

Така натура досить цікава. Тим більше, що його політичні розумування мають раціональне зерно.

«В лоні самої демократії ми помічаємо антидемократичний фактор, котрий вона безрезультатно намагається замаскувати принципами загального виборчого права та санкціями народу. Ми говоримо «безрезультатно», бо гідність найгідніших виражається в тому, що вони можуть визнавати істинну цінність і навіть ієрархізувати різноманітні цінності, тобто встановлювати підпорядкування одних іншими. Але вищеназваний демократичний принцип ставить все з ніг на голову, бо рішення (в виборах або в санкціях) по визначенню, що є найвищою цінністю, надається масам, тобто умовній сукупності тих, хто найменш придатний для такої оцінки і чиє рішення обов'язково буде обмежуватись мізерними цінностями повсякденного життя. Тому можна бути впевненим, що при демократичному режимі ті, кому вдасться запропонувати найкращі перспективи (навіть абсурдні та фантастичні) стосовно практичних сторін державної діяльності, будуть мати фатальну перевагу порівняно з усіма іншими. В цій хибі -- яка нагадує ситуацію, коли сліпі, усвідомивши, що їх поводирем має бути зрячий, наполягають, щоб зрячих обирали вони самі, сліпі, -- потрібно шукати основну причину деградації політичної дійсності до емпіричного, утилітарного та матеріального рівня» (Ю. Евола).

Сучасне Юліусу Еволі суспільство мало свої хиби. У нас же матеріальний рівень наяскравіше виявився, наприклад, у роздачі пайків перед виборами, в купівлі голосів. Отже, має сенс філософія Еволи, але ми маємо робити не консервативну революцію, а проводити роботу з народом та реформувати економічну, політичну і соціальну сфери.

Упорядкував
Павло САЦЬКИЙ

ДЕРЖАВИ-СУСІДИ ЗНАЙШЛИ СПІЛЬНУ МОВУ

Випала мені нагода поспілкуватися з першим радником Посольства Білорусі в Україні Володимиром Бокачем.

Академік Міжнародної слов'янської академії наук професор КНУ ім. Т. Шевченка Віктор Король сказав про цю людину: «В. Бокач -- не просто перший радник Посольства Білорусі в Україні. Це глибокоерудована людина, яка представляє інтелект народу Білорусі в нашій державі. Все найкраще, що ми знаємо про Білорусь -- історію, культуру, духовність, ми знаємо завдяки шановному В. Бокачу. Таких людей добре мати як представників посольств інших країн. Він щодня спілкується з громадськістю, його знають і поважають. Цінують за розум та ерудицію».

В. Бокач був радий розповісти про становище у своїй країні: «У Білорусі все спокійно. Мабуть, вона найспокійніша серед країн СНД. Люди працюють. Отримують зарплати, пенсії. Є й опозиція. Немає держави без опозиції. Вона має бути, тоді й розквіт держави буде.

Є свої труднощі й в Україні, і в Білорусі. Але між нашими країнами налагоджені тісні дружні зв'язки. Те, що ми домоглися торік торгового обороту 1 млрд. 600 млн. доларів, свідчить про рівень стосунків. Усі питання вирішуються. Не виникло жодного спірного питання при делімітації кордонів. Інші питання вирішуються завжди розумно і ми завжди знаходимо спільну мову».

Білорусь -- наш північний сусід, з яким Україна повинна мати хороші економічні, політичні та інші стосунки. За словами Володимира Бокача, вони такими і є, й повинні такими залишатися.

Записав
Павло САЦЬКИЙ

ДЛЯ ТИХ, ХТО БАЖАЄ ІТИ В «АВАНГАРД»

(«АВАНГАРД» -- молодіжний гурток)

Сьогодні в Україні є багато молодіжних організацій та об'єднань. Переважна більшість із них існує номінально або тимчасово.

Молодіжні утворення мають різну вагу в громадському і політичному житті України. Активніші серед них - передвиборчі, утворені партіями. А створені за ініціативою самої молоді, відомі переважно тільки певному колові людей, і їх вага поки що незначна.

Проте чи не з таких ініціативних груп народжуються могутні та впливові організації, які здатні кардинально змінити життя держави? Згадаємо хоча б «Молоду Громаду» кінця минулого століття, з якої утворилися радикальні українські партії. Чи не студенти свого часу ходили в народ? Ким були спочатку афганські таліби? Цей список можна значно збільшити.

Ініціатива молодих людей завжди вершила великі справи в історії людства. Адже незалежність України здобута значною мірою завдяки студентам, які вийшли голодувати.

Не можна зводити нанівець значення ініціативних, але маловідомих молодіжних організацій, вони можуть зробити велику справу. До таких організацій слід віднести «Авангард», яка виникла в середовищі студентів історичного факультету КНУ ім. Т. Шевченка. Ця організація не зареєстрована, маловідома, але її члени -- розумні люди. Вони можуть зробити і роблять велику справу -- сприяють своїми інтелектуальними здібностями побудові сильної та розвинутої України. Вони намагаються консолідувати молодь навколо цієї справи. Співпрацюють із іншими гуртками і організаціями та намагаються об'єднати їх у могутнє молодіжне об'єднання.

Цьому треба сприяти, бо за молоддю майбутнє!

Сергій СТЕПУРА

Коли ми закінчили війну на полях Європи весною 1945-го, ми були тоді всі суцільними поетами, людьми, що ідеалізували життя, оспівували його, ми були закохані в кожну травинку, бо завтрашній день, усі безконечні прядущі дні уявлялися нам у розливі сонця й братерства. Ми були безсмертні — так принаймні ми відчували себе. Не буде життю кінця-краю, не буде ворожнечі, не буде більше ніколи страхіть, кошмарів, що облягали цілі народи, будуть тільки людяність, братерство, і ми в ньому станемо частками, які творять вселюдське вічне добро. Олесь Гончар.

ІМ'Я І СЛОВО ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Завжди було і є на вустах народу України ім'я Олеся Гончара — адже важко уявити нашу літературу, нашу культуру без «Прапороносців», «Людини і зброї», «Таврії», «Перекопу», «Тронки», «Собору», «Циклону», «Бригантини», «Берега любові», «Твоєї зорі» і — зовсім неможливо — без нього самого, кого можна назвати серед тих синів народу, що їх величають сіллю землі української...

Чому різні покоління українців — і ровесники письменника, і старші та молодші за нього — підпадають під магію імені і творчості Олеся Гончара, а відтак, прочитавши його твори, визнають існування світу Олеся Гончара, особливого і прикметливого, який не просто існує десь паралельно до нашого життя, а зливається з ним у співзвуччі? Хочу відповісти на це запитання перше самій собі, а всі ті, хто має потребу читати і перечитувати Олеся Гончара, матимуть свої відповіді, бо у кожного цей письменник викликає почуття глибоко індивідуальні.

Не буду вдаватися до екскурсів літературних та історичних, спробую говорити з погляду людини, закрученої цим шаленим, шаленим світом... Преса, радіо, телебачення, врешті й література, — мало втішають нас своєю інформацією: дорожнеча, безробіття, розчарування, озлобленість. Те, що позаду, як і те, що попереду, бачиться тільки (або майже тільки) в чорних тонах. При таких «розкладах» людина поволі відступає від світла, від самого розуміння світлоносності життя. Хтось уціпляє мене на цьому твердженні і зауважить, що я сумую за соцреалізмом, за тими часами, коли література вела мову про боротьбу хорошого з іще кращим... Ні, це зовсім не так. Мені здається, що прийшов час і є потреба говорити про відсутність ідеалів у нашому бутті. Прив'язані до черг та до корит повсякдення, ми забуваємо про те, що кожен з нас мав би нести в собі отой Божий дар, яким наділений всяк, сотворений за образом і подобою Божою... Тож чи варто повторюватися, аби стверджувати, що письменницький дар — це вдесятеро, всоте, втисячне підсилене світло Божого дару цієї людини, жалуване для того, аби інші, заблукані в темряві життєвій, ішли на нього, ішли слідом за ним. Це світло — ідеали людські, що допомагають вичленовуватися особистостям із натовпу, жити, не втрачаючи смаку життя на вустах, любити із вдячністю, творити із відповідальністю.

За що ми любимо Олеся Гончара? За те, відповім я, що його письменницький ідеал співзвучний тому високому ідеалу, що сформувався в самих глибинах народного розуміння життя та його моралі впродовж тисячоліть. І як би не гнули його ні політичні формації, ні соціум, він не спотворився, не виродився, не перевівся на дрібну, догідливу погоді теперішнього дня траву, а вишутнув високою, могутньою кроною родового древа українського, напоєного героїчністю і ніжністю, непоступливістю і совістливістю, працьовитістю і співучістю українського характеру. Про сонячність, світлоносність дару Олеся Гончара писав Іван Драч у передмові до його семитомника, підхопивши естафету від Миколи Бажана, який чи не першим помітив: «Гончар — художник світла, його дослідник, зображувач і поет. Закохано й уважно простежує він промені, що пронизують людські істоти, що оживлюють природу, що ринуть крізь космос». Поляк Флоріан Неуважний відзначив: «Про Олеся Гончара не можна писати без емоційного забарвлення, бо його добрий, людяний хист притаманний, мабуть, і його особистій вдачі, так сильно вибивається на поверхню його творів, що слід було б казати про специфічну «оптику» бачення ним світу: він скоріше зверне увагу на добрі, приязні, сонячні аспекти життя своїх героїв, ніж на темні, брутальні, жорстокі його прояви, хоч вони, звичайно, не зникають з поля його бачення. Вони, одначе, є завжди ворожою для людини і суспільства стихією, з якою воюють добрі, сильні, сердечні герої його творів».

Та й сам Олесь Гончар сказав більш ніж конкретно, звертаючися до своїх ровесників-фронтовиків: «Було ж таки щось, — називаємо його Світлом ідеалу, — що підтримувало вас у тому пеклі, де точився, здавалось би, зовсім нерівний бій між людським і тваринним, де оголений дух людини змагався з кривавим багном, з власною розпукою, долав сліпу силу інстинктів...»

А хіба сьогодні нам не потрібне Світло ідеалу, аби ми перемогли в цьому щоденному змаганні за саме існування України, її народу, у змаганні кожного з нас із безпросвітною «чорнухою» життя? Хіба не шукаємо ми того світла в наших улюблених піснях і книгах, — адже світло не може бути старим чи новим, як переконання того чи іншого політика, — світло буває або справжнім, або його не буває взагалі. На щастя, світло Олеся Гончара — письменника і людини, високе і стійке, бо воно ніколи не було світлом віддзеркалення чи світлом штучного витворення: свічечка від вогню українського народу. Божий дар, не

притлумлений ним, а помножений на сонячність кожної прожитої днини, протуберанці людського захоплення і любові, іскри слави і спалахи від куль та снарядів, що поціляли в нього, підлі смолянокиплячі віхті тоталітарного режиму, донощиків, заздрісників і просто дурнів, закинуті в пшеничний лан його життя, переймалися його руками і його серцем, гартували його душу і, врешті, сформували високий, сонцетемпературний, ярий факел, який ми й назвемо сьогодні світлом ідеалу Олеся Гончара. Так ось чому, — відповідаю я собі, — ми любимо цього письменника, ось чому для кожного читача його книги — не тимчасове чи програмне захоплення, а стала, постійна величина, ось чому герої його творів присутні не в читацькому, а в реальному житті українців...

Романічні полотна майстра, епіка романів Олеся Гончара, їх мозаїчність часова та яскравість характерів героїв дають широкі можливості для зіставлення творів із самою історією України в двадцятому сторіччі, що для нас особливо важливо сьогодні.

Про Олеся Гончара завжди багато писали і говорили. Люди різних переконань і світоглядів намагалися дорівнятися до нього, або, що значно гірше, приміряти його постать на власний зріст і розум, на власний масштаб. Одначе кожного чекала поразка, бо мав у собі отой стрижень, оту основу, яку не можна зігнути, нахилити, розпорошити. Тою основою була сама Україна, сам величний чин життя, вічні закони, супроти яких розсипаються догми і розсіюється порохневе сусловʼя.

Народжений у 1918 році, коли Україна виборювала незалежність, сиротою-підлітком перейшовши жахітні муки і видива голодомору 33-го року, юнацьким гострим розумом і зором прозрівши зловісні ночі 37-го, беззастережно підставивши гострі молоді крила під мінометну плиту найбільшої світової війни, у 28 літ ставши живим класиком і перейшовши вогонь, воду і мідні труби слави, перетертий на жорнах заздрісних зубів і постійно конвойований системою, принижуваний улесливими ненависниками, ранимий і прощаючий, проникливий, знаючий, уважний до всього і всіх, — завжди залишався собою.

І сьогодні він — Золоте перо України. Найбільша особистість серед українців XX сторіччя. І через десять, двадцять, сто років Україна вдячно читатиме Гончареві слова про рідну мову, про суверенітет, про незалежність України і про щастя народитись українцем.

Тому, що це слова людини надзвичайно сильної, як Антей. Саме життя українське кільканадцять разів ставило його віч-на-віч зі смертю. Але й сила життя завжди була з ним. Чому? Пошукаймо відповіді у самого Гончара. Ось один із його віршів, написаних у роки війни:

Святе божевілля атаки
В тобі поглинає все.
Через яри та байраки
Незнавана сила несе.
Немає ні рідних, ні любих.
Нема ні жалю, ні тривог.
Байдужим стаєш до згуби.
Могутнім стаєш, як Бог.

Ота атакуюча, незнавана сила завжди була з ним, як і «той ступінь напруги, коли вже ніщо не страшить». Ось чому Олеся Гончара, як би хто не старався, не можна назвати ні обережним, ні помірковано-розважливим. Небагатослівним — так. Виваженим. Але коли вже те слово звучало, його було неможливо заперечити.

Перечитаймо і вчитаймося в його виступи, щоденникові записи, статті. Жодне слово не вицвіло, не злиняло, не знецінилося. Це — письменник майбутнього. Якщо колись дослідники вивчатимуть типи українців XX сторіччя, то найпозитивніші їх риси знайдуть у Гончаревих героїв.

Не вірите? Перевірте. Візьміть до рук його книги «для читання, а не для почитання», як писав в уже названій передмові Іван Драч і чиї слова я тут хочу навести: «Може, мудрість нашого вибору не в тому, що в звучанні цього імені чути шелестіння крил всесвітньої слави і громадського розголосу, справа не в тому, що і над нами тяжіє стереотип моди як результат повсякденного втовкмачування засобів масової інформації. Суть нашого вибору полягає насамперед у тому, що душа наша лине на поклик мистецтва, на поклик істини. І вибирає Гончара».

У нього ніколи не буває випадкових деталей, врешті, випадкових слів. Навіть така яскрава особистість, як Олесь Терентійович Гончар міг би повторюватися в темі, в образі, в оцінці зображуваного. Однак, як і належить справжньому майстрові, Гончар уникає будь-

якої повторюваності, хоча майже кожен твір несе присутність автора.

Згадаймо новелу «Пізнє прозріння». Вона потребує особливо уважного, вдумливого читання, вимагає певної мобілізації душевної, аби в наші розхристані часи відповісти собі на ті питання, які поставив у ній Олесь Гончар ще у 1974 році. Згадаймо, хто пам'ятає той, віддалений двома десятиліттями, час: пишні святкування всіляких ювілеїв, непробивний офіціоз, фальшива пафосність червоних дат... І все ж, саме в ті роки, коли пройшла хвиля арештів та судів над шістдесятниками, народ став уважнішим до письменницького слова. Всі ми тоді шукали не лише тексту, але й підтексту у новому творі того чи іншого автора. Тодішня ідеологія це добре відчувала, і розуміла, і спонукала письменницьку братію до написання так званих «виробничих» творів. І як це не прикро визнавати, тодішні газети і

журнали були наводнені всілякими поетичними репортажами, нарисами, широко функціонували визначення: «виробничий роман», «сільська повість» і таке подібне. Не міг цього не помічати й Олесь Гончар, завжди уважний до моральної температури суспільства. Сюжет його новели «Пізнє прозріння», що після надрукування в Україні була перекладена одразу багатьма мовами світу, гранично простий: умовно головний герой поеми талановитого поета прибуває на посмертний ювілей автора, де його чекають, ждуть його слова про свого земляка, яким пишаються, якого люблять і не забули. Мимоволі відомий полярник починає звіряти шанобливе до себе ставлення із своїм нерозумінням поета, що видавався йому смішним слабаком, шепелявим недорікою в полярних снігах, і розуміє, що поет із своєю дитинною ясновидністю, із своїм глибоким захопленням... був куди ближчий до істини, до справжньої суті речей, що його гостро бракує в тому житті, з якого він пішов, так і незрозумілий та непоцінований багатьма... Саме Поет і є головним героєм Олеся Гончара, його він протиставляв світові кон'юнктури і конформізму. Та спитаймо себе: чи ж перестали ми відчувати потребу в людях «сніжної чистоти», за визначенням письменника, чи не занадто хочемо, щоб вони були підлеглими нашим сьогоденним законам виживання, забуваючи про те, що митець, за словами Олеся Гончара, «якщо і підлягає нині якимось законам, то хіба що вічним...»

Нині, коли люди типу Гончаревого полярника Івана Оскаровича, як і раніше, вважаються господарями життя, коли суспільство висловлює так багато претензій до своїх поетів і письменників, вчитаймося в рядки «Пізнього прозріння» і зрозуміємо, що маємо змогу збагнути ті вічні закони, за якими живуть народ і його справжні митці...

Нині, коли ми всі ніби провалилися під темний лід низьких почувань і пристрастей і не можемо з-під нього випірнути, коли про найінтимніше говориться мовою репортажу з виробничого цеху або й нарочито брутально, коли світ закоханих безнадійно подаленів не лише від світу природи, але, здається, і від самого

світу людей, образи закоханих, виписані Гончарем, можна було б назвати історіями ідеального кохання. І справді, в нього ми не знайдемо жодної ситуації, яка б асоціювалася з низьким світом, жодного брутального слова, хоча часто події відбуваються в армії, серед солдатів, яким відомі бруд і смерть війни. То що ж, автор прикрашає своїх героїв чи не пам'ятає того, що сам, навіч, зустрічав, пройшовши війну «від дзвінка до дзвінка»? Так, бачив багато чого страшного, несамовитого, нелюдського. Але й бачив те, що вивищувало людину над багном і тванню, що не дало вигнати Бога з душі, віри з серця, не допустило до гріха проти Святого Духа. За мить щастя віддається саме життя, та не віддається на поталу любов, чистота, не віддається високий чоловічий вогонь, володарям якого було дароване право на продовження роду людського...

Що ж, може, саме в цьому полягає загадка таланту,

загадка любові, яку завжди намагалась розв'язати справжня українська література?..

Олесь Гончар шанував хліборобський рід, селян -- істина в їхньому житті пов'язана з істиною пшеничної зернини: дати той плід, що врятує комусь життя. Істина кожного тирана, маленького чи великого, -- заволодіти життям іншої людини, розтоптати її. А цього не може сприйняти ні душа митця, ні душа хлібороба. Навіть помираючи, і митець, і хлібороб заповідають нащадкам світло хліба і світло зернини, а цього світла не витримав ще не один чавунний чи бетонний заповіт тирана....

Ось чому книги Олеся Гончара -- життєдайні, плодоносні. Вони живлять душі юних романтиків, даючи їм силу. Він уміє поставити вічні питання, на які мусить відповідати і юнак, і літній чоловік: «А де Ваші святині? Чи ви вже звільнили від них своє життя?» Або ось це: «І мовби на краю душі людської стоїш -- душі дотеперішньої, знаної, дослідженої. А далі що? На що буде звага? До чого порив?» Так, у творах Олеся Гончара багато запитань. І не поспішає він відповідати на них сам, заадресувавши їх тим, з кими живе на одній землі, бо добре знає давню мистецьку справу, за законами якої письменникові важливіше знайти вічні питання, аніж відповіді на них. Чим болючіші питання, тим все більше людей захочуть поміркувати над ними, відповісти на них. Адже кожен з нас в той чи інший час ставить собі ці запитання, сформульовані іншими, а відповідає на них сам, щоб «захворіти» у пошуках відповіді: «Чому, опинившись на межі зла, людина так легко й безболісно ту межу переступає?»

...Все його життя -- наче освідчення в любові. До України. До життя. До дружини. На тих, кого люблять, дивляться усміхаючись. Погляньте, якими просвітленими усміхненими очима дивиться на нас Олесь Гончар із фотографій, зроблених Валентиною Данилівною Гончар упродовж їхнього життя... Вона була його

великою любов'ю, його ученицею і помічницею, доброю охоронницею його душі, його творчості... А нині здійснює величезну роботу по упорядкуванню спадщини письменника, його щоденникових записів, архіву, листування. Валентина Данилівна доклала чимало зусиль, аби задумане Олесем Терентійовичем здійснилося уже й без нього, -- активно працює у Фонді Олеся Гончара, впорядкувала кілька книг, за її діяльною участю проведені вечори, присвячені вісімдесятиріччю письменника. Саме вона могла б найбільше розповісти нам про щоденну роботу Майстра, могла б бути найточнішим, найобізнанішим його біографом, -- сподіваємося, що така книга напишеться...

Олесь Гончар був красивою людиною. Здається, життя закроювало його на вік, -- навіть тяжкохворий, він не видавався немічним, старим. Звідки бралися сили? Випромінюючи любов до усього живого, до природи, до людей, він і сам вбирав щире проміння захвату, захоплення, закоханості, освідчень своїх читачів, часто невисловлених, але адресованих йому через відстань. Він відчував щирість і детонував на найменшу фальш, бо правду сприймав як красу.

Це він створив формулу «краса вірності», говорячи про вірність Україні. Україні, яку любив понад усе і якій віддав все. Навіть своє атакуюче, своє нескорене, безстрашне -- зболене серце.

Любов ГОЛОТА

ОЛЕСЬ ГОНЧАР — НАМ

Душогуби стояли близько. Багато що їм вдалося. Зникли національні школи, недоступною для молоді ставала справжня історія народу, різні недоумки змінювали її своїми кон'юнктурними фальсифікаціями. Невтомні зливачі націй, лжеінтернаціоналісти, це ж вони готували нам Чорнобиль, запевняючи, що процес мовної асиміляції виникає стихійно, що оніміння націй, самознищення народу треба розглядати як вищий етап прогресу. Нині ясно вже, що то був тяжкий злочин проти національних культур, то була акція запланована, сусловські лакизники з ученими ступенями вже прикидали терміни, коли і яка мова загине остаточно. Готувалася національним мовам доля штучно вигублених «неперспективних» сіл. Хіба не для цього так посилено заохочувалась міграція величезних мас людності з регіону в регіон -- робилося це з метою нині очевидною: швидше перемішати, перетопити всіх нас у єдиному соцказані, перетворити націю в кочуючі орди, щоб, руйнуючи генетичну пам'ять народів, нищити їх коріння, щоб дедалі більше виростало людей ніяких, безпам'ятних, апатичних -- окрім бормотухи, байдужих до всього, -- щоб, замість мислячих свідомих громадян, мати перед собою натовпи спримітизованих, задурманених догмами послушників, сонних і напівсонних душ, таких зручних для адміністративно-бюрократичного апарату правлячої системи.

Нерідко нам колють очі: це така ваша нація, не вміє дорожити своїм, сама відмовляється продовжувати свій генетичний рід. Але згадаймо реальність: окрім начіплювання ярликів, чи було коли-небудь сказано офіційне слово на захист честі й престижу мови українського народу?...

...Не забуваймо, що багато людей виростало в умовах національної дискримінації, страхів, переслідувань, поширених настроїв національного нігілізму, цілі покоління вступали в життя духовно ослабленими, бувши -- часто не з власної волі -- позбавлені знань як рідної мови, так і правдивого уявлення про багатовікову героїчну історію свого народу. А мова й історія -- це ж єдине ціле, один кровообіг, тож і відроджувати їх маємо водночас. Маємо відродити в наших сучасних українцях і українках генетичну пам'ять, почуття гордості, маємо і до збайдужілих їхніх душ торкнутися запашистим євшан-зіллям рідного слова!

«Феномен незнищенності». Слово на відкритті Установчої конференції Товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка 11 лютого 1989 р.

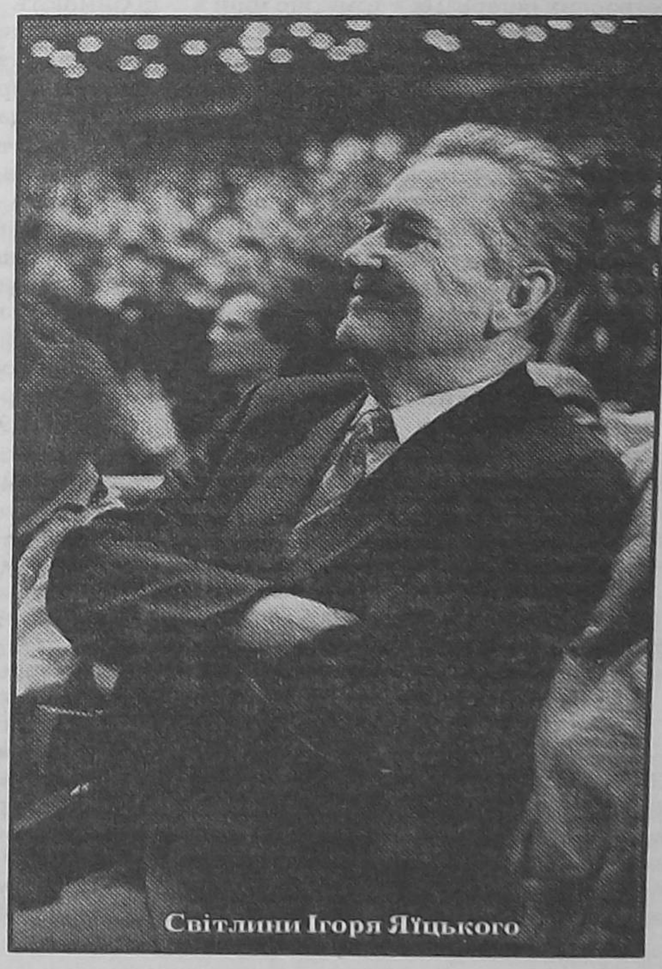

Світлини Ігоря Яїцького

«НА УКРАЇНСКОМ ЯЗИКЄ?!

1. Сміється базар

Не знаю, як кого, а мене -- «ветерана» двох голодоморів (33-го і 47-го років) -- не стільки вражає нинішня матеріальна, економічна скрута, як проблеми національної політики, національно-духовного відродження, міжнаціонального порозуміння громадян у нашій молодій Українській державі. І парадоксу в цьому ніякого нема. Колгоспно-радгоспні умови союзного минулого, за яких довелося вирости і розпочати свій трудовий шлях, виплекали оту невибагливість у побуті, яку поет Євген Плужник у поемі «Галілей» сформулював з гірко-іронічним відтінком:

Головне -- заробив і з'їв,
І щоб трохи здоровий...

А з другого боку, і донині пам'ятаю прояви зневаги не стільки до моєї колгоспної бідності, скільки до моєї української мови. Це вже справді щось генетичне, підживлене раннім читанням «Кобзаря» і зрошеними сльозою розповідями матері про батька -- мого дідуся -- і її дорогу сестру-близнючку, які померли в далеких лісах Архангельщини.

Тому й не можу сприйняти твердження, ніби труднощі державного становлення України зумовлені тим, що «не спрацювала національна ідея». Адже це явний нонсенс. Подумайте! Велика французька революція мучила народ Франції протягом десяти років. Народ Італії протягом сорока років державного становлення проробив десять революцій... Але хіба ми скажемо, що в цих країнах не спрацювала національна ідея і що нині вони не керуються відповідними їй національними інтересами?

То, може, справа в іншому? У тому, що дехто цю «національну ідею» хотів би бачити як інструмент творення такого собі національного безликого громадянства на зразок «єдіного совєтского народа»? Але за умов національно-духовного визволення народів з-під тоталітарного пресу лицемірного «пролетарського інтернаціоналізму» подібна ідея справді не може спрацювати. Тож чи не основна причина наших економічних і державотворчих негараздів у тому, що нині в Україні на авансцені політичного протиборства насправді виступає не одна національна ідея, а дві її модифікації -- національно-імперська і національно-визвольна, перша з яких прагне якщо не повернути хід історії до минулого, то бодай закріпити результати царсько-більшовицького експансіонізму, а друга -- звільнитися від тиску першої, забезпечити собі можливості суверенного, самостійного розвитку. Зрозуміло, що відрізняються вони не стільки тими чи іншими соціальними ідеалами, концепціями суспільного устрою, скільки мовами. Бо мови -- це і поле, і плуг національної культури. І відстояти їх від чужорідних посягань -- означає відстояти саму надію на добірне, елітне зерно власної духовності. Інакше суржик і виродження. І що найгірше -- не десь по західних чи східних діаспорах, а на власному -- Богом даному українському чорноземі.

Та, на жаль, за шість років державної незалежності цю загрозу не тільки не знято, а вона, особливо після виборів, стала ще відчутнішою. То нічого, що в Конституції України українську мову проголошено державною. Писана під диктовку московського Кремля, Конституція УРСР її теж державною називала. Адже сьогодні наша мова, послідовно відгороджена від багатьох сфер суспільного функціонування, виявилась напризволяще кинутою в розбурхану базарно-ринкову стихію, де паном становища є той, хто отримав стартовий капітал, хто субсидується із старо-імперських джерел. Тож чи дивуватися тому, що найбільший в Україні капітал, як показують незалежні дослідження, послуговується не державною, а російською і англійською мовами, а преса, книгодрукування України всього на три жалюгідні відсотки українськомовні, що ні в яке порівняння не йде з тими часами, коли українську мову намагалися перетворити в «знаряддя комуністичного виховання трудящих».

Звичайно, якби парламент України керувався саме національно-визвольною ідеєю, він би подбав, аби національні інтереси українського народу були належно захищені. Однак його більше обходять егоїстичні, матеріально-правові привілеї депутатів та ще перспектива бути обраними на другий термін, аніж виплати заборгованості по зарплаті широким верствам населення, аніж державний бюджет, а тим більше рідна мова, яку в ході засідань дозволяється демонстративно зневажати. Та й чи треба дивуватись, коли його більшість -- члени тієї партії, яка в молодому тілі нашої державності стримить іржавим осколком проросійського більшовизму.

За таких соціально-політичних обставин ширші маси працівників освіти та й загалом залежної від держбюджету інтелігенції відчутно охоплює громадянська пасивність, спад того патріотичного піднесення, яким ці верстви відзначались у період нашої пісенно-оксамитової революції. З другого боку, державні службовці в переважній більшості у своєму ставленні до національно-патріотичних організацій обрали фальшиво об'єктивістську тактику демонстрування особистої непричетності до них. Хоч за цим неважко розпізнати намагання уникнути «зайвих» проблем, особливо з огляду на ті ж егоїстично-кар'єристичні інтереси: дослужитися до службовницької пенсії, скористатися із службового становища тощо. А тим часом все зухваліше підіймають голови ті, котрі в час обстоювання державності нашої мови активно носилися із таким нібито гуманно-компромісним аргументом: «Да какая разніца, на каком язикє говоріть?».

Сьогодні цим силам наші розрізнені заходи щодо фактичного забезпечення державного статусу української мови видаються або дражливо-надокучливими, або смішними, як отій базарній перекупці, яка, побачивши на принесених їй пачках напис «Чистий цейлонський чай», здивовано вигукнула: «На украінском язикє! Ой, умру!..» На мою репліку (якраз був поблизу): «Не треба помирати! Живіть...» вона відповіла: «Вам, может і «не тр-р-еба, а мнє...» і осіклася. А й справді, нащо їй помирати. Молода, здорова, її бізнес процвітає.

-- Скільки ж коштує пачка? -- запитав я.

-- Пять рублєй, -- бадьоро відповіла вона.

Згадавши, що якраз маю російську монетку такої вартості, протягнув їй.

-- Е, нєт, -- схопилася бойкая коробєйніца. -- Ето там пять рублєй, а здєсь -- пять грівєн...

І що тут скажеш? Різницю в курсах валюти «там» і «здєсь» базар уже чітко засвоїв. От тільки тутешній курс на державність української мови йому просто смішний.

2. Було б, може, й нам смішно, якби не було так гірко...

Минулого літа свідком промовистого нехтування державністю української мови стала група буковинських молодопросвітян та їхніх наставників. Сталося це у місті козацької слави Запоріжжі, куди вони приїхали на запрошення просвітян Хортицького району. Заступник голови райдержадміністрації з гуманітарних питань вельми оригінально вітав юних посланців зеленої Буковини. Його виступ на «вєліком і могучєм» сягнув особливого пафосу тоді, коли він, сповнений благородного обурення, став обзивати «подонком» і «нєгодяєм» якогось там чоловіка, що осмілився запитати його під час перебування на «Западной», чому він не розмовляє державною мовою.

Звичайно, громадяни в Україні мають право спілкуватися рідною мовою. Але чому цей «заступник-гуманітарій» вирішив свій привітальний виступ перетворити в акцію зневаги до національно-патріотичних почувань гостей та й до державного курсу на державність української мови? Чи не для того, щоб продемонструвати, наскільки зрусифікована колиска українського лицарства, і тим самим посіяти в юних душах почуття зневіри до проблем і перспектив нашого національного відродження? Як тут не згадати істеричний вигук союзного «сірого кардинала» Суслова, адресований першому секретареві ЦК КПУ Петру Шелесту: «Анахронізм еті ваші казакі!...». Лінія, як бачимо, не відійшла в минуле. При цьому вона дає себе знати не тільки в словесних перепалках. Адже нащадки і однодумці подібних державців цю свою, м'яко кажучи, неприязнь виявляють досить таки ефективно, підбадьорюючи один одного покликом «Бей хохлов!», як те було під час відомого похорону в столиці на Софіївському майдані. Та ось і нещодавно прозвучало по українському телебаченню, що у тій же нашій столиці двоє монстрів у міліцейській формі жорстоко побили двох людей за те, що ті спілкувалися українською мовою. Потерпілі в лікарні, і має, мовляв, відбутися суд.

Ну й що з того суду, запитаю. Чи належно він захистить потерпілих і відшкодує моральні та фізичні втрати, коли в Чернівцях, наприклад, у судах тільки недавно позбирали російськомовні вивіски, а з потерпілими українцями розмовляють здебільшого «всьо тєм же язиком». Отож згадані випадки виглядають не стільки вже й окремими, а скоріше пробою сил перед черговим реваншем. До того ж, цікаво зауважити, що чи не найперший об'єкт критики у цих верств, яких у політиці представляють «ліві», -- це Президент України. Бо, бачте, він «обманул ізбіратєлєй», не виконав обіцянки надати російській мові статус державної. При цьому вони не завдають собі труду зрозуміти, чому справді Президент змінив свою думку настільки, що нині категорично заявляє про неможливість державної незалежної України без єдиної, української державної мови.

Це зокрема видно з опублікованих в одній чернівецькій газеті міркувань тих, котрі прагнуть захистити (?!) «правдівий і свободний», виступають проти «ізгнанія (!?) русского язика із всєх основополагающіх сфєр жізні». Адже немов аргументується «правдивість» даної тези в іншій публікації, «держава Україна образовалась, когда в народє устойчіво (?!) функціонірувалі русскій і український язикі. І развє русскіє, -- вдається полеміст до риторичного запитання, -- до 1991 года счіталі, за рєдкімі ісключєніямі, український язик нєпрістіжним?» Інший дописувач ще категоричніше твердить: «нікогда русскіє плохо нє отзівалісь об украінском язикє». Проте слідом пише, що коли вони в 60-ті роки приїхали в Чернівці, то «с большім трудом устроілі свою дочь в русскую школу». Але при цьому в полеміста навіть не ворухнулась думка, що «русскіє люді» стали з'являтися в Чернівцях всього якихось 15—20 років тому. Проте вже у 80-ті роки, «йдучи назустріч побажанням» саме таких наполегливих у пошуках російських шкіл «трудящих» та ще «завдяки» дарованому «праву» не вивчати українську мову взагалі, більшість шкіл стали російськими. І природно, що вони були найбільш наповнені, оскільки розташовані в межах міста. Його ж околиці належало обслуговувати вже школам українським та молдавським.

Нині згадувана вже полемістка все з тієї ж газети натомість висуває аргумент локальніший і, як здається їй, переконливіший: «нам восточно-славянскій історічєскій опит прєдопрєдєляєт (!) сосущєствованіє і развітіє в Украінє двух братскіх язиков». «Двух» пише, очевидно, тому, що має на увазі «державних». Але не думається, щоб ця захисниця своєї рідної мови відмовляла у праві функціонування та розвиток в Україні й інших братніх мов: польської і чеської, румунської і угорської, єврейської і німецької, білоруської і кримськотатарської.

Але якщо вже говорити про «прєдопрєдєльонность» східнослов'янського досвіду, то тут варто б усім на Буковині сущим знати протест одного з видатніших українських просвітників, відомого громадського діяча і співця нашого краю Юрія Федьковича австроцісарському міністрові у зв'язку з тим, що через свою некомпетентність той дозволив поширення в системі освіти на Буковині і в Галичинні т. зв. «москвофільського язичія» замість живої української мови, оцінивши це як недалекоглядне потурання загарбницькій політиці російського царизму.

Отож нема чого ідеалізувати одні мови і зневажати інші, як, приміром, та авторка, що запевняла, ніби росіяни не відгукувалися про українську мову погано, двома рядками нижче твердою рукою написала: «Другоє дєло -- нєкоториє украінци с «клясамі» загналі свой язик на задворкі». Треба усвідомити, що мови в державах — це не тільки засіб спілкування їхніх громадян. В арсеналі імперій, як показує світовий (не тільки «восточнословянскій») досвід, вони ще й авангард, і ар'єргард їхніх завойовницьких армій. Мови справді бувають великими і могутніми, але правдивими і вільними стають лише в устах правдивих і вільних людей, яким чуже будь-яке бажання когось там утискувати, а тим більше бити, вбивати за те, що він хреститься не так чи розмовляє не тією мовою.

3. «Рецепт» від Миколи Амосова...

Наші просвітницькі тривоги про державність української мови в Україні багатьох росіян, звичайно, вражають. І їх можна зрозуміти. Адже самий уже бюрократизм «меншина» щодо них сприймається нерідко як образа тієї самої «національної гордості великоросів», яку віками плекали і царі, і вожді. Але у зв'язку з цим варто б

подібним «ображеним» прислухатися до «стовідсоткового» росіянина, який ходив колись у піонерах, та, як сам зізнається, «ніколи не був членом ВЛКСМ і КПРС». Маю на увазі широко знаного Миколу Амосова -- за покликанням мудрого філософа-гуманіста, за професією лікаря-кардіолога, який своїми добрими руками «врятував п'ять тисяч життів».

Так ось в одному інтерв'ю він щиро зізнається, що з початком активного поширення ідеї українського національного відродження дещо закомплексував і «навіть відчув себе людиною другого сорту». Але, як і належить гуманістові-інтелектуалу, згодом усе ж зрозумів, «що всі українці, живучи в Україні й будучи в складі СРСР, теж мали підстави почувати себе людьми не першого сорту». «Це я усвідомив, -- наголошує академік, -- коли сам потрапив у таке становище». Тому він із самого початку виступав за незалежність України, а нещодавно прийняту Конституцію України розглядає як державну ідеологію, в основі якої особистість і ренесанс -- відродження -- нації. Зрозуміло, що саме тієї, причетні до якої справді «мали підставу почувати себе людьми не першого сорту».

Тут, правда, не можу не припустити, що шановний Микола Михайлович як член Спілки письменників України, маючи до того ж дружину «стовідсоткову» українку, і раніше міг знати слова «абсолютно геніального поета», як сказав про Т. Шевченка Іван Бунін, про те, з яким почуттям жили українці за царизму «на нашій, не своїй землі». Думається, міг знати він і слова молодшого сучасника -- Миколи Вінграновського, який, вдавшись до езопівського прийому вкладання власних почувань в уста історичного героя минулого -- Северина Наливайка, сказав уже про радянських українців: «Ми на Вкраїні хворі Україною, на Україні в пошуках її».

Але, виявляється, мало знати, треба відчувати. Відчути серцем, власною душею і сумлінням власним. А відчувши, дійти правильного, позбавленого закоренілого національного егоїзму, чесного висновку. А не поспішати лаяти людей, які й понині ще виявляють симптом справді дивної на теренах рідної землі ностальгійної недуги. Бо цим справі взаємного духовного оздоровлення не зарадити. Натомість корисніше було б прийняти «рецепт», що його виписує той же Микола Амосов. На запитання «Куди йти Україні?», подібне тому, яке ще в 20-ті роки ставив його тезко Микола Хвильовий («Камо грядеші?»), він із цілковитою певністю відповідає: «Тільки на Захід. До стандартів високорозвинутих країн Європи і Північної Америки... На Росію задивлятися неварто. Її майбутнє в тумані...» І туман цей -- найперше у замшілій великоросійсько-імперській, асиміляторській політиці щодо підім'ятих нею народів. Переконливо сказав про це у виступі на Другому всесвітньому форумі українців голова об'єднання українців Російської Федерації О. Руденко-Десняк. Говорячи про вкрай жалюгідне становище із задоволенням національно-культурних потреб українського населення на теренах нашого «стратегічного партнера», він, зокрема, наголосив: «Нічого не зміниться на краще в Російській Федерації, доки не зміниться її національна політика». А надіятись, що це ближчим часом станеться, -- марна справа. Свідчення тому -- найновіший навчальний посібник «Основы геополитики: Геополитическое будущее России» (Москва: Арктогея, 1997). Його автор не сумнівається в тому, що й на етапі «нового геополітичного порядку» «Россия немыслима без Империи». З тією хіба що відміною, що «судьба» її вже не в СРСР, а просто в «имперской Евразии». А за інструмент для досягнення цих геополітичних цілей слугує вже не «пролетарський інтернаціоналізм», а «православный пояс, наискось уходящий от Великороссии на Балканы к Сербии», само собою зрозуміло, що запихаючи при цьому за нього Білорусь, Україну якщо і не всю, то хоча б її «центральную часть», а також Молдову, Румунію, Болгарію. Отож, шановні православні, не тішмо себе ілюзіями про всеблагість православія. Йдучи до церкви, спочатку спитаймося, де хата її патріарха.

4. ... і спадщина Миколи Гоголя

Наші нинішні вкрай гострі економічні і політичні проблеми не тільки не послаблюють, а навпаки, ще більше посилюють тривогу щодо реалізації мовної політики в Україні. Це тим більше закономірно, що, всупереч безборонному наступу російськомовних засобів масової інформації на український інформаційний простір, у владних колах та й у декого із так званих націонал-патріотів виразно проявляються дражливі «назадницькі» тенденції.

Так, у одній із статей під, здавалося б, вузько філологічною назвою «Чи варто перекладати Гоголя українською мовою» твердилося, що в Чернівцях, приміром, «перегнули палицю» із переведенням колишніх російських шкіл на українську мову. Це в той час, коли мовний статус міських шкіл всього лише приведений у відповідність із відсотком національного складу населення в місті. Обурює автора й те, що деякі школи у відповідності з контингентом учнів відмовилися від вивчення російської мови. Адже це, мовляв, позбавляє їхніх вихованців можливості читати Гоголя в оригіналі.

Важко сказати, чого в цій логіці більше -- естетського снобізму чи так званої «бєлодєдовщіни» -- обстоювання обов'язкової для українців російсько-української двомовності, оскільки, як твердив академік Білодід, для українців «обидві мови рідні».

Звичайно, Гоголя -- геніального письменника і гуманіста світового масштабу -- треба всім українцям не тільки знати, любити, а й пишатися ним. Однак чи варто задля цього, оскільки він у силу історичних обставин писав російською, у наш час примушувати вивчати її і всіх українців? Чи не правильніше міркував з цього приводу ще один страждалець, земляк великого полтавця -- Остап Вишня? «Так-от Гоголь! Ніколай Васильович!» -- із захопленням писав у своєму щоденнику популярний гуморист, а далі запитував: «Як його зробити так, щоб по всіх селах любили його?». Зрештою, тут же й відповідав: для цього треба, щоб Гоголь зазвучав нашою мовою «так, як він має право звучати». І перекладаючи свого улюбленого з дитинства земляка, Вишня «мучився» цією «радісною мукою» і не каявся всупереч здивованому запитанню однієї української поетеси: «А зачєм?». Бо ця, не без сарказму пояснював далі Остап Вишня, «поетична індичка», на жаль, і досі не розуміє, що є на світі народна, рідна народові мова». Так міркував нереабілітований улюблений у народі гуморист тоді, коли «мову міжнаціонального спілкування в СРСР» зобов'язували вивчати в кожній школі уже з початкових класів, щоб не тільки українець, але й чукча розмовляв нею без акценту. При цьому Вишня мав і однодумців, серед яких, зокрема, був і М. Рильський, котрий, аби зробити О. Пушкіна ближчим для українців, переклав не тільки багато його віршів та поем, а й дав високомайстерний переклад роману у віршах «Євгеній Онєгін». Водночас поет із властивою йому скромністю висловлював у «Написі на українському двотомнику О. Пушкіна» від себе і своїх сподвижників таке сподівання:

Учитель наш не прогнівиться
На наші хиби і грішки:
Несміло, як воно й годиться,
Тремтіла в кожного правиця,
Щоб перевтілити рядки ці --
Твір геніальної руки.

Та, виявляється, сучасний навчитель, зарозумілий на українсько-російській двомовності (адже здебільшого наші радянської школи українські словесники іншими мовами не володіють), ладний зневажити здобутками цілої школи українського перекладацького мистецтва, її видатніших представників, зокрема, хоча б таких, як М. Зеров, П. Филипович, В. Підмогильний та А. Кримський, що знав понад 60 мов, і які були знищені більшовицько-проросійським тоталітаризмом саме за те, що «багато знали».

Подібну логіку від місцевого філологічного авторитета недивно почути, бо ось і в столиці професор О. Білодід, обстоюючи батькову теорію білінгвізму для українців, і нині твердить: «Повинні ми (!?) знати професійно (!?) українську і російську теж». А щоб не виглядало це надто прямолінійно, то тут же поспішно додає: «І плюс пару іноземних». На жаль, згаданий погляд на таке «рівноправне» функціонування двох «братніх мов» у нашій державі дає себе знати не тільки в дискусіях. У вузах та в системі середньої освіти світову літературу, наприклад, вивчають безвідносно до здобутків української школи перекладу. В результаті, джерела, які належить опрацьовувати учням і студентам, в основній масі -- російськомовні. Іноземні мови вони також вивчають часто-густо через російську. Не тільки у зв'язку з браком літератури, а ще й тому, що викладачі не завдають собі труду переходити на державну мову викладання у державних вузах. От і виходить, що в нас і далі готуються кадри перекладачів, якщо не на російську, то на якийсь суржик, яким не те що Гоголя і Пушкіна, а взагалі перекладати не варто.

З другого боку, хто це «ми» повинні «професійно» володіти двома братніми мовами та ще й «парою іноземних»? Якщо це випускники вузу, а тим більш філологи, то тут нема чого ломитися у відкриті двері. А якщо йдеться про випускника, скажімо, СПТУ сільськогосподарського профілю? То і йому потрібно «професійно» володіти задля повноти естетичної насолоди мовою творів шановного Миколи Васильовича? Але ж на це вони вправі відповісти словами поета:

В нас бо степу закони старі:
Перше діло -- це хліб робити.

І хто насміліться зневажливо відгукуватися за їхнє «семиклясове» володіння тією чи іншою мовою? Хіба що естетствуючий обиватель, який не знає справжньої ціни хліба. А державні достойники мали б подбати, щоб найширшим верствам трудівників, людям найрізноманітніших професій була доступна найширша інформація саме рідною, державною мовою.

Віктор КОСЯЧЕНКО,
доцент ЧДУ,
член Спілки
письменників України,
голова Чернівецького обласного
об'єднання товариства «Просвіта»

ОЙ, УМРУ...»

ЩО ТАКЕ «СЛОВ'ЯНСЬКА ЄДНІСТЬ»?

9 квітня, увечері, один з телеканалів транслював інтерв'ю з «головним» комуністом Росії Зюгановим, який палко вітав своїх менших братів — П. Симоненка і компанію з перемогою на виборах і закликав до «славянского единства». То про що йшлося?

Сьогодні в нормальному світі зрідка згадують слов'янство як таке, та хорват пригадує про існування поляка не частіше, ніж поляк про існування хорвата. Та навіть словаки взяли за краще відокремитись державно від братніх чехів. Не набиваються там із якимось «славянскім єдінством»; втім, як і не набиваються з будь-чим іншим. Від Чорного моря по Атлантику простягалася низка країн, населення яких розмовляє дещо схожими романськими мовами, але — чи чув хтось, десь, колись — такі слова, як «романское єдінство»? Не чув і не почує. Не те у нас, — на схід від Нарви та Сяну, в багатостолітньому царстві імперського абсурду.

Тут, поза межами логіки та здорового глузду, вже кілька років не вщухає істове слов'янське біснування, від якихось «славянскіх базаров» — та до «славянского єдінства». В чому ж справа?

Слов'янський міт був лише пристосуванням до російських імперіалістичних потреб, як завжди, — чужого здобутку. То була спадщина чеського та словацького романтизму часів післянаполеонівського національного відродження в Європі.

Першим був, здається, пастор Ян Коллар (1793—1852); не надто досвідчений філолог та лінгвіст, хоч і викладав по університетах Австро-Угорської імперії. Але був занадто захопленою людиною, щирим романтиком, тож, відкривши слов'янську мовну спільність для себе, вбачав її сліди та залишки по всіх усюдах. Він радив уживати натомість «слов'ян» назви «слави», виводячи їх від придуманої ним богині Слави, та пов'язуючи (аякже!) з поняттям слави. На жаль, чи не в найгіршому її втіленні — помпезно-брехливому, імперському. На це його старший та більш тверезий сучасник (хоч теж слов'янофіл) Йозеф Юнгманн (1773—1848) відповідав йому (1828): «Ми радше будемо писати слов'яни, ніж слави... та й оте Ваше етимологізування ми тут вважаємо за нещастя та негоду нашої літератури». Дуже критично ставився до Коллара й Павел Йозеф Шафарик (1795—1861), вільний від упереджень, та якого так поважав наш Т. Шевченко.

Незабутнє враження на Яна Коллара справила його подорож до Італії (1841). Бо от що він писав: «Хоч для мене ще в молоді роки багато латинських слів бриніли як слов'янські, та не одного разу дивувався я, що по школах наші слави так радо та вправно навчалися латини, в той час як німцям та мадярам то виходило значно тяжче, однак, — виріс і я в тому ж європейському упередженні, що датина — то кремішна мова» (цит. за К. Скленаж. Від Чехії до Помпеї. — Прага, 1989. — С. 119). Згодом він на цій основі дійшов думки, що — більше того: «Латина була одним зі старослов'янських діалектів, тільки дещо змінених впливом греки та слов'янам виключно близьких» (теж там, с. 129).

Тут Яна Коллара, очевидно, підвели деякі рівнобіжності, які можна прослідкувати, порівнюючи балтицькі мови (що є основою слов'янських) та латину. Тож не дивина, що з часом йому повсюдно маритиметься слов'янство, бо ж — бачите: «Багацько країв, міст та сіл Англії мають слов'янські імена». Деяке поняття про вихідні методи Коллара дають його тлумачення незаперечно італійських назв у типово слов'янському (або ні, краще в с л а в с ь к о м у) дусі: «Італія — то була колись Віталія, від «віт» (вітез, свантовіт)». Річки? — теж нема проблеми: «Тібр, то Добр, Зубр». Місцевості? — так само: «Кампанія — Копанія, Копаніце. Лаціум — Волоття, від слова «віл», з якого походять назви — волох, влах; так само, як назва етрусків — від іншого бика — «тура». Бо навіть усім відома Троя — то була Туроя, «місто, присвячене турові».

З легкої руки пана Коллара один міт штучно сплітається з другим, не менш злоякісним, — невмирущий зразок для всіх наступних слотворювачів історії. Бо справжній міт повинен бути якщо не космічним, то принаймні глобальним.

Наразі додамо дещо й про оте «етимологізування», яким дорікав нашому пасторові Й. Юнгманн: змінюючи о д н у літеру в назві, ми не дуже змінюємо її, але роблячи це послідовно з кожною, ми можемо, дослівно, з чого завгодно отримати що завгодно. Так чи не вважати нам Яна Коллара ще й батьком «народної етимології» взагалі? Тої самої, яка після нього увійшла до науки. Бо саме цим, здається, дорікав йому И. Юнгманн.

Саме в такий спосіб народжувався слов'янський міт. Створювався романтиками, щоб, пройшовши через брудні руки політиків, стати сьогодні знаряддям політичних кримінальників.

Однак перейдемо до справи, розглянено вихідну експозицію слов'янського міту: на чому, власне, він ґрунтований? На яких фактичних підставах? Тут маємо наступне:

1. Доволі широкі терени, замешкані сьогодні народами, що мають схожі мови, які тепер називають слов'янськими.

2. Історичний факт, що десь після VI ст. н. е. візантійці починають все частіше називати мешканців тисячі років знайомої грекам України (вона ж послідовно: Кимерія, Скитія, Гунія) — слов'янами. Отже, не самоназва, зверніть увагу. На всіх останніх, як з б і р н а, вона переноситься згодом, але — чи слушно?

Оце й є воно, єдине достовірне, але — ой, як же небагато; з ним і розберемося. Відкинемо насамперед неймовірне: що слов'яни звідкись прийшли до України, витіснивши частково своїх попередників. Як свого часу кимеріян потіснили прийшлі скити. Бо VI ст. — то вже часи цілком історичні, а нічого подібного ніде не засвідчено. Отже, тоді лишається тільки д в і можливості.

1. Модель дерева: всі слов'янські народи (а з ними й мови) мають спільне джерело, спільних праслов'янських предків із одною праслов'янською мовою.

2. Модель річки (те ж дерево, тільки з протилежним напрямком руху): слов'яни утворилися з тих народів, що жили в Україні перед тим: балтів, готів, гунів тощо. Утворили один нарід саме на той час, як сусіди придумали для них одну, загальну назву. Тобто, зауважимо та підкреслимо це, виникли внаслідок такого самого процесу, як інші європейські народи: англійці, іспанці, французи. Бо жодний сучасний учений не буде займатися пошуками якихось там праанглійців чи прафранцузів.

Бо, зверніть увагу, перша модель (дерева) передбачає, що оті слов'яни десь мали відсиджуватися не одну тисячу років, поки в Україні панували та бешкетували всі оті, інші, — кимеріяни, потім готи, потім гуни... А де ж саме вони відсиджувалися? — дивні справи. Поготів, і старіша зі слов'янських мов — українська відкриває нам лексику, рівномірно складену з балтицьких (кимеріяни), германських (готи) та угро-тюркських (гуни та пізніші тюрки) з домішкою фінських — коренів слів. Аж нічого специфічного, слов'янського. А щоб у цьому переконатися, не треба ритися по архівах або копати землю; це може перевірити кожний.

Але тому, хто сам прагне заблукати між хатою та коморою, цього не забороню; а звідси й оті «праслов'яни» — хай шукають...

Відбулося це утворення нових народів у наддержаві середньовічної Європи, Гунському каганаті, який набрав сили з об'єднанням України по війні 375 р., розтягнувся від Волги до Альп і Дунаю, покінчив із Західним Римом, але почав занепадати після невдач у війні 610—629 рр. проти ромеїв та хазарів. Згодом він розпався на Мораву, Польщу, Київське князівство тощо. Олег (882—912) був останнім, кого ще титулували каганом («Ольгов-коган»), після нього в Києві (старішій столиці каганату — Гунагарді) були вже тільки князі. Втім іще більше не пощастило його союзникові в тій війні — Іранові, який був до 650 р. завойований арабами.

Сьогодні, т и с я ч у років по тому, як завершився в основному етногенез існуючих окремих слов'янських народів, з окремою ж історією у кожного, — ніхто з учених не цікавиться нічим, крім спорідненості окремих слов'янських мов. «Мова та лише мова пов'язує слов'ян» — писав відомий російський лінгвіст Н. Трубєцькой. А інший світової слави вчений Роман Якобсон визначається ще більш категорично, заздалегідь відмежовуючись від політичних спекулянтів: «Ні слов'янська порівняльна граматика, ні порівняльне слов'янське літературознавство не мають жодного розумного відношення до будь-якої боротьби за панслов'янську політичну платформу будь-якого спрямування або проти неї» (Р. Якобсон. Работы по поэтике. — М, 1987. — С. 23).

А це означає, що вимога будь-якого «славянского єдінства» ніякими науковими аргументами, чи то лінгвістичними, чи то історичними, обґрунтована бути не може. До того, тим, хто сьогодні декларує, ніби «ми — один народ», слід би нагадати, що це не так. Цьому протирічать не тільки факти, але й документи. Бо навіть обіжник від січня 1910 р., підписаний міністром внутрішніх справ Росії П. Столипіним, офіційно визнає українців і н о р о д ц а м і; так само, як раніше були визнані ними євреї або калмики. Такою є реальна дійсність, що тут поробиш, — яке ж до цього може бути тепер «славянское єдінство»? — схаменіться, годі вам «дурью маяться», колишні «старшіе братья»...

Повернімося тепер на час до наших чеських та словацьких друзів слов'янофілів та прослідкуємо, як саме слов'янський міт міг потрапити до Росії, яких трансформацій там зазнав.

На той час мало не всі слов'яни (крім росіян) були позбавлені державної незалежності. Причому найчисленніші з них, українці та поляки, були позбавлені незалежності саме імперською Росією. Перші — шляхом інтервенції та окупації 1709 р. Другі ж — шляхом трьох поділів Польщі поміж імперіалістичними хижаками — Австрією, Прусією та Росією (1772, 1793, 1795).

Незважаючи на це та на рабський устрій Росії, всі чеські та словацькі слов'янофіли, пригнічені цивілізованою Австро-Угорською імперією, покладали надії саме на Росію. Сталося так з різних причин. По-перше, можливо, тому, що за своїм тодішнім невіглаством вони вважали суміш угрів та тюрків своїми етнічними братами, родичами. По-друге ж, думали, адже — то є єдиний слов'янський нарід зі своєю власною державністю. Чи вони не бачили, що то за державність? Припустимо, П. Й. Шафарик бачив, та взяв оте бачення в наступні остерігаючі слова: «Велич, на яку всі ми так дивуємося, є насправді жахливим військовим деспотизмом, який лише за формою порізнюється від древньоримської або сьогоднішньої турецької тиранії» (цит. за: А. Мыльников. Йозеф Юнгманн и его время. — М., 1973. — С. 119).

Але подібні здорові думки були на той час рідкістю. Що ж до всіх інших... Адже в Росії ніхто з них не бував, а як і бував, то як той же Й. Добровскі, — з петербурзьких салонів не вилазив. Щодо рабства в Росії існував маскуючий шахрайський евфемізм — «крєпостное право». Але кріпосне право, справжнє та без торгівлі людьми, існувало й у Європі. Це розумів доведений до самогубства та замовчуваний Алєксандр Радіщєв (1749—1802). Лише Гоголь насмілився був порушити табу, описавши шахраювання з «мьортвимі душамі», але й у нього — про «живі душі» — багато не дізнатися. В російській літературі ніколи не було чогось на зразок «Хатинки дядечка Тома» (1852) Гарріет Бічер Стоу, що мала такі далекосяжні політичні наслідки.

Отже, тут — як звичайно: на кого діяв обман, а на кого — самообман.

Але будь-яка орієнтація на Росію є орієнтацією на реакцію проти прогресу, а слов'янський міт невдовзі добре показав себе в ділі, зірвавши «Весну народів» 1848 р. в Австро-Угорщині. Революцію розпочав мадярський національний рух під проводом Лайоша Кошшута (1802—1894), домігшись деякої автономії для Угорщини; йому сприяли в цьому й прогресивні елементи німецької правлячої нації. Але імператорська влада, спираючись на війська, що складалися переважно із сербів, повела наступ на Пешт. Їм допомагали війська карателів Ніколая І, які, до речі, теж складалися зі слов'ян, принаймні — номінальних. Після поразки мадярсько-польської армії генерала Юзефа Бема під Темешваром влітку 1849 р. відбулася капітуляція в серпні 1849-го.

Так із «Весною народів», за слов'янською підмогою, упоралися всього за яких-небудь півтора роки.

Отже, з трьох основних етнічних складових Австро-Угорщини — німців, мадярів та слов'ян — на бік революції та свободи стали лише мадяри і поляки; німці розкололися, а інші слов'яни однодухо стали на захист імперії. А коли так, то не тільки нічого не здобули для себе (бо, хто йде проти чужої свободи, позбавляється власної), але й не прикрасили цим власну історію. Тому ніяк не дивно, що імператор Франц-Йозеф І нагородив 1850 р. Яна Коллара лицарським орденом за його слов'янофільство (бо більше не було завіщо). Вперше засвідчивши тим користь слов'янофільства для імперії.

Чесько-словацьке слов'янофільство не витримало випробування роком 1848; російське слов'янофільство — роком 1863.

На витоках російське слов'янофільство — позичене, відстале та вторинне — не надто переймалося політикою. Проявлялось як запізнілий відгук загальноєвропейського романтизму. Створене купкою заможних російських поміщиків-рабовласників на чолі з родиною Аксакових (за прізвищем — татарського кореня), російське слов'янофільство на початку не було політичною течією. Їх цікавили витоки народу, зокрема допетровська епоха, де вони пошукували початків російської культури, збирали фольклор, концентрувалися навкруги всесвітнього епіцентру рабства — Москви, а в столиці їх важали радше за нешкідливих диваків, та й не чіпали.

Неприємності розпочалися були, коли хтось доніс до III Відділку, що вони проти кріпацтва. Це було, схоже, сутим наклепом, але... наспіла «реформа» 1861 р. Остаточно ж реабілітувало себе російське слов'янофільство (та ще як!) за часів польсько-литовського повстання 1863 р., вже по «реформі». Всі вони рішуче стали п р о т и «братьєв-славян», на бік царизму та Віленського губернатора — «Муравйова-вєшателя».

Цьому безоглядному царському катові присвятили тоді урочисті оди відомі російські поети Ф. Тютчєв та Н. Нєкрасов.

Відзначимо, що то була чи не перша в історії підтримка імперіалізму Другої російської імперії (1861—1917) — певною громадянською силою, як революціонерами так і реакціонерами, котрі в Росії могли розходитися в чому завгодно, та тільки не в імперіалізмі: тут вони завжди були зворушливо однодухі.

Будь-яке тимчасове загострення національного питання, хоч польського, а хоч українського, негайно висвітлювало та засвідчувало в усі часи лише одне — абсолютну реакційність російського суспільства; повну відсутність у ньому будь-яких прогресивних сил або здорових спрямувань. По всій справедливості його слід би вважати а н т и с у с п і л ь с т в о м. А це знаменує повну та остаточну безперспективність якогось там «особого пути Росії»; що тоді, що тепер — завжди та незмінно.

Герцен, що видавав на екзилі свій революційний «Колокол», не мав проблем із його розповсюдженням в Росії, доки кликав селян «к топору». В цьому йому сприяли всі, аж до царських чиновників та жандармів. Але досить було висловитись на користь польського повстання, схилитись на бік поляків — і з «Колоколом» було по всьому, Герцен був спалений: російське суспільство відмовилося від нього все разом — від Бенкендорфа до Каракозова.

Коли слов'янофільством зацікавилася царська влада, важко сказати, але її увагу привернув саме панславізм. Бо Росія — то імперія, що може існувати завдяки агресії. А навкруги вже XIX ст., до виникнення Ліги Націй (а згодом і ООН) залишається менше ста років. Існує міжнародне право, що так ускладнює життя. Тому й жити так, як завжди жила імперія — відвертим грабіжництвом, вже незручно. Не можна грабувати чуже просто так, не ті часи.

Імперії вже потрібна пропагандистська м а с к а — якась більш-менш переконлива система доктрин та поглядів, які виправдовували б її агресію. Не просто захопити тих же чехів, щоб «собірать землі», а чи то «захистити», чи то — ще краще — «звільнити». А можна й «добровільно приєднати»; поготів — знаходилися такі дурні «добровольці» навіть серед чехів. Повноваження на це тепер є, адже — ми всі «братья-славянє»! Під зовні цілком благородним приводом — взяти й порабити: «прікрєпіть к зємлє», одне слово. А потім — можна їх і «открєпить» до Сибіру, а самим — на їх місце, — от тобі й «новая русская зємля».

Згодом, вже після Аксакових, вніс свою лепту до ідеї «славянского братства» і Ф. Достоєвський, написавши заради чого все затівається: «Бути малоросом, чехом — дрібна ідея, бути всеслов'янином -- вище, а навіщо бути всеслов'янином? Щоб сказати всеслов'янське слово. Яке воно? Православ'я, а головний виразник — великорус» (Ф. Достоевский. Полн. собр. соч. — Л, 1981. — Т. 24. С. 222).

Однак маска «славянського єдінства» виявилася ненадійною, адже маска завжди є тільки маскою, не більше. Вона прислужилась лише в Балканській війні 1877—1878 рр. проти Туреччини. У війні з Японією 1904 р. вона була ні до чого. Довелося посіхом створювати байку про «захист Європи» від «диких азіатів». Маску знову витягли із забутого мотлоху в Першій світовій (1914—1918), але програли й тут, вдруге поспіль.

Після цього Третя російська імперія (1917—1991) відродилася, забувши на час про таку дрібноту, як слов'яни, під маскою всіх масок: «Пролєтарії всєх стран — соєдіняйтєсь!». Ця маска відкривала для російської агресії неосяжні перспективи — це по всіх усюдах, де були «пролєтарії», та й там, де їх зроду не бувало: Ангола, Афганістан, В'єтнам, Сальвадор... Аж поки натомість подальших набутків не пішли втрати.

А ця катастрофа повернула російську імперію в минуле, до геополітичної ситуації допетровських часів. Тепер поки що не до пролетарів та світового панування. Знову треба приєднувати Україну, а потім думати й про інших. Бо, бачите, Росія — то не будь-яка інша країна світу, вона існує, але не змінюється. Її історія — це щось таке, як біг навкруги стадіону, — рекорд поставити можна, але не можна кудись прибігти. От і вилізла згнила за сто років, з проваленим носом, огидна примара «славянского єдінства», мрець, повсталий зі смітника історії, одвічний московський зомбі.

Бо, підкреслимо це, абсолютно ту ж імперіалістичну мету переслідує офіційне слов'янофільство й сьогодні. Чим би воно там не прикривалося — «славянскім братством» чи «славянскім єдінством». Та хто би його не проповідував, хоч нобелівський лауреат, а хоч і останній політичний шахрай, невіглас, місцевий інтер-люмпен.

Нас уже кілька років як не відправляють «за націоналізм» до психушок і таборів ГУЛАГу, але не втрачаймо пильності, хай це нікого не заспокоює. Холодна війна Росії проти всього українського триває. І не останньою зброєю в ній є та буде «славянское братство» — від «славянскіх базаров» та до «славянского єдінства». Все той же злоякісний міт.

Як ми це вичерпно довели — один з найбрехливіших та найреакційніших мітів історії.

Олександр БОРГАРДТ,
м. Донецьк

Катерина МОТРИЧ

Месіанство чи «терня у боки»?

(або проблема Української церкви в історичному контексті)

Продовження. Початок див. числа 2, 3.

У того, хто серцем охоплює весь край, є велике право сказати народові правду. Мала Росія великого праведника-чудотворця Серафима Саровського, якому судилося жити в другій половині XVIII століття і в першій - XIX. Вже тоді великий праведник бачив, у яке провалля котиться його ненаситна держава. Пророкував, що зла побільшає в Росії і вона «обагрится реками кровей». Говорив про те, що буде «великая продолжительная война и страшная революция в России, превышающая всякое воображение человеческое. ...Произойдет гибель множества верных отечеству людей, разграбление церковного имущества и монастырей, осквернение церквей Господних, уничтожение и разграбление богатства добрых людей, реки крови русской прольются».

У Фролівському монастирі в Києві при вході до храму є велетенське полотно: на тлі красивої природи стоїть на колінах праведник і молиться. На ньому російський народний одяг, але німб навколо його голови промовляє, що то обранець Божий. Він не просто молиться, а слізно просить. Що ж просить цей великий Обранець Божий?

«Мне, убогому Серафиму, Господь открыл, что на земле Русской будут великие бедствия, Православная вера будет попрана, архиереи церкви Божией и другие духовные лица отступят от чистоты Православия, и за это Господь тяжко их накажет. Я, убогий Серафим, три дня и три ночи молил Господа, чтобы лучше лишил меня Царства Небесного, а их бы помиловал. Но Господь ответил: «Не помилую их, ибо они учением человеческим и языком чтут Меня, а сердце их далеко от Меня» («Настольная книга священнослужителя», т. 3, с. 601--602).

Але цієї жертовної любові не зрозуміли «месіани». Не зумів великий пророк і чудотворець своїм великим провидінням і одкровенням навернути багатьох до чистоти віри і зупинити падіння церкви, що злилася з державою, а відтак - взяла на себе і її великодержавну суть.

Не дивно, що багато хто із християн одкровення Святого Івана Богослова про жону блудливу, «що сиділа на червоній звірині», і «води», «де сидить та розпусниця, то народи та люди, і племена та язики. ...А жінка, яку ти бачив, то місто велике, що панує над царями земними», пов'язують саме з Російською імперією, що стала «оселею демонів і сховищем усякому духові нечистому», що «лютим вином розпусти своєї він напоїв усі народи!»

Саме в такому ракурсі розглядав свою батьківщину ідеолог монархізму Л. Тихомиров: «Если принять во внимание все это, то скорее всего можно представить себе, что Жена Люподеица есть никто иной, как Россия, изменившая Богу. Ни одна нация не сливала так своего гражданско-политического быта с церковным, как Россия.

...Если это печальное предположение верно, то и суд над великой Люподеицей, и ее уничтожение 12 царями, вассалами антихриста, все это должно исторически быть относимо к судьбам России. Впрочем это судьбы еще предстоящие в будущем...»

Спливають століття, міняються епохи, а код великодержавності не міняється і тримає не лише деспотів та психічно неврівноважених лідерів, що уявляють «жону-люподеицу» за межами Індійського океану, а й не відпускає уми людей шляхетних, що побачили й відчули на собі усю суть жорстокого буття цієї біблійної блудливиці. Як не дивно, але серед архітекторів великої «тюрьми народів» опинилися і ті найбільші в'язні, які мудро та шляхетно роздумують, як би цей старий трухлявий віз та «обустроить» новими колесами і знову запрягти тих, у кого ще не відійшла шия од ярма.

Чи візьмемо іншу жертву більшовицької імперії, Даниїла Андрєєва, що був засуджений у 1947-му до 25-ти років позбавлення волі. У своїй відомій «Розе мира», говорячи про демонізм усіх імперій, даючи класифікацію усім демонам, що тяжіють над Росією, про зло посіяне ними, упослідженість та рабську долю російського народу, карму особи та нації, заглиблюючись у світ відомий і невідомий, сам легко, радісно й хаотично блукає темним коридором месіанства й демонструє вульгарне невігластво та незнання власної історії аж так глибоко, що, виявляється, Росія була супердержавою ще за часів Київської Русі. «...на протяжении ее истории ведущее значение в сверхнароде, значение мировое оставалось до сих пор именно за ней, не переходя ни к украинцам, ни к белорусам, ни к народностям Поволжья или Сибири».

Гай-гай! Коли дід-Київ устиг стонадцять разів поголити свою сиву бороду, то дівиМоскви не було ще й у зачатті. Щоправда, Божого року 1147-го йому приснився лихий віщий сон: десь там, в угро-фінських лісах та болотах «сверх»-дитятко знайшлося, що з його допомогою зіпнеться на ніжки, вхопить за жилаву шию, мовби обнімаючи... А як виросте, то запевнятиме, що воно породило діда і що було завжди. Дива під небом Господнім творяться, та й годі!

Однак пройдемося рядками і цієї «суперкниги» суперавтора, що теж готовий був воювати за супердержаву в межах планети. «Итак, почему же все-таки в плане метафизическом надо считать ошибкой утрату такой пустынной, далекой, трудно сохранимой территории, как Русская Америка? И почему неосуществленному выходу в Индийский океан придается здесь такое значение?» Це, виявляється, було «эпохальной задачей, поставленной перед российской государственностью». І зветься це «...заполнение пространства между всеми культурами, ныне существующими. Заполнение - значит теснейшее соприкосновение со всеми ними, совместный обмен духовных излучений и, следовательно, не только внешнее сближение, но взаимное духовное обогащение».

Автор «Розы мира» допускає, що Російська Америка з часом і могла б відділитися від своєї метрополії і утворила б «как бы вторую Россию», але це «активизировало бы силы освободительного движения в империи, придало бы ему совсем другую окраску, и к середине XX столетия, вместо третьего Жругра (демона), русские достигли бы уже более гармонического строя и более нравственного, мягкого строя и более справедливого уклада жизни.

Выход на Индийский океан, в соприкасаемости с арабо-мусульманской культурой... у подлинных очагах этой культури и, что еще гораздо важнее, в непосредственное соседство с неисчерпаемыми духовными богатствами высокоразвитых культур индийской и индо-малайской - все это привело бы неизбежно к установлению сперва торговых, а потом тесных культурных связей со всеми странами индокитайского бассейна. Близкое ознакомление с накопленными и созидающимися ценностями этих культур - все это так розвинуло бы горизонт мыслящих слоев российского сверхнарода, что от его континентального полуевропейского провинциализма не осталось бы и следа. Двести лет продолжалось у нас культурное паломничество на Запад. Оно было необходимо, неизбежно, глубоко осмысленно и оправдано...

...Русские умеют хорошо ассимилировать. В ассимилированные же формы они вливают новое содержание; в итоге возникают совершенно своеобразные создания культуры и цивилизации. Примеров множество» (Даниил Андреев. «Роза мира». Москва, «Товарищество «Клышников - Комаров и К, 1992, с. 161--162).

* * *

Якщо вірити деяким дослідникам та історичним джерелам, то «святую Русь», супердержаву, великого північного ведмедя й поклав на лопатки саме своєю клешнею «комар» разом зі всіма «товариществами».

Сьогодні в Москві готові канонізувати багатьох кривавих царів, забуваючи, що саме вони дозволили «комару» повалити «ведмедя». Як уже було сказано, шлях масонству до управління державою проклали саме царі.

Коли скривджений і зневажений патріарх Никон, спроваджений від царських воріт, вишіптував віщі рядки Псалмів: «Спаси мене, Боже, бо води дійшли до душі моєї.

...Ти знаєш приниження моє і зневагу мою, і сором мій. Вороги мої всі перед Тобою.

...Вилий на них гнів Твій, і полум'я його нехай обійме їх.

...Збери докупи всі беззаконня їх, і нехай не ввійдуть вони в Правду Твою.

Нехай буде викреслено їх із Книги Живих і між праведними нехай не напишуться».

Та: «Згинуть усі нащадки його, і вже в другому поколінні ніхто не згадає імення його» (Псалми Давидові 68 та 108), масони-якобісти вигулювали по царському дворищі і думали, як їм «обустроить» ... першу масонську ложу. І «обустроили» ще при цареві Олексієві. Ось де вона ховається -- «тайна беззакония». Час Петра І, означений гоніннями на православних Старого й Нового обряду. Масони посіли високі державні посади. Сам цар був зарахований до шотландського ступеня посвяти.

Після смерті Петра І на престол прийшла Анна Іванівна. Масонство розперезалося остаточно. Набожна цариця Єлизавета Петрівна робить зусилля захистити церкву, але ненадовго. Царювання великої розпусниці Катерини II чітко й синхронно йде із задумами «нічних братів». То була їхня золота ера в царській Росії, яку не бере іржа й до сьогодні. Один із методів «приборкання», завоювання на свій бік у цих антихристів - лестощі та лжевосхваляння. Тому й не дивно, що на наживку легко виловлювалася така спокушена й розбещена усіма дарами й щедротами земними (багатством, славою та владою) надієрархія, як царі та їхнє оточення. Наступного ж царя Олександра І масонські ідеї та вплив поглинули повністю.

На щастя, архімандрит Фотій просвітив царя, і були навіть наміри спровадити те «біле братство» з Росії. За словами архімандрита, «армія богохульная діавола паде, ересей и расколовъ языкъ онемел, общества те богопротивные, яко же адъ сокрушилась». Але не так сталося, як гадалося. Вони пірнули, як соми на дно, і дочекалися, поки плоди посадженого ними дерева добряче дозріють. І дозріли. Червоними яблучками та червоними зірочками (емблемою масонства) пізньої осені 1917-го...

Уже в 90-ті роки минулого століття антихрист, появу якого означили ще в XVII столітті старовіри, розпоясався на всю губу. Масонські ложі імені одного з найбільших масонів світу (високої посвяти, що прийняв ритуал «чорної меси» - із пусканням крові з вени, спалюванням Біблії і т. д.) К. Маркса, що звалися тоді марксистськими гуртками, з'являються по всій царській Росії. Знаменно, що саме в місті, де гніздилися царі, Петербурзі, і було об'єднано у 1894--1895 роках усі ті гуртки в єдину партію. Велику масонську ложу та марксистську партію більшовиків.

Їхні лозунги: «Релігія - опіум для народу», «Християнство - релігія рабів», «Бог - вигадка попів» і т. д. одержали підтримку в інтелігенції, що теж блудодіяла й гралася в безбожність.

А великий праведник о. Іоан Кронштадтський ставив точний діагноз недугові своєї країни, що вона тому знесиліла й розхитала, що зійшла з твердої й непохитної віри «и в большинстве интеллигенция отпала от Бога». Тому-то й збулося пророцтво Никона про «хвостату мітлу», яка всіх змете. І змела: царів, аристократію, інтелігенцію. А попереджав же праведник, попереджав: «Я не пророк, но предупреждаю вас, что и вы все будете стерты с лица земли правосудием Божиим. Берегитесь, чтобы «мифическая личность» Христос не повелел ангелам Своим относительно вас, как Он сказал в Евангелии от Луки: «врагов же Моих, тех, которые не хотели, чтобы Я царствовал над ними, приведите сюда и убейте предо Мною» (Сурський. «Отец Иоан Кронштадтский»).

Дослідник масонства В. О. Іванов ще в 30-ті роки нашого століття писав: «Ушедшая двести с лишним лет тому назад с национального пути русская интеллигенция до сего времени блуждает по накатанних громыхающей масонской телегой дорогам, и оглушенная грохотом этой телеги не слышит голоса ни здравого рассудка, ни национальной чести и совести».

Мета світового масонства, як сатанинської богоборської сили, відвести якомога більше людей, народи, нації, держави і загалом цивілізацію від Бога-Вседержителя. Бо то воїнство темного світу. Реалізувати це найкраще через творення супердержав, де можна запровадити єдину безбожну ідеологію чи лжерелігію.

На творення Російської імперії, її міць, агресивність, світове масонство поклало багато таланту й зусиль і досягло своєї мети: така антихристиянська сатанинська супердержавна зі всією символікою, кольорами, ідеалами, ідолами, божествами була створена. Ім'я її - СССР! Утворено велику масонську ложу, що простяглася «от Москвы до самых до окраин».

Однак супердержави прагнули не лише богоборці, але й помазаники Божі. Невже ж у них дотичні інтереси? Адже останні приклали немало зусиль, щоб переконати російський народ у якісь міфічній його боговибраності та майже суціль чернечій богомільності. Вони допомагали ліпити імперію, називаючи це утвердженням православія, а фактично то був ГУЛАГ, людоморня, від якого постраждало і християнство, і священство. Виходить, масонські ідеї супердержави, супернароду прижилися і серед частини духовенства аж так глибоко, що лозунг масона С. С. Уварова «Православие, самодержавие и народ» став надбанням серед усіх верств російського суспільства, особливо ж священства.

Оце і є те, що Іоан Кронштадтський називав у своєї інтелігенції сліпотою. Сліпота, що коштувала надто дорого. Так дорого, що й ціни скласти годі. Полуда на очах у супердержавників настільки велика, що вони й досі не розгледіли, що «король голий»... і навіть його паяц. Що «народ-богоизбранник» поволі вичахає від утоми й виродження на скажених історичних трасах. Йому ж за довгі століття так і не дозволили ні розслабитися, ні відпочити, ні накопичити «внутрішню енергію» на самовдосконалення, творчість. Не було коли, адже він був «богоизбранный русский Человек!» Хоча в іншого росіянина В. Бєлінського дещо інше склалося враження: «По-вашему русский народ - самый религиозный в мире? Ложь! ...Русский человек призносит имя Божие, почесывая себе задницу. Это по натуре своей глубоко атеистический народ. В нем еще много суеверия, но нет и следа религиозности».

Можна поставити під сумнів і цю думку. Адже саме із народної стихії народилися і праведники, і стовпи православ'я, прості паломники і старообрядці, і ті, що століттями бережуть чистоту віри й належать до Російської Православної Церкви Закордоном та до Катакомбної. Тому народові просто не дали можливості реалізувати себе природно. Однак гнів Неба не обминув його, як і всі інші народи, що населяли і населяють ще імперію.

Як приходить деградація, крах особи? Через гріх боговідступництва. Від людини відходить Святий Дух. Точнісінько так Він залишає і родини, родоводи, народи, коли вони явно, свідомо чи й несвідомо стають зброєю сатани. І те, що було дарами Духа Святого: любов, набожність, милосердя, терплячість, миротворення, мудрість, талановитість, наче перевертається іншим боком і перетворюється в ненависть, боговідступництво, жорстокість, бездарність у всьому. Як сказано було раніше, стає проклятим «усякий почин твоєї руки».

Ось як можна далеко зайти у своїй облуді і назад не повернутися. Зайти самому і завести весь народ. Адже народ, а особливо законослухняний, царський, любить віддано своїх поводирів, навіть якщо вони такі ж сліпі, як і він.

(Далі буде).

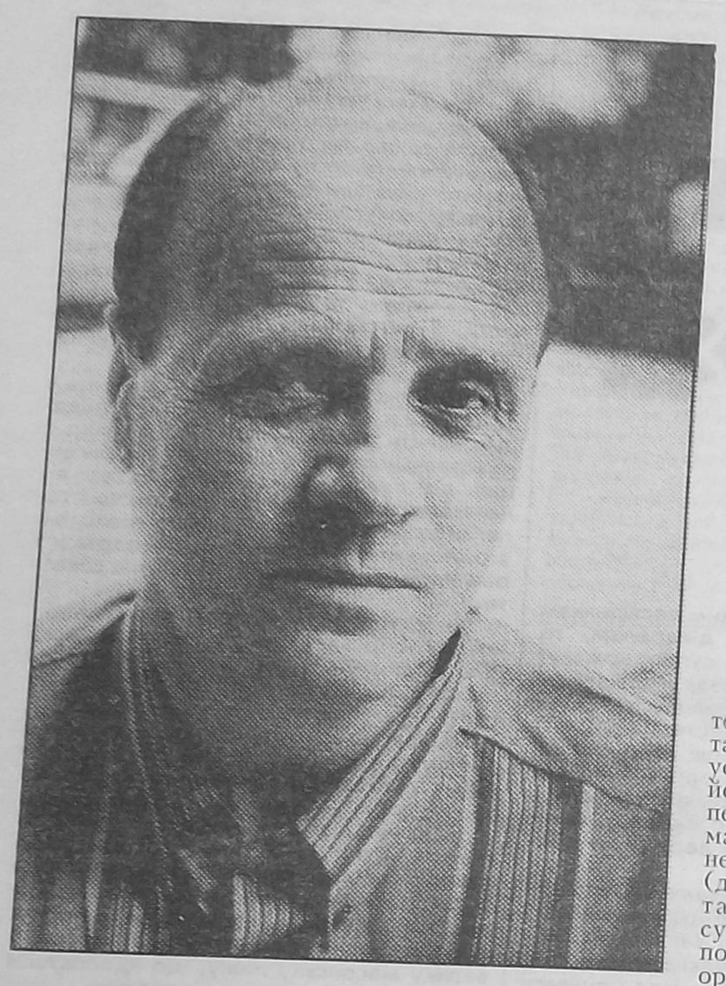

ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС «ПІШОВ?», АБО ЩО БУЛО, ЩО БУДЕ, ЩО НА СЕРЦЕ ЛЯГЛО

Розмова критика Михайла Слабошпицького і поетеси Любові Голоти

Л. Г. -- Михайле Федотовичу, активні читачі пам'ятають ті часи, коли Ви чи не найоперативніше відгукувалися на книжкові новинки поезії і прози. Нині Ви віддаєте перевагу публіцистичним дослідженням, видали кілька власних книжок, створили цикли радіопередач, -- словом, власний доробок чималий. І все ж -- де Ваші «гарячі» літературно-критичні виступи? Що Вас відвернуло від Вашого уміння оперативно оцінити нову книгу і майже безпомильно визначити її місце в сучасному літературному процесі? Невже відсутність українського бестселера?

М. С. -- Недавно на сторінках нашої періодики був дискусійний спалах: чи можливий український бестселер? Одні автори відповідали на це ствердно, підкреслюючи, що майже бестселером став роман Оксани Забужко «Польові дослідження з українського сексу». Другі, підкреслюючи тираж твору Забужко (5000 прим.), іронічно перепитували: з якого це часу бестселери стали такими малотиражними? Треті нагадували: бестселер в Україні просто неможливий через звуженість сфери функціонування української мови, що просто підрізає крила українській книжці. Четверті наполягали: бестселер -- це низькопробне бульварне чтиво, яке рідко коли має щось спільне з літературою, тому не сумуйте з того приводу, що в нас немає бестселерів. Мовляв, сім літ мак не родив -- і голоду не було...

Мені здається, постановка питання про український бестселер -- доволі симптоматична. Вона виказує майже ностальгійне наше бажання жити в атмосфері інтенсивного книговидавничого життя (як на Заході) з такою виразною і голосною його прикметою, як бестселери. Одне слово, нам прагнеться, щоб у нас теж усе було «як у людей». Мені здається, нам анітрохи не треба боятися бестселеризації (якщо вона справді можлива за такого стану життя української мови в Україні), але водночас і не треба гіпнотизуватися від самого слова «бестселер». Це загалом якась важко збагненна річ: бестселерами часто стають сентиментальні, літературно недолугі твори і -- рідше -- літературні шедеври. Нині на Заході бестселерами стали кілька сентиментальних біографій принцеси Діани. І в той же час бестселерами були, скажімо, «Ім'я Троянди» італійського письменника Умберто Еко чи роман «Нестерпна легкість буття» чеського прозаїка, що живе в Парижі, Мілана Кундери. Свого часу бестселером був роман «Подорож на край ночі» видатного французького письменника Луї-Фердинанда Селіна; цей твір став багато в чому програмовим для цілої літературної течії у французькій прозі. Сьогодні всі ознаки бестселера для інтелектуалів має дивовижний роман-лексикон серба Милорада Павича »Хозарський словник». Нині ж уся інтелектуальна публіка вчитується в книгу-сенсацію російських математиків і фізиків Гліба Носовського та Анатолія Фоменка «Імперія», де на основі оригінальних статистичних методик та обширних комп'ютерних розрахунків зроблено реконструкцію давньої та середньовічної хронології. Але -- це вже бестселери певної категорії людей. На жаль, жодна із усіх тих книг не перекладена на українську мову, все те я читав російською. Тут можна чимало сказати про те, що сумний факт неіснування цих -- та інших подібного характеру -- книг в українському перекладі категорично потверджує страшні інтелектуальні порожнини в нашій національній культурі.

Л. Г. -- Не можу втриматися від захоплення: виявляється ще є в нас критики, які читають! Виявляється, Ви, Михайле Федотовичу, залишилися все тим же сумлінним читачем, яких все менше серед тих, хто береться поціновувати українську літературу; і підтвердити ці мої слова може той наліт густого провінціалізму і хуторянської амбіційності «першого парубка на три хати», яким перейняті чи не всі виступи поціновувачів малочисельних літературних видань, -- незалежно від їх традиційних чи авангардистських позицій...

М. С. -- Армія авторів сушить собі голову, якою темою, яким матеріалом можна потрясти світ; видавці також ночі не сплять і думають, про що б могли мати успіх книги. (Прочитаймо післямову Маріо П'юзо до його «Хрещеного батька», там докладно описано передісторію цього бестселера). І ось є сенсаційний матеріал, його треба оригінально викласти; отже, неймовірно зростає роль літературного професіоналізму (для порівняння скажемо, що в нашій літературі більше талантів, аніж літературних професіоналів), суперцікавого викладу матеріалу. Тамтешні автори не починають романів, скажімо, так: «Високо в небі вився орел...(жайвір, сокіл, горобець)» чи «Тече між полів річка... (струмок, дорога, стежка)», як це залюбки рецитуємо ми в переважній більшості своїх творів, наївно сподіваючись, що такий безнадійний баналітет одразу ж візьме читача за душу й не випустить його аж до останньої сторінки нашого невмирущого твору. Ми ще не звикли, ще не навчилися за читача боротися, потужний дух конкуренції ще не ввійшов у нашу свідомість. Я далекий від намірів цілковито абсолютизувати ціну складників літературного ремесла, але, погодьмося, нікому з письменників не завадить віртуозне ним володіння, особливо ж тоді, коли автор виношує амбітні плани (а хто їх не виношує!) створити бестселер.

Уявімо собі, що наші автори нарешті справді віртуозно оволоділи всіма премудрощами літературної техніки, що вони розучилися писати нудно. Лишається ще дві істотні обставини. Перша: публіка в Україні не може не читати українською (і вся публіка!). Друга: книговидання переживе ту стадію, яку називають бумом. Тоді й може настати пора українських бестселерів. Отже, нам треба багато й небагато. Залежно від того, як на це подивитися.

Л. Г. -- І все ж, і все ж... Одна ластівка весні, як відомо, не робить. Чи не тому сучасний книговидавець, перейнявшись нашими літературними бідами, намагається залагодити -- так і хочеться сказати -- залатати -- ситуацію, посприявши виходу колективного збірника. Назву перші-ліпші, що спадають на думку: «Соло», «Молоде вино», «Квіти у темній кімнаті», «Пси святого Юра», «Іменник»... І хоча їх здебільшого найменовано «антологіями», це все ті ж добре впізнавані колективні збірники, сумнозвісні ще як «братські могили»... Антологія передбачає системний, узагальнююче-науковий підхід...

М. С. -- Інколи починає видаватися: ситуація нібито повільно поліпшується. То там, то там з'являється важлива книга. Вийшла, наприклад, двома виданнями «Історія української літератури XX століття», побачила світ хрестоматія української літератури та літературної критики XX століття «Українське слово». *(На це видання американські українці пожертвували 250 тисяч американських доларів. — Примітка Л. Г.)* Але коли починаєш докладніше знайомитися з хрестоматією, помічаєш отой негативний знак часу: фахову несумлінність, відсутність критеріїв при формуванні хрестоматії. Упорядники її Василь Яременко та Євген Федоренко не завдали собі особливого клопоту добирати для книги більш-менш рівновеликі величини. Я вже писав у журналі «Слово і час» після появи третього тому «Українського слова», що там немає Ольги Кобилянської, Гната Хоткевича, Павла Филиповича, Аркадія Любченка, Юрія Липи, Василя Мисика, Василя Земляка, Павла Загребельного, Бориса Харчука, Романа Іваничука. Це справді дивно, бо ж хронологічно хрестоматія завершується Валерієм Шевчуком, Володимиром Дроздом та Василем Голобородьком. Цілком логічно це ж запитання поставити не тільки перед упорядниками, а й перед науковим редактором Анатолієм Погрібним. Може, він пояснив би отой принцип дивної вибірковості. Якщо упорядники вирішили зосередити передовсім увагу на письменниках незнаних або майже незнаних з попередніх історій літератури і хрестоматій, то чому ж тут відсутні, крім попереду згаданих Любченка й Липи, Кравців, Стефанович, Лівицька-Холодна, Гординський та інші, кому судилися доля емігрантів і цілковите замовчування на рідній землі. Зрештою, чимало запитань такого характеру викликав третій том хрестоматії.

І ось з'являється додатковий том, у якому упорядники, очевидно, вирішили виправити упущення такого характеру. Є вже із «тутешніх» і всі попереду згадані, є й Іван Чендей, і Микола Руденко, і Андрій Ніковський, і Григорій Кочур, і Борис Тен, і Олекса Коломієць, і Володимир Коломієць, і Дмитро Чередниченко, й Петро Засенко, й Микола Сом, і Василь Діденко, й Володимир Базилевський та Володимир Забаштанський, Ірина Жиленко, Роман Лубківський, є не включені раніше письменники з діаспори. Але ж -- знову! -- цілковита відсутність єдиних засадничих принципів. Якщо є прозаїки-шістдесятники Гуцало, Григір Тютюнник та Дрозд -- і добре, що є, то чому немає Юрія Щербака?! Якщо є В. Базилевський та Р. Лубківський, то чому нема П. Мовчана, Б. Нечерди, Л. Талалая, П. Скунця? Якщо там є М. Луків та М. Шевченко, то чому немає В. Затуливітра, Світлани Йовенко, Любові Голоти, Наталки Білоцерківець, Софії Майданської, Галини Тарасюк? Я радий, що є там Іван Малкович, але де ж Ігор Римарук, Василь Герасим'юк? Як пояснити те, що поза рамками хрестоматії лишилися Григорій Тютюнник, Роман Федорів, Василь Захарченко? Хіба можна уявити українську прозу без цих імен? Я допускаю і вибірковість, і той варіант, коли, з огляду на поставлені перед собою і неухильно дотримані критерії, упорядники можуть оминути ці чи інші імена. Але принцип, критерії, система повинні бути. Тут же всього того немає. Тут є так, що до хрестоматії подекуди чомусь потрапили менш помітні імена й не потрапили більш помітні. Хай вибачать мені упорядники, але я бачу тут одне з двох: або фахову некомпетентність, або лукавий умисел. Так і хочеться запитати їх словами героїні Хвильового: «Це ви серйозно, чи по-українському?». Отак, саме «по-українськи» ми сьогодні перепсовуємо будь-яку справу. Так ми керуємо державою, так виграємо вибори.

Л. Г. -- І що -- скажемо наше заповітне: «І на це нема ради?». Чи не здається Вам, що літературні критики старшого покоління нехтують молодими іменами?

М. С. -- Літературний процес наших днів характерний передовсім рясністю ще вчора не знаних імен: Іздрик, Кашка, Скалацькі, Процюк, Андрусяк, Бедрик, Прохасько, Яровий... Вони несуть елемент літературної гри, сміливий експеримент, полемічну деідеологізованість. Відбувається те, що й мало відбутися, -- література наша стає більше схожою на себе. Ще недавно домежно засерйознена, вона в творчості молодих зухвало відгетьковує соцреалістичні й народницькі приписи, прагне саморозвиватися за своїми внутрішніми законами й не бути служницею-ілюстраторкою; у нас дуже довго наголошувалося на тому, що «література повинна», хоч вона в ідеалі нікому й нічого не повинна, вона має право жити за своїми законами, без усяких регулятивних втручань іззовні. Так само по собі росте дерево чи співає птах. Останнім часом я мав змогу прочитати чимало цікавих романів зарубіжних авторів («Ім'я Троянди» і «Маятник Фуко» У. Еко, «Останній світ» К. Рансмайра, «Райські пси» А. Поссе, «Безсмертя» М. Кундери). Це зовсім інший, сказати б, принципово інший рівень художнього мислення. Вони не відображають реальність, вони творять свою реальність. Це -- не життя у формах життя, а в формах акцентовано мистецьких, з блискучим використанням алегорії, притчі, гротеску, фантастики, найрізноманітніших стилізацій та містифікацій. У нас такими пошуками відразу ж звернув на себе увагу Ю. Андрухович із його «Рекреаціями», «Московіадою» та «Перверзією», які, здається мені, відкривають нові мистецькі напрями пошуків сучасної прози, що вивільнятиметься від сумнівного досвіду тих десятиліть, коли література повинна була служити, й від із ним пов'язаної сили інерції, яка неодмінно виявляє себе в усіх художніх компонентах.

Характерно те, як намагаються втекти від цього вчорашнього досвіду української радянської літератури П. Загребельний у «Тисячолітньому Микодаї» та «Юлії», Роман Федорів у «Чорній свічі від Ілени», Р. Іваничук у «Орді», «Євангелії від Томи», «Ренегаті» й «Смерті Юди». Важко уявляється, щоб вони написали такі твори ще десяток років тому (тут я маю на увазі не тільки так зване ідейне поле романів і повістей), автори «винайшли» форму для кожного з них і пишуть у розкутій стильовій манері. Це, гадається, обіцяюче якісне оновлення прози -- традиційно найконсервативнішого місця в нашому літературному процесі.

Л. Г. -- Вочевидь, наша розмова була б неповною, аби ми обійшли ще одну тему -- тему книжкового ринку...

М. С. --Ще недавно наші публіцисти захоплено писали: настає ринкова демократія, тепер українська книжка виборюватиме своє місце під сонцем, як це й робиться у всьому цивілізованому світі. Так, в усьому цивілізованому світі книговидання, література живуть за суворими законами ринку. Я в цьому самовидячки переконався і в США, і в Канаді (щоправда, є там і чимало винятків на зразок усяких національно важливих проектів, на які виділяє кошти держава). Але наші публіцисти, говорячи про українську книжку в умовах ринку, або трохи лукавили, або ж не здавали собі звіту в одній -- дуже істотній -- подробиці: українська книга

на так званому українському ринку не може бути цілковито повноцінним товаром, оскільки в нашій державі вельми звужена сфера функціонування української мови. Книжковий ринок буквально наводнений російськомовними виданнями і там є не тільки бульварщина, а й чимало серйозних книг з питань економіки, менеджменту, переклади найкращих філософів і письменників світу (видані в Росії книги мають набагато нижчу собівартість); отже, здаймо собі звіт: чи може за таких умов і на такому ринку мати успіх наша книга, до речі, обвішана податковими гирями?!..

Тільки державний протекціонізм може врятувати українську книгу в незалежній Україні. Інакше вона просто загине. Ринок ринком, але наша ситуація така, що вимагає коментаря про об'єктивні й суб'єктивні фактори, що супроводжують нашу книгу на тому ринку. І ті, й ті фактори -- із категоричними мінусовими знаками. Навіть у Росії, де російській книзі не загрожує ніщо, забезпечено пільгове оподаткування книговидань. Наші ж владці, які мали б розуміти похмуру унікальність ситуації з українською книгою, або не хочуть її розуміти, або ж удають, що не розуміють, і кинули її напризволяще. Такого, здається, нема в жодній колишній республіці Радянського Союзу (хіба що -- в Білорусі). Я підтримую постійний контакт зі своїми естонськими колегами. Вони повідомляють, яка широка програма державної підтримки естонської книги в Естонії. Те саме в Литві. Отже, не на ринок і тяжку економічну ситуацію треба кивати, а треба мати просто добру волю й почуття відповідальності за долю рідного (якщо воно -- рідне!) слова в рідному краю. А все решта -- то вже варіанти.

Л. Г. -- Здається, державники таки заходилися коло літератури -- маємо чи не з півсотні літературних премій (серед них -- значна частина меценатських), створюються нові літературні авторитети, відбувається «одержавлення» вчорашніх літературних дисидентів: Василь Стус нагороджений орденом (посмертно)... Коментувати такі події іноді не хочеться -- занадто багато лишиться невимовним...

М. С. -- Деякі події в сьогоднішній Україні викликають почуття ніяковості. Скажімо, нагородження посмертно Василя Стуса орденом. Вірю, що при цьому могли керуватися добрими намірами. Але Стус -- постать набагато більша за такі нагороди. Такими жестами його ніби намагаються урівняти з іншими. Указ про його нагородження сприймається або як нерозуміння того, хто такий Стус, або ж як нездатність високих чиновників відчути всю недоречність таких ситуацій. Минуле в якомусь важливому сенсі належить передовсім минулому. Ми не маємо морального права його підправляти, втручатися в нього. Стус помер за колючим дротом без ніяких нагород. Якби ще його було нагороджено негайно ж по смерті, то це можна зрозуміти чи навіть солідаризуватися з тим фактом. Нині ж відчуваєш у відповідь на те глибокий душевний спротив і недовіру в те, що високі наші урядники розуміють особливість такої ситуації та значення Василя Стуса в нашій історії.

Інколи подібне відбувається і з присудженням Державної премії імені Тараса Шевченка. Недавно ми побачили поміж нових лауреатів Івана Багряного. Минуло понад три десятиріччя з дня його смерті. Він жив в еміграції і там помер. Тільки після здобуття Україною незалежності повернувся до нас своїм ім'ям і творами. І ми вже тепер намагаємося підправити саму історію. Цього робити не можна, це вже в якійсь мірі фальсифікація. У такий спосіб справді можна дійти до того, що премію імені Шевченка буде присуджено самому Тарасові Шевченкові. Премії треба присуджувати сучасникам. Як це й робиться в усьому цивілізованому світі. Ми ж поміж себе весь час говоримо, що маємо більш ніж дивну ситуацію: уславлюємо почесним званням лауреатів навіть другорядних письменників, а Василь Барка та Юрій Шерех -- активні учасники літературного процесу наших днів, за присудом Комітету по Шевченківських преміях, такої відзнаки не заслуговують. Здається, Комітет чекає, що цих письменників не стане, аби потім схаменутися й одностайно присудити їм премію. Маємо якусь майже патологічну нелюбов до сучасників. Іншими мотивами все це просто важко пояснити. Важко пояснити й появу так званої малої Шевченківської премії (уявляється введення завтра ще меншої, а післязавтра ще меншої); це вже якась художня самодіяльність. Та ж «Сталінка» Олеся Ульяненка стала авторитетним художнім відкриттям і вона цілком заслуговує Шевченківської премії. Але, бачте, ми чомусь присуджуємо авторові наш незрозумілий винахід -- малу премію. Ще й пишаємося тим: от бачте, мовляв, як ми по-батьківськи піклуємося про молоду літературну зміну, спеціально для її заохочення ввели малу Шевченківську премію. В літературі немає такого поняття, як вік авторів. Є лише тексти. Артур Рембо не був молодим поетом. Він був великим поетом. Чи Лермонтов. Нобелівська чи Гонкурівська премії не мають спеціальних своїх малих варіантів, вік авторів для комітетів з нагородження тими преміями не має аніякогісінького значення. Будь-яких компромісних варіантів там не передбачено, мала Нобелівська чи Гонкурівська премії навіть не уявляються.

Л. Г. -- Михайле Федотовичу, -- все, про що ми з Вами говоримо, відбувається в річищі, а якщо більш реально, -- в обмілілому ставку на ім'я «літературний процес». І говорити про це особливо боляче, -- адже, при всіх негараздах, за останнє десятиріччя в читацьке життя повернулися значні імена і твори -- від поетів «Розстріляного відродження» до літераторів-емігрантів усіх хвиль. Повернулись і існують самі по собі, -- не відбулося отого злютування «слова до слова», при якім ми могли б нині говорити про єдиний літературний процес, сприятливий і для «класиків», і для молодих...

М. С. -- Ще свіжа в пам'яті ота райдужна ейфорія, що нею ознаменувався початок дев'яностих років: зустрілися, щоб стати єдиним цілим, дві літератури -- так звана діаспорна й наша тутешня. До того ж, тоді почали публікувати й твори репресованих і викреслених із нашої літератури письменників. Усе це справді нагадувало початок національного відродження в Україні. Але цей благословенний процес захлинувся. До читача так і не прийшли прозові твори Осьмачки, Костецького, Косача, не видано добру половину книг Барки, тільки обіцянкою лишився десятитомник Винниченка, у нас практично незнані твори Шлемкевича, Липинського (його «Листи до братів-хліборобів» вийшли обмеженим тиражем); зрештою, про яке національне відродження можна говорити, коли урвався вихід першого не цензурованого видання творів Тараса Шевченка, а вихід «Історії України-Руси» Грушевського розтягся на стільки років! Ми навіть не уявляємо собі, яких втрат зазнаємо сьогодні (а ще більших можемо зазнати завтра!) через такий стан речей. Тексти, які не прийшли в Україну, -- це наша культура, наша ідеологія, це -- теж розбудова держави. Адже держава будується (чи не найперш!) у людських умах і душах. Наша влада натхненно творить руїни культури. А чи можна щось вибудувати на руїнах культури? Ніде, ні в якого народу, який живе державним життям, немає такого брутального ставлення влади до національної культури. Таке є лише в Україні. Інколи починає здаватися, що наша влада -- не наша, що вона -- окупаційна. Від неї ми чуємо: дайте спершу навести лад в економіці (а становище там, до речі, стає дедалі гірше), потім, мовляв, настане черга культури. Але ж ці речі не можна відривати одне від одного, вони справді нерозривно взаємопов'язані, як душа й тіло в людському організмі. Візьмемо будь-яку економічно розвинену країну, і ми відразу ж переконаємося, що там висока національна свідомість і культурний розквіт. І Канада, й США, і Японія, Англія, Франція, Німеччина завойовують світ не тільки економічно, а й культурно.

Але повернемося до сюжету зустрічі літератур. Звичайно ж, нас збагатив літературний досвід, скажімо, Емми Андієвської, Богданів Бойчука і Рубчака, Юрія Тарнавського, Романа Бабовала, Олега Зуєвського. Так звану нью-йоркську поетичну групу цікаво зіставити з нашими шістдесятниками, тут вчуваємо певну суголосність мистецьких пошуків, характерну передовсім прагненням віднайти нову поетичну мову. Уважному читачеві шістдесятників легко сприйняти і прийняти поетику нью-йоркської групи, він підготовлений до неї художнім досвідом шістдесятників, які також взорувалися на шукання світової поезії й значно оновили поетичний синтаксис, зрештою, просто демократизували поезію, бо аж надто було в ній «бронзи декларацій» та «барабанів пафосу».

Ми маємо сильну школу художнього перекладу, представлену іменами Миколи Лукаша, Григорія Кочура, Євгена Поповича, Анатолія Перепаді, Оксани Пахльовської. І тут наше перекладацтво збагатилося роботою Ігоря Костецького, Тодося Осьмачки, який блискуче переклав «Макбета» й «Короля Генрі IV» Шекспіра та «Баладу Редінгської тюрми» Вайлда; окремої розмови вимагають переклади Олега Зуєвського, особливо ж -- його книга поетичних інтерпретацій Стефана Маллармє. Хтось сказав: поезія -- це те, що зникає при перекладі. Але в Зуєвського, мов своєю рідною мовою, заговорив українською один із найзагадковіших і «найтемніших» поетів. Як свідчать авторитетні експерти, Маллармє не згубив при перекладі виразу поетичного обличчя.

Л. Г. -- Якщо взяти за основу нині добре відоме «Потрібні зміни...», то -- які?

М. С. -- Ось в Україну прийшли Домонтовичеві біографічні (та й не тільки біографічні) твори, його «Романи Куліша», «Аліна і Костомаров», «Франсуа Війон», «Ой поїхав Ревуха по морю гуляти». Всі вони можуть бути яскравим взірцем інтелектуального наповнення біографічного твору, нестандартного бачення життєвих колізій героя й уміння вписати людську долю в контекст часу. Вважаю, що дуже корисним для нашої прози може бути сама неповторна стилістика Домонтовича в його повістях «Без ґрунту» й «Доктор Серафікус». Ми надто загіпнотизовані своєю поетичною і ліричною прозою, вона стала для нас якимсь нездоланним трафаретом, стильовою інерцією. Жива реальність, духовна пластика й дорогоцінна соціальна конкретика -- все це губиться в яловій зліризованості, патетиці й силуваній поетизації так званого об'єкту зображення. Ми ніби не можемо писати прозу так, як пишуть люди; такий дорогий нашим критикам і, на їхню думку, єдино універсальний, лірико-романтичний ключ забив у нашій прозі все до нього не подібне. В усьому світі те вважається безнадійним літературним анахронізмом, і тільки ми піднімаємо той анахронізм на літературний прапор і прагнемо здивувати ним світ.

За ці п'ятдесят років світова проза стала значно жорсткішою, незмірно скупішою на всякі сантименти й патетичні словеса -- як саме життя. Якщо в літературі існують «Сто років самотності» Маркеса й «Дервіш і смерть» Селімовича, то ми вже не повинні писати так, як писали досі. Звичайно ж, маю на увазі не рабське наслідування таких творів (та й чи можна їх наслідувати?!), маю на увазі масштабність задуму, енергетику метафори, зрештою, оту нову -- справді сучасну -- художню мову, яку ми вчуваємо з кожного виданого роману. Деякі недалекоглядні літературознавці категорично повчають: треба писати так, як писали класики. Писати так сьогодні вже не можна. Класики були дітьми інших часів. Відтоді світ змінився до невпізнання. Нові часи -- нові ідеї, нові проблеми, нова ревізія цінностей, отже, нова призма бачення письменника й новий художній арсенал. Тоді, коли змінюється все довкола людини, змінюється й людина, література не може лишатися без принципових змін.

УВАГА -- КОНКУРС

Ліга українських меценатів та Міністерство освіти України оголошують конкурс на кращий підручник з історії України для середньоосвітніх навчальних закладів.

Умови конкурсу:

-- зміст підручника повинен бути викладений з урахуванням навчальних програм з історії України, затверджених Міністерством освіти України;

-- роботи на конкурс подаються анонімно, під девізом;

-- авторами й співавторами підручників не можуть бути члени Журі конкурсу;

-- Журі відбирає кращий рукопис, за який призначається відповідна грошова винагорода. (Розмір суми буде прийнято на зборах Ліги.)

Журі конкурсу разом з Міністерством освіти України затверджує кращий рукопис як підручник, рекомендований для навчання і до друку. Як виняток, під однією обкладинкою можуть бути об'єднані два кращі конкурсні рукописи.

Ліга українських меценатів на свої кошти випустить у світ підручник, що посяде перше місце в конкурсі.

Додаткову інформацію про конкурс можна отримати за адресою: 252034, вул. Володимирська, 42. Тел./факс: 224-42-58.

Журі конкурсу
(орієнтовний склад)
на кращий підручник з історії України, що його пропонує
Ліга українських меценатів

1. **Л. БУНЯК** -- генеральний директор Державного підприємства магістральних нафтопроводів «Дружба».
2. **Я. ГОЯН** -- директор видавництва «Веселка».
3. **Я. ДАШКЕВИЧ** -- академік НАН, заступник голови Журі.
4. **І. ДЗЮБА** -- академік НАН.
5. **В. ЗАГОРІЙ** -- президент АТ «Дарниця».
6. **П. ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ** -- письменник, голова Журі.
7. **Р. ІВАНИЧУК** -- письменник.
8. **Я. ІСАЄВИЧ** -- академік НАН.
9. **Т. КАЧАЛОВА** -- координатор Ліги меценатів, секретар Журі.
10. **Т. ЛАДИЧЕНКО** -- зав. кафедрою методики викладання історії Національного педагогічного університету ім. Драгоманова.
11. **В. МИСАН** -- вчитель історії, засл. вчитель України.
12. **Ю. МИЦИК** -- доктор історичних наук.
13. **П. МОВЧАН** -- письменник, голова ВУТ «Просвіта», заст. голови Журі.
14. **В. ОГНЕВ'ЮК** -- начальник Головного управління середньої освіти МО України.
15. **П. ПОЛЯНСЬКИЙ** -- вчитель історії середньої школи.
16. **А. ПОГРІБНИЙ** -- доктор філологічних наук, голова педагогічного товариства ім. Ващенка.
17. **О. САВЧЕНКО** -- заст. міністра освіти, академік Академії педагогічних наук.
18. **Т. СЕРГІЙЧУК** -- директор видавництва «Дніпро».
19. **Ф. СИСИН** -- доктор історії, Торонто.
20. **М. СЛАБОШПИЦЬКИЙ** -- виконавчий директор Ліги меценатів.
21. **О. СУБТЕЛЬНИЙ** -- доктор історичних наук, Торонто.
22. **А. ТАВПАШ** -- генеральний директор АТ «Світоч».
23. **Р. ФЕДОРІВ** -- письменник.
24. **В. ШЕВЧЕНКО** -- вчитель історії середньої школи.
25. **Я. ШЕПЕЛЯВЕЦЬ** -- виконавчий директор благодійницької місії «Думки про віру».
26. **П. ЯЦИК** -- президент Ліги меценатів.

P. S. На адресу виконавчої дирекції (Київ, вул. Володимирська, 42, к. 30) уже надійшли перші рукописи.

Підсумки конкурсу будуть підбиті восени 1998 року. Нагадуємо, що переможці одержать премії в сумі, еквівалентній 3000 американських доларів. Відзначені Журі рукописи, рекомендовані Міністерством освіти для вивчення в школі, Ліга випустить у світ своїм коштом.

ЗОЛОТИЙ КАМІНЬ ПОСІЄМО

Музично-сценічне дійство ювілейного вечора народної артистки України НІНИ МАТВІЄНКО, який відбувся в березні в столичному палаці «Україна», -- явище непроминуще, бо засвідчив усю повноту таланту нашої національної співачки.

Як дитина по голосу впізнає матір, так і ми, почувши Ніну Матвієнко, впізнаємо Україну. Її голос не піддається жодним італійським, німецьким, російським школам, він -- неповторна, глибинна суть нації. По його тембру ми прочитуємо характер, долю, історію цілого народу, початок якого лежить у найглибших культурних шарах земних цивілізацій.

Музично-сценічне дійство «Золотий камінь посіємо» -- це широке епічне полотно, своєрідний народно-пісенний літопис, що веде свій початок з найдавніших часів, оспіваних у щедрівці: «Коли не було з нащада світа, тогди не було неба, ні землі...» і продовжує творитися по сьогоднішній день. Міняється одяг епох, та сутність народу залишається незмінною.

Вистава складається з шести розділів: «Створення світу», «Весна світу», «Русь прадавня», «Княжа доба», «Козацька держава», «Ввійди і ти у цей собор». Вони об'єднані наскрізним розвитком головної ідеї -- Материнського начала: Мати-Земля, Мати-Богородиця, Мати-Україна.

Над втіленням цього розгорнутого панорамного дійства працювали:

автор естетичної концепції, автор лібрето і режисер, письменниця, лауреат літературної премії «Благовіст» Софія Майданська;

композитор, лауреат Міжнародного конкурсу композиторів ім. Іванни та Мар'яна Коць Ганна Гаврилець: її насичені оркестрові картини, її обробки -- це несподіване прочитання кодів глибинної чуттєвої природи української народної пісні;

балетмейстер -- лауреат Другого міжнародного конкурсу ім. Сержа Лифаря Аніко Рехвіашвілі, що збагатила ці музичні картини динамічною інструментовкою живого людського єства;

художник по костюму Галина Забашта, яка створила неповторну галерею образів історичних епох, що кольором і пластикою співають разом із Ніною Матвієнко.

Оригінально вирішений талановитим сценографом Ігорем Білецьким сценічний простір вистави нагадує кристал, у гранях якого віддзеркалюються події минулих віків.

Режисер-постановник Дмитро Богомазов, лауреат премії «Київська пектораль», почувши кожний з індивідуальних голосів творчої групи, як досвідчений обдарований диригент об'єднав їх у злагоджений ансамбль.

До постановки цієї вистави були запрошені: хор «Дударик» під орудою художнього керівника Миколи Кацала (м. Львів), Театр сучасної хореографії «Сузір'я Аніко», Ансамбль давньої музики -- художній керівник Костянтин Чеченя, камерний оркестр під орудою заслуженого діяча мистецтв Володимира Сіренка.

Генеральний спонсор — компанія «Coca-Cola».

Кореспондент «Слова Просвіти» Любов Голота мала розмову з письменницею Софією Майданською, яку пропонуємо вашій увазі.

Кор: **Софіє Василівно, як виник Ваш квартет: Майданська--Гаврилець--Матвієнко--Забашта?**

С. М.: Нашій справі передувала випадковість. Півтора року тому, одного погідного осіннього дня прийшла до мене моя приятелька -- знана як у Києві, так і далеко за її межами, художниця з костюму Галина Забашта, ми з нею познайомилися ще коли я працювала над сценарієм Першої «Червоної рути» в Чернівцях 1989 року.

Як і всі жінки, схильні до мрійливості, почали складати творчі проекти: Галині марилася персональна виставка, в якій можна було б показати творчий доробок останніх років, мені ж увижалася книжка прози, яку давно збиралася видати, але... Тут, при тих роздумах, Галина раптом згадала, що є реальна можливість втілення, хоча б часткового, в перспективі очікувався ювілейний вечір Ніни Матвієнко, треба тільки заздалегідь розробити естетичну концепцію і подати сценарний план, а це вже моя робота.

Мене ця ідея одразу захопила, оскільки добре знала творчість Ніни Матвієнко та Галини Забашти, їх же, в свою чергу, в'язав оберег «червоної волічки» попередніх спільних робіт.

На створення епічної картини, в якій би відбилися найбільш яскраві і водночас драматичні сторінки нашої історії, підштовхнула попередня моя робота -- лібрето до ораторії «Святий Дніпро», музику написав композитор Валерій Кікта (дві прем'єри в Едмонтоні в 1993 р., та в Торонто 1996 р. під керівництвом відомого, на жаль, уже покійного, диригента Володимира Колесника пройшли з великим успіхом). Там -- Дніпро-Борисфен -- вічна ріка, вічна книга, сторінками якої рік за роком, століття за століттям пропливає наша історія, а тут голос Ніни Матвієнко як уособлення характеру української нації, його суть -- велич і незнищенність Материнського милосердя, яке ушляхетнює сильного і дає надію слабкому.

Епохи, як коштовні чи убогі одежі, міняються, -- характер нації, глибинна, дана їй Богом сутність незмінні.

Кор: **Що ж, одразу скажемо, що розмах задуманого -- епічний...**

С. М.: Щоб утілити сценічний образ, що так ясно вимальовався у моїй уяві, потрібно було півтора року. Я захопила ідеєю створення образу Матері-Батьківщини ще трьох талановитих людей -- композитора Ганну Гаврилець, балетмейстра Аніко Рехвіашвілі та сценографа Ігоря Білецького. Впродовж року збиралися майже щотижня, ця робота нагадувала працю археологів чи реставраторів, яким треба, уважно знявши нашарування віків, їхні кіптяву й пил, дійти до первісної суті цього характеру, вкладеного в найтоншу звукову матерію народної пісні.

Головна наша мета полягала в тому, щоб, дослідивши найдавніші зразки українського мелосу, які можна інколи порівняти з наскельними малюнками, і відібравши з них найхарактерніші, не пошкодити першооснови, а тільки дати їй сучасну інтерпретацію. Це інструментування стосувалося не лише пісенного матеріалу, а й кольору, форми, пластики, динаміки музичної драматургії всього двогодинного дійства.

У ході роботи ми дійшли висновку (а це стосується насамперед ранніх первісних пластів нашої історії), що найдавніші зразки абстрактного, умовного бачення світобудови та його фетишів співзвучні з найсміливішими пошуками сучасних митців. Коли вони заглиблюються в природу своєї першооснови (своєї праотчої землі), їм раптом відкривається багатозначна простота символів, що такі ж самодостатні, як і неперервні звивисті лабіринти життя на орнаменті глиняних трипільських жбанів.

Кор: **Як же вдалося вибрати з барв народного мелосу найяскравіші, найхарактерніші для Ніни Матвієнко?**

С. М.: Ми з Ганною Гаврилець перегорнули гори пісенних скарбів, які носила в собі і виспівала нам Ніна Матвієнко, також прослухали неповторні записи у виконанні жінок Полісся, Вінниччини, Київщини, Харківщини, Полтавщини, Буковини. З одібраного матеріалу, щоб досягти драматургічної цілісності і наскрізної динаміки, я вив'язувала своєрідне лібрето. Далі все залежало від Ганни Гаврилець. Від того, як буде інтерпретований автентичний матеріал, залежала на п'ятдесят відсотків доля всієї вистави. Опрацьовуючи, обробляючи пісні, Ганна не смила порушити структуру первісного інтонаційного тканння, а лише повинна була загострити, довести до максимуму чуттєвий його вплив, розбудивши у підсвідомості слухача пам'ять, «дух предків». Із цим Ганна Гаврилець упоралася блискуче.

Найдивовижнішим (уже зі сфери фантастики) було те, що голос Ніни Матвієнко, легко долаючи тисячолітні часові простори, набував ознак: забарвлення, характеру, динаміки тієї доби, в яку на короткий час перевтілювався. Після почутого справді таки хотілося повірити в те, що в кожній людині закодована пам'ять усієї історії людства, записана генеалогія роду, що «з нащада світа» розсіявся по обидва береги Дніпра. Найталановитішим представникам цього роду дано відкрити в собі голоси минулого і прийдешнього. Саме Ніна Матвієнко -- одна з тих представниць. Яскравим прикладом тому є розділ програми під назвою «Козацька держава». У цій картині я задумувала показати Україну, що існувала і розвивалася в контексті європейської просвітницької культури XVII--XVIII ст. Ніна Матвієнко повинна була виконувати духовні і світські твори тієї доби з хором хлопчиків і самостійно. Нам хотілося відтворити стильові особливості виконавства епохи бароко. Співаки, інструменталісти, вчені-музикознавці, фанати цієї справи роками б'ються у пошуках найправдивішої виконавської істини. Зізнаюся, спочатку, коли попросила Ніну спробувати заспівати світський кант «Ой у полі річка», закрався сумнів, чи зможе вона, із яскраво індивідуальною манерою співу, підкорити свій голос правилам барокової стилістики. І сама співачка спочатку не була у цьому певна. Та варто було мені звернути її увагу на рівний, прозорий звук блокфлейти, як її голос одразу влився в злагоджений ансамбль старовинних інструментів, наче й ніколи не існував без лютні, ребека, блокфлейти та ліри.

Цікавою була робота над музично-хореографічними фрагментами як композитора, так і балетмейстра Аніко Рехвіашвілі. Пригадую один епізод з низки спільних наших пошуків. Щоразу, написавши наступний номер, Ганні нетерпеливилося показати його мені, разом раділи вдалим знахідкам, потім кликали Ніну і вже втрьох «приміряли» на Нінин голос написане. Справа рухалася жваво, аж поки Ганна не дійшла до розділу «Княжа доба». Якось опівночі дзвонить мені Ганнуся -- ніяк не відкривається їй велична тема Стольного Києва, сон її не бере, не може собі місця знайти. І раптом мені спадає на думку прочитане колись із історії Києва: перед наступом Батиєвої орди у Києві було 400 золотоверхих соборів, можна уявити собі тільки, як у неділю скликають до утрені дзвони чотирьохсот дзвіниць. Наступного дня на світанку мене розбудив телефон, перше, що почула із слухавки, був вигук «Написала!».

Кор: **Вашу творчу групу можна було б порівняти з талановитим, високопрофесійним струнним квартетом, який повинен був стати достойним супроводом видатній співачці...**

С. М.: Першою скрипкою в цьому квартеті була музика -- Ганна Гаврилець; другою -- хореографія -- Аніко Рехвіашвілі; патриціансько-шляхетну альтову партію вела художниця з костюму Галина Забашта; підвалинами вистави, як віолончель у квартеті, була робота сценографа Ігоря Білецького. Моя ж місія полягала в тому, щоб створити своєрідну партитуру, просту для виконання та багату своїми тембровими і технічними, агогічними можливостями, яка б, даючи рівноправну виконавську свободу, водночас в'язала всіх злагодженою розробкою головної теми спектаклю.

З цього погляду надзвичайно цікавою була робота з Аніко Рехвіашвілі. Чи тому, що батько, як розповідала мені Аніко, працював у історичному музеї в Києві (її дитинство оточували реальні свідки Русі прадавньої, коли творилися ритуальні обряди, пісні та легенди), а може, тому, що її родину також не обминули «ординські» гулаги, але під час спільної роботи над сценарієм (на кожний хід моєї думки в Аніко наче вже було заздалегідь приготовлене пластичне її вирішення) у мене було таке винятково радісне відчуття плеча однодумця, наче ми вдихали повітря одними легенями.

Цією виставою я хотіла зробити спробу зруйнувати стереотипи бачення України й українського народу, так уперто і послідовно нав'язувані всьому культурному світові триста з лишком років нашим східним самодержавним сусідом. Найприкріше, що виховані цим однобоким баченням, часом навіть свідомі 100-процентові патріоти уявляють собі Україну заплаканою, зґвалтованою наймичкою, в їхній свідомості вона ще й досі «на панщині пшеницю жне» і запиває житній сухарик кухликом джерельної води, вона, звичайно, у вилинялій вишиванці, з босими, порепаними ногами і неодмінно стоїть на колючій стерні своєї гіркої долі. Або, якщо йдеться про героїзм козаків-запорожців, то ми навіть незчулися, як і самі стали підтанцьовувати в тому фарсовому гопакові, де козаки, викотивши на сцену велетенське барило, змагаються, хто швидше його видудлить, розмахуючи при цьому бутафорними шаблями і списами.

Кор: **При всіх історичних ремінісценціях дійство має дуже яскраві сьогоденні аналогії...**

С. М.: Цією виставою хотіла нагадати, що нам не конче зазирати в чужі миски і ласитися на риб'ячі хвости. Це на нашім Євангелії присягали французькі королі, на золотому троні Данила Галицького сиділи польські монархи, наша молодь середнього стану в XVI столітті вчилася в Сорбонні, Саламанці, Падуї, а повернувшись, обсаджувала села і містечка школами. Це наші гетьмани, крім державних справ і переможних воєнних операцій, встигали будувати по селах собори, які і в Римі були б окрасою, «фундувати» навчання студеїв і навіть призначати «рукою власною» головного капельмейстра над братчиками цеху музичного. Це вже в двадцятому столітті наша творча еліта ставала законодавцем мистецьких мод, згадати хоча б Архипенка, Лифаря, Стравінського.

Може, комусь у фіналі вистави видасться зайвим пафос Надії, Віри й Любові, але повинна сказати, що я за романтичний пафос Берліоза, Вагнера, Верді, Дворжака, Сметани. Їхня Велика музика також була політикою, яка засобами своєї особливої сугестії об'єднувала розшарпаний незгодами край у Державу, проголошуючи її в душах своїх співвітчизників, вселяючи віру в її непохитність, в її наступальну силу. Нашу Українську державу в мистецтві, в культурі загалом також повинен утвердити наступальний пафос національного Генія. Як казав великий романтик мого народу П. Тичина: «Я стверджуюсь, я утверджаюсь, бо я живу».

Софія Майданська стала першим лауреатом премії Олеся Гончара, присудженої їй за роман «Діти Ніоби». Щирі вітання!!!

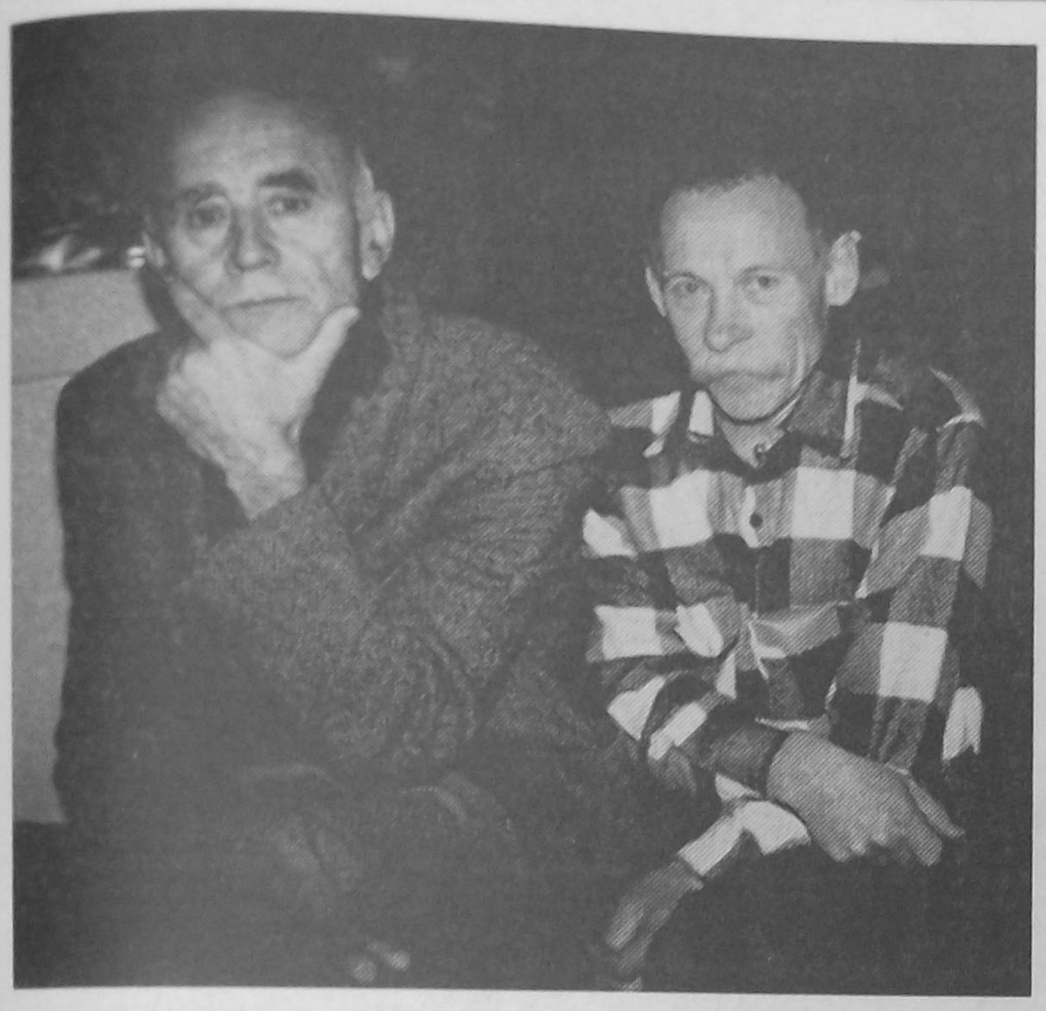

«ЗАЙВИЙ КРОК» АНДЖЕЛКО ВУЛЕТИЧА

Сподіваюся, що ми живемо в переддень свята зустрічі з багатою і своєрідною хорватською літературою і, зокрема, поезією, яка, на жаль, залишається для нашого читача маловідомим материком. Щоб любити своїх сусідів і друзів, їх необхідно знати. Ще великий італієць Леонардо говорив, що любов є донькою пізнання. Велика література не є привілеєм тільки «старших братів» та впливових держав. Хоч якою б не була поезія Франції, Англії, Америки чи Росії, вона не може замінити собою поезію інших народів, дуже часто не менш оригінальну і не менш значущу. Знайомство з творчістю сучасного хорватського поета Анджелка Вулетича, збірка якого «Великий, наче мурашка» нещодавно побачила світ у перекладах Любові Голоти та автора цього відгуку завдячуючи видавничому центру «Просвіта», безперечно, є ще одним реальним кроком до тіснішого зближення наших культур і народів. Від колег по перу я чув про неї чимало схвальних відгуків, які, сподіваюся, з'являться і на сторінках нашої преси. Адже поетична творчість цього видатного майстра стала явищем не лише в хорватській поезії. Про це свідчать і численні переклади його збірки «Великий, наче мурашка» в країнах Європи та зацікавленість нею багатьох дослідників літератури як у самій Хорватії, так і за її межами. Своїми філософськими мотивами, ствердженнями та запереченнями вона співзвучна світовідчуванню людини кінця XX віку з її пошуками істини, внутрішньої незалежності та сенсу буття. Це по-справжньому сучасна поезія, незважаючи на те, що в ній абсолютно відсутні реалії сучасної цивілізації, реалії нашої дійсності. Якщо брати до уваги лише словник поетової мови, то можна з певністю сказати, що цей словник нічим не відрізняється від словника поета, скажімо, XV віку. В особі А. Вулетича маємо своєрідного добровільного архаїста. Я вперше стикаюся з таким поетичним явищем. Та, як відомо, сучасність -- це не лише мова, а передусім,спосіб мислення і світовідчуття поета. При всій своїй позачасовості і позасоціальності поезія А. Вулетича з постійними і неприхованими зчепленнями та боріннями супротивних почуттів наповнена драматизмом нашої епохи, яка присутня між рядками болем і тривогами автора. Поет розуміє, що говорити сьогодні про людину, беручи до уваги лише її вчинки та дії, ризиковано, бо це закриває від нас її справжню сутність, яка піддається осягненню лише на вищих щаблях дійсності -- згідно з критеріями духовного життя. Зійти ж на ті вищі сходинки для А. Вулетича неможливо серед мирської суєтності. Щоб повністю розчинитися в надособистому, поет віддаляється від реальної дійсності. Його погляд спрямований у минуле, на захід. Але в цьому є свій сенс. Мені пригадалася хорватська казка «Відколи люди стали дозволяти старим вмирати своєю смертю». В цій казці йдеться, зокрема, про вибори судді. Ним стане той, хто першим побачить сонце. І за порадою свого старого батька головний герой казки, на сміх і глум старійшин, стає обличчям на захід і дивиться на найвищу гору. І саме в такий спосіб він перемагає. Щось подібне маємо в ситуації з А. Вулетичем. Я зовсім не хочу цим порівнянням надати пріоритет його творчому методові, адже кожний справжній поет бачить, чи принаймні повинен побачити, сонце першим. Муза Вулетича вимагає від поета усамітнення, очищення і самозаглиблення. Їй протипоказані метушня буднів і крикливий науково-технічний прогрес, на відміну від якого, як говорив Тейяр Шарден, «людина ввійшла у світ без шуму». Щоб пізнати себе, своє справжнє покликання на землі і, врешті, свою долю, поет жертвує і реальною дійсністю, і реальними обставинами: «Шукатиму, як відокремитись: дайте мені знову пустелю». Певна річ, такий аскетичний шлях пізнання, попри всі негативні моменти, є позитивним, як повернення в лоно Боже. Бути ж прив'язаним до світу, значить бути рабом необхідності. Тільки в пустелі йому ніхто не буде застити сонця, тільки пустеля може надати поетові можливість піднятися духом, стати незалежним «і від злого безталання батька, і від гріха матері, і від балканської чуми...» Бути незалежним від усього, що переліковує поет у вірші «Я будуватиму згідно зі своїм бажанням», -- це повернутися до початку, щоб звідти крок за кроком простежити історію людської ходи і зрозуміти, на яких поворотах, у яких тупиках людина допустилася «фатальної помилки», звідки почалося «криваве коло». Тобто зробити рух у глибину головою вниз:

Нічого не відаємо
і не дізнаємось.
Допоки
якимось чином
стрімголов
не зірвемося
вниз із гори власного життя...

А пірнувши вниз, ніби під землю, пройти, як у Данте, всіма колами пекла, щоб вийти звідти уже з піднятою головою, уже в істині. Пізнання людської душі у Вулетича на першому місці. Реальність він визначає присутністю в ній найвищого сенсу. І передусім він намагається висвітлити безодню людської душі, в якій з великою руйнівною силою діють протиборні пристрасті та бажання. Внутрішнє протиборство продиктувало його поетичній збірці і відповідну форму діалогу, форму розмови двох «Я». Висловивши якусь думку в одному вірші, поет починає заперечувати її чи доповнювати в наступному. Таким чином висловлена думка ніби віддаляється від поета, стає зримішою на відстані, щоб знову повернутися до нього збагаченою і чіткішою.

В післямові до збірки А. Вулетича я писав, що його поезія глибоко занурена в міфологію рідного краю. Але живиться вона не лише джерелами народної творчості. В ній відчутний перегук і з далекими попередниками. Строгість та аскетичність письма, майже повна відсутність бароковості, міфологічна семантика творів поета вказує на його близькість до традицій поезії альхам'ядо, особливо «іляхі» -- релігійних віршів. Словом «альхам'ядо» називали літературу мусульман, створену на хорватській мові, але записану арабськими письменами в XVI та XVII ст. «Поруч з католицькою релігійно-дидактичною літературою це була єдина письмова література в турецькій Боснії на нашій мові», -- писав поет та історик хорватської поезії Іван Сламніч, який включив взірці поезії альхам'ядо до своєї «Антології хорватської поезії» від найдавніших записів до кінця XIX ст. (Загреб, 1960 р.) Найкрупнішими представниками альхам'ядо були Мехмед із Ерделя та Муххамед Хеваї Ускюфі. Певна річ, як уродженець Боснії, Вулетич не міг уникнути прямого чи опосередкованого впливу попередників, особливо Хеваї.

Особистість у творах поета хоч і відчуває алогічність світу, хиткість і нетривкість свого існування, все ж таки впевнена в можливості добра наперекір тіньовим жорстким і демонічним проявам своєї натури:

Ніколи не смій
забувати:
рівна і струнка, як тополя,
із небесного лісу
крокує людина...
І перед її твердою
ходою
тремтить навіть чорна змія...

Для Вулетича не існує окремо «білих» і «червоних», грішних і праведних. Він відмовляється котитися, як його кинули. Вибравши усамітнення, пустелю, де, «крім моїх, нічиїх слідів немає», поет повірив у те, «у що повірити неможливо: однаково криві винні і безвинні».

Є чимало цільних поетичних збірок, в яких автори своєю думкою рухаються по окресленому колу, ніби розмотуючи нить кокону, намагаючись оголити і висвітлити серцевину своєї головної теми. В діалогічній збірці Вулетича напружена думка рухається в двох протилежних напрямках. Марево поетової ностальгії («мислення людини -- це передусім її ностальгія», А. Камю) котиться і зникає за обрієм втраченого людиною за її гріхи раю і повертається звідти понірницею, підземними джерелами, від яких:

лід дрижить під мохом
і стогне:
трава, трава.
Таки останнє слово: трава.

Але поки що ні «трави», ні «слова», яке у Вулетича -- синонім життя, немає, бо:

Ми ж: не існуємо:
як хотять, так і крутять
нами:
А ми німуємо.
З головою в боргах.

Зболена душа людини не в змозі змиритися з тим, що все буде, як було, шукає виходу, намагаючись звільнитися від непосильного тягаря своїх і чужих гріхів. Вона пробує зректися минулого, «бути незалежною від гріха своєї матері та батька». Спроможна «повалити на землю і дуба, і пісню про нього» і хоч на якусь мить відпочити душею. Та хвилинний відпочинок не є звільненням. Мотив неможливості силою звільнити від гріха свою душу чи душі інших набирає особливого трагічного звучання в притчі «Тайна вечеря». Навіть убивство ще невинних, аби вони в майбутньому не спокусилися, не зрадили і лишились безгріховними, не дає бажаного результату. Після насильницької смерті:

у кожного з втаємничених і мною посвячених
саме на серці дзвонили золоті і
шелестіли папери...
а на кожному папері
проступили обриси моєї голови
з позначкою--
куди слід встромити
кинджал без жалю...

Без великої таїни спокути наше духовне життя немислиме. Гріх має бути усвідомленим людиною і згоріти у вогні її спокути. І це єдиний шлях до порятунку і відродження. Людина мусить сама відповісти на всі свої «чому?» Але шлях спокути складний, різноякісний і часом небезпечний. Зневірившись в існуванні будь-якого «тому», людина не витримує: «Великий Творче, я повстаю». Твір з такою ж назвою є дуже важливим у збірці Вулетича. В ньому почуття розпачу і зневіри досягають свого апогею. Це вже та вершина, з якої падають стрімголов у чорну прірву з бажанням «смерті вовка», щоб «на одного приреченого стало менше». Але це і та чорна вершина на заході, що відбиває перші промені сонця. Розпачливе «я повстаю» не має нічого спільного ні з повстанням, ні з бунтом. Особистість в поезії Вулетича не страждає рефлексіями бунтуючої людини А.Камю. В неї немає відчуття своєї правоти («однаково криві»), не повстає вона і на Творця, хоч і говорить не «прошу», а «вимагаю смерті вовка». В такому разі, що ж значить оте «повстаю»? Може, це неточність слова, якої допустився автор? Так, це неточність. А ще драма знання і висловлення, коли не вистачає людських слів і засобів, коли знання має бути виражене уже не словами, а життям, такими формами, яких в літературі не існує. Яким точним словом передати перший крик новонародженого? А в даному випадку маємо цікаву метаморфозу, коли зойк відчаю стає першим життєстверджуючим криком. Це народження нової просвітленої свідомості. І недарма після цього вірша зразу ж іде, можливо, найсвітліший твір Вулетича «Молімося сонцю», який доповнює і розшифровує попередній:

Землю їж. А не випусти
болю на волю. Перескочимо зойк
високий до неба, і свою
смерть у яру.

Отже, нова людина народилася. Ми чуємо її «високий до неба зойк». Вона ще не є вільною, але вона уже і не раб. Вона лише вчиться говорити, ще беззахисна і слабка. І, як кожна дитина, багато чого не розуміє, і багато чого жахається, роздивляючись навколо:

Спасіть мене,
не дайте мені зрости,
поверніть мене
на берег підземної ріки. На день
народин,
на початок...

Та незважаючи на свою беззахисність і слабкість, це та дитина, що руйнує тоталітарні режими. Саме завдячуючи їй, Хорватія вистояла і здобула свою незалежність. Її народження і провістив А. Вулетич ще 1977р. Сьогодні їй уже не боязко дихати на рідній землі тим самим повітрям, яке поруч з нею вдихають і видихають негідники, лжепатріоти і злодії, як в одному чудовому вірші Дубравко Хорватича. Це повітря уже неспроможне отруїти її чисту і цнотливу душу. В чому ж запорука такої її сили і життєздатності? В одному з віршів Вулетич пише:

коли подорожую...
коли засинаю
літаю над безоднею
коли лічу кроки
завжди виходить на один більше...

Саме оцей «зайвий крок», тобто крок у майбутнє, за межу теперішнього часу, і є порятунком.

На цій оптимістичній ноті мені б і хотілося закінчити своє слово про поетичну збірку А. Вулетича. Перед нами митець надзвичайно чуйний до поезії культури, поезії глибоких інтелектуально-емоційних переживань, зв'язаних зі світом культурної спадщини і її образними кодами, майстер поетичного афоризму, гостро антиномічної образної думки і гіркої, часто трагічної іронії. Чого вартий хоча б такий його вислів: «Хоч вперто, але неохоче народжуємося»! Гранична згущеність думки у віршах Вулетича виявляється вже на рівні одного-двох рядків. У контексті віршовані слова заряджаються одне від одного, і з кожного, як висловився О. Мандельштам, «смисл стирчить в різні боки». В перекладі слова часто втрачають своє сусідство, між ними розривається мовне магнітне поле, а магічний кришталь, в якому висвічувався життєвий досвід поета, перетворюється на звичайне скло. І не завжди вдається компенсувати естетичну насиченість оригіналу. Соти відновлюються, та не завжди заповнюються медом. Та попри всі можливі недоліки перекладу, сподіваюся, збірка А. Вулетича буде належно поцінована і пошанована.

Мені ж лишається побажати йому подальших «зайвих кроків» та міцної тверді під стопою.

Леонід ТАЛАЛАЙ

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

«Воскресе Христос, і падоша демони,
Воскресе Христос, і радуються ангели,
Воскресе Христос, і життя жительствує...»
(Слово Іоанна Златоуста)

ВОІСТИНУ ВОСКРЕС!
З ВЕЛИКОДНЕМ БУДЬТЕ ЗДОРОВІ!

ВЕЛИКОДНЯ ПІСНЯ
(Народна)

Рано-раненько куроньки піли...
Що Христос же воскрес,
Воістину же воскрес.

Раненько встала, сад замітала...
Що Христос же воскрес,
Воістину же воскрес.

А ще найраньше Гануся встала...
Що Христос же воскрес,
Воістину же воскрес.

Землю копала, вино садила...
Що Христос же воскрес,
Воістину же воскрес.

(Журнал «Дзвіночок». — Львів, 1919. — Число 67. – С. 4).

ДО СВЯТКОВОГО СТОЛУ

ПАСКА ДОНЕЦЬКА

У склянці теплого молока розпустити 100 г дріжджів, додати 1 ст. ложку цукру та 3–4 ст. ложки борошна, щоб тісто було консистенції сметани. Вилити його в літрову банку і поставити в каструлю з теплою водою на 10--15 хв., щоб підійшло.

В емальовану миску або каструлю на 8--10 л вилити 1 л теплого молока, з'єднати з опарою та борошном так, щоб тісто було некруте. Каструлю з тістом поставити на грілку з гарячою водою і закутати в ковдру або махрове простирадло на 1 --1,5 години.

18 жовтків розтерти з 700 г цукру і пакетиком ваніліну. Розтопити 700 г вершкового масла і поступово, порціями додавати в тісто, підсипаючи борошно. Місити, акуратно складаючи тісто та вмочуючи час від часу руки у олію. Коли тісто не прилипатиме до рук, додати склянку помитих та висушених родзинок і поставити в тепле місце ще на 2 години. За цей час треба підготувати форми: на дно покласти промаслені паперові кружальця, стінки змастити м'яким маргарином та обсипати сухарями. Коли тісто підійде, розікласти його у форми на 1/3 їхнього об'єму, накрити рушником і дати підійти перед тим, як поставити в духовку.

ПАСКА ЗАКАРПАТСЬКА

Склянку теплої сметани змішати зі 100 г дріжджів, ложкою цукру і борошном так, щоб тісто було м'яким, поставити в тепле місце на 1–1,5 години. Потім додати 3 склянки теплої сметани , 2 ст. ложки вершкового розтопленого масла та 1 склянку рафінованої олії, 6 яєць, розтертих з 3 склянками цукру, борошно. Вимісити, в кінці додати родзинки, ванілін, сіль і поставити в тепле місце на 1--1,5 години.

Готове тісто розікласти у підготовлені форми на 1/3 їхнього об'єму, дати підійти, випікати в духовці, розігрітій до 200 С.

САМОВИДЦІ ВОСКРЕСІННЯ

Миро, алое й кассія - всі шати твої...

Книга Псалмів, 44 : 9

Прибув також і Никодим, - що давніше приходив вночі до Ісуса, - і смирну приніс, із алоем помішану, щось літрів із сто. Отож узяли вони тіло Ісусове та й обгорнули його у полотно із пахощами, як є звичай ховати в юдеїв.

Євангелія від св. Івана, 19: 39, 40

Коли скінчилися страждання Сина Божого, його потайний учень Йосип став просити в Пілата тіло Ісусове для поховання. Як свідчить св. Лука євангеліст, був Йосип людиною шановною і праведною, радником синедріону, тобто верховного суду. Тож дозволив Пілат. Тоді Йосип з Никодимом, знявши Ісусове тіло з хреста, намастили його, за тогочасним поховальним обрядом, рослинними пахощами і обгорнули тонкими полотняними пеленами.

Події двохтисячолітньої минувшини - життя, страждання Ісуса Христа, його воскресіння з мертвих - дещо порізному засвідчені в чотирьох євангельських книгах. Досліджуючи історію християнства, вчені прагнуть з'ясувати достеменність давніх подій. Для цього сучасна наука наполегливо шукає самовидців тих далеких часів. У багатьох випадках такими самовидцями є... рослини! Вони ж відхилили завісу таємниці й сумнівів, що сповивала Турінську плащаницю.

Після воскресіння Сина Божого полотно, на якому відбилися сліди Ісусового тіла, знаки тортур і знущань, таємно переховували перші християни. Пізніше цю святиню бачили в Єрусалимі; звідти вона була вивезена до Франції учасниками хрестових походів. У XVI столітті герцог Савойський переніс її до катедрального собору своєї столиці, Туріну. Відтоді святиню називають Турінською плащаницею... Але й досі не припинялися суперечки про її справдешність; деякі з авторитетних учених, відомих своїми атеїстичними поглядами, вважали, що це - майстерна підробка, виконана в північній Італії за часів середньовіччя.

Обстежуючи плащаницю найсучаснішими методами, дослідники переконалися в тому, що перед ними - справжня свята реліквія. Багато століть перебувала вона у Святій Землі, адже з усіх 49 видів рослин, пилок яких затримався і зберігся на тканині, більшість росте в Палестині, а деякі - лише на берегах Мертвого моря. Справді, квітучі алое, олива, гранат, пальма могли бути свідками похорону і воскресіння Ісуса Христа. І лише 14 рослин, чий пилок був знайдений на плащаниці, є природними для Західної Європи... А використана євангельськими Йосипом і Никодимом суміш смирни і алое дивовижно відобразила на полотні плащаниці тіло Христове, риси його обличчя. Це диво й сьогодні, не маючи наукового пояснення, прикликає до Туріна мільйони вірних.

За Господнім заповітом Мойсеєві, до складу м и р а - святого помазання - входила ароматична речовина, яка виготовляється із соку чагарника с м и р н и, або м і р р и, що росте на Аравійському півострові (Книга Вихід, 30 : 23-25). 100 літрів цієї речовини разом із запашним алое й приніс Никодим. Зрозуміло, йдеться не про сучасні літри, а давньоримську міру ваги л і т р у, або ф у н т, що становила близько 350 грамів.

Разом із к а с с і є ю - пахощем, одержаним із сушеної кори китайського к о р и ч н о г о д е р е в а, запашним алое змащувався одяг вельможних осіб; тому, величаючи помазаника Божого - царя, автор 44-го псалму згадує ці рослини вкупі з миром.

Вельми своєрідне, не схоже на інші дерева і трави, а л о е привертає увагу густою розеткою довгих, загострених листків. Товсті, соковиті, м'ясисті, вони накопичують багато води, допомагаючи цій рослині вижити під час кількамісячної посухи. Ростуть різні види алое, а їх понад 300, переважно в спекотних, безводних напівпустелях, по піщаних і кам'янистих місцях, де бувають єдиною окрасою краєвиду. В обох випадках у Святому Письмі, поза сумнівом, йдеться про а л о е с п р а в ж н є (давньогрецькою мовою - к с і л а л о е). Воно відоме в Палестині, Сирії, Лівані та Єгипті вже кілька тисячоліть своїми ароматичними і бальзамуючими властивостями. Як лікарську і ароматичну рослину його здавна вирощують у середземноморських країнах; подекуди алое здичавіло. Тому сьогодні вченим ботанікам важко встановити, звідки воно походить. Чи не з райського саду, як і всі найкращі рослини?

На Близькому Сході вірять, що алое сприяє щастю і довголіттю господарів, якщо його гілочку причепити до причілка над дверима. Гілочка зеленітиме кілька років без води і навіть цвістиме. Оце витривалість! Власне, так і перекладається з арабської мови слово с а б у р, ним називають сухий екстракт соку алое, що здавна вживається для лікування багатьох хвороб. Арабський мандрівник XII ст. Аль-Ідрісі у своєму географічному трактаті повідомив про завоювання Александром Македонським острова Сокотра, що біля Африканського Рогу, з метою заволодіти запашним, цілющим соком місцевого алое.

Не залиште без уваги й схожого на справжнє алое с т о л і т н и к а, що вирощується в кімнатах, поруч із пальмою та фікусом. Таку назву дали йому наші бабусі, вважаючи, ніби столітник цвіте тільки раз на віку. Насправді ж на своїй батьківщині, у посушливих степах Південної Африки це алое щороку цвіте ясно-червоними квітами, китиці яких підносяться на довгих ніжках. Рослина розгалужується, як деревце, її стебло дерев'яніє, від чого й походить наукова назва - а л о е д е р е в о в и д н е. Його свіжі листки й сік, за народною традицією, вживають для загоювання ран, лікування сухот і очних захворювань... Нехай тільки на підвіконнях, але живе у нас родич біблійного алое, самовидця давніх діянь.

Андрій Топачевський

З БОЖОГО САДУ

ЗАКІНЧЕННЯ.
Початок див. ч. 7—10, 12 1996 року;
ч. 1, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12 1997 року;
ч. 1, 2, 3 1998 року

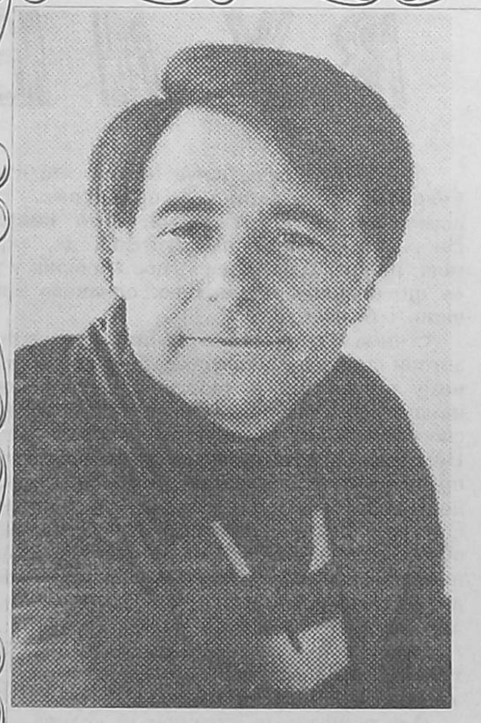

Сьогоднішнє число «Слова Просвіти» завершує публікацію книги Андрія Топачевського «З Божого саду», яка стала подією не лише в історії нашого видання, але й в українській літературі: Спілка письменників України та акціонерне товариство «Соксос» визнали її одним з найкращих творів, підтвердивши це присудженням літературної премії «Бла-говіст» (за поданням товариства «Просвіта» і нашої газети). Щиро вітаємо пана Андрія Топачевського, зичимо йому щастя, здоров'я, невтомного творчого пошуку і натхнення! Сподіваємося на нові зустрічі на сторінках нашого видання!

«Слово Просвіти»
Засновник - Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка.
Реєстраційне свідоцтво № 1007 від 16.03.1993 р.

Шеф-редактор Павло Мовчан
Відповідальний редактор Любов Голота
Редколегія: Ярема Гоян, Анатолій Журавський, Анатолій Погрібний, Олександр Пономарів, Іван Ющук

Адреса "Слова Просвіти" - 252001, Київ-1, завулок Музейний, 8, Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, тел.228-01-30; E-mail: SLOVO @ PROSVITA. intercom. KIEV.UA
Індекс 30617 Зам. № 0331204 Наклад 3000
Виготовлено з готових фотоформ на комбінаті «Преса України»